

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YAPININ KENTSEL MEKANA KATILIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Ece KARAKOÇ

Anabilim Dalı : MİMARLIK

Program : MİMARLIK

OCAK 2004

YAPININ KENTSEL MEKANA KATILIMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mimar Ece KARAKOÇ
502001113

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 22 Aralık 2003
Tezin Savunulduğu Tarih : 14 Ocak 2004

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Ayşe ŞENTÜNER
Diğer Jüri Üyeleri: Prof. Dr. Alper ÜNLÜ
Doç. Dr. Mirat SOYGENİŞ (Y.T.Ü.)

OCAK 2004

ÖNS ÖZ

Eğiti m msüresi nce destekleri ni hi ç esirge meyen aile me,

Yüksek lisans eğiti m mde ve tez alış n mda yap mř olduğu değerli kat kıları, önerileri ve her türlü desteği için tez danış n m değerli hocam Sayı n Doç. Dr. Ayşe şENTÜNER'e en içten teşekkürleri m e...

Ar alık 2003, İstanbul

ECE KARAKOÇ

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	ii
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	ix
SUMMARY	xi
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMLAR, TANIMLAR	4
2.1. Mekan	4
2.2. Yer	9
2.3. Kentsel Mekan	13
2.4. Bölüm Sonuçları	18
3. KENTSEL DİŞ MEKAN YAŞANTISI	20
3.1. Kamusal - Özel Mekan/ Yaşam	22
3.2. Dış Mekan Aktivite Tipleri	29
3.3. Bölüm Sonuçları	34
4. KENTSEL MEKANA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR	35
4.1. Kentsel Mekan Düşünceleri	35
4.2. Kentsel Tasarım Yaklaşımları	43
4.2.1. Şekil-Zemin Kuramı (<i>Figure-Ground Theory</i>)	44
4.2.2. Bağlantı Kuramı (<i>Linkage Theory</i>)	48
4.2.3. Yer Kuramı (<i>Place Theory</i>)	50
4.3. Bölüm Sonuçları	54
5. YAPININ KENTSEL MEKANA KATILIMI	56
5.1. Yapının Kentsel Mekana Katılımında Yüklenebileceği Nitelikler	56

5.1.1. Hareketi Yönlendirme	58
5.1.1.1. Bağlayıcılık	60
5.1.1.2. Toplayıcılık	72
5.1.2. İç - Dış / Kamu - Özel İlişkisinin Kurulması	77
5.1.3. Nispetler Sunma	86
5.1.4. Kayıp Alanların Kullanılmasına Kazandırılması	89
5.1.5. Kentsel Ortamda Yeşil Doku Eksikliğini Tamamlama	95
5.2. Yapının Kentsel Mekan Katılımında Destek Unsurları	98
5.2.1. Dış Mekan ve Yapı Öçeği	98
5.2.2. Kentsel Duvar / Arayüz Olarak Cephe	101
5.2.3. Kesitte Yapı Kentsel Mekan İlişkisi	107
5.2.4. Fonksiyon / Aktivite / Program	110
5.2.5. Donatı Elemanları	113
5.3. Bölüm Sonuçları	120
6. SONUÇ	121
KAYNAKLAR	124
ÖZGEÇMİŞ	130

ŞEKİL LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 2.1 : Dörtgen, dairesel ve üçgen kent mekanları R. Krier (Broadbent, 1990)	13
Şekil 2.2 : Royal Mint Meydanı, Londra, L. Krier (Çubuk, 1991).....	16
Şekil 2.3 : a Pozitif-negatif mekan, Y. Ashihara, b Statik- dinamik mekan, J. Cousin.....	18
Şekil 3.1 : Kültürlerdeki kamusal ve özel alanlar (Ünlü, 1998).....	26
Şekil 3.2 : Fiziksel çevre kalitesi ve dış mekan aktiviteleri arasındaki ilişki, (Gehl, 1987).....	31
Şekil 3.3 : İletişim yoğunluğu kademelenmesi (Gehl, 1987).....	31
Şekil 3.4 : Beş farklı biçimde görsel ve işitsel ilişkinin korunması ve artırılması için fiziksel düzenleme (Gehl, 1987).....	33
Şekil 3.5 : Sosyal etkileşimin düzenlenmesini sembolize eden oturma grupları (Ünlü, 1998).....	33
Şekil 4.1 : a Constant'ın New Babylon'u Amsterdam haritası üzerine uygulaması, 1963, (Sadler, 1998) b New Babylon Atlasından, yukarıdan görünüş (Sadler, 1998) c New Babylon'un Yellow Sektörü için Constant'ın maketi (Sadler, 1998).....	39
Şekil 4.2 : Üç ana kentsel tasarım teorisi nin diagramı, (Trancik, 1986).....	44
Şekil 4.3 : Gambattista Nolli'nin Roma haritası, 1748 (Broadbent, 1990).....	45
Şekil 4.4 : Rowe ve Koetter'in şekil-zemin ilişkisi olarak Parana ve St. Die karşılaştırması (Broadbent, 1990).....	46
Şekil 4.5 : Dolu-boş ilişkisinde 6 farklı düzen (Trancik, 1986).....	47
Şekil 4.6 : "Plug-in" City, Peter Cook, 1964 (Trancik, 1986).....	49
Şekil 4.7 : Sirkülasyon sistemleriyle başlayan ve küçük ölçekteki tasarımdan tüm kente uygulanabilecek kentsel mekan önerisi (Bacon, 1975).....	50
Şekil 4.8 : G. Cullen'in kentsel görünümün perspektif çizisi (Trancik, 1986)...	52
Şekil 4.9 : Yaşanabilir sokak ekolojisi, D. Appleyard (Trancik, 1986).....	52
Şekil 5.1 : İki nokta arasında hareket eden yayının ara hedefleri kullanışı, (Alexander, 1977).....	60
Şekil 5.2 : Kentsel mekanları yatay ve düşeyde bağlayan Köprü-Kentler Projesi 1988-, Lozan (Tschumi, 1994).....	63
Şekil 5.3 : Bina bloğunun ikiye ayrılarak kentsel alanları birbirine bağlanması, Hannover-Postkamp, Schulitz+Partners, Buildings+Projects, Ernst & Sohn, Berlin 1993.....	64
Şekil 5.4 : a Hareketi yönlendirici, iki caddeyi bağlayan örtülü sokağın yaratılması, Kaufinger Geçidi, Minich, 1992, Hilmer+Sattler, A/W 166/1996 b Demir yolu hattı boyunca bağlayıcı, karın kullanımı köprüler, S. Parkin, L. Jones, Architectural Review 7/1989.....	65

Şekil 5 5	: a A n ere Kent M erkezi, OMA, 1994-, A redamento Mimarlık 04/2000 b A R Gty, Eric Owen Moss, (Molinari, 2001).....	67
Şekil 5 6	: Odakule, İstiklal Caddesi, 2003, Ece Karakoç.....	69
Şekil 5 7	: Tünel geçidi, 2003, Ece Karakoç.....	71
Şekil 5 8	: Eurodille, Rem Koolhaas, Lille, Fransa,	72
Şekil 5 9	: Peckham Kütüphanesi, Londra, 1995, XXI Dergisi, 2001/ 6.....	73
Şekil 5 10	: a La Defence, Paris, Fransa, The World of Contemporary Architecture, Könenan, 2000 b Broadacre, Arup Associates, Londra, 1985-90 (Gehl, 2001) c Schouwburgplein, A Geuze, Rotterdam 1997 (Gehl, 2001).....	74
Şekil 5 11	: a Orantı yerleşmesi heykel önerileri yerine alan bir toplanma ve aktivite alanına dönüştüren öneri, R Piano, 1979, Renzo Piano Building Workshop, Complete Works Volume 3, Paldon Press, Londra, 1997 b Sondai Kültür Merkezi, Fujisawa, I. Hasegawa (Sol a- Morales, (1996).....	75
Şekil 5 12	: İstiklal Caddesi'nde Danışman Geçidi, 2003, Ece Karakoç.....	76
Şekil 5 13	: Pompidou Sanat ve Kültür Merkezi, Paris, R Piano, R Rogers, 1977 (Sadler, 1998).....	80
Şekil 5 14	: Storefront Sanat ve Mimarlık Galerisi, New York, 1992-93, S Hill (Hill, 1991).....	81
Şekil 5 15	: Rosenthal Çağdaş Sanatlar Merkezi, Ginnati, Z Hacıd, Dönüşüm 2001/ 12.....	82
Şekil 5 16	: Rue Oberkampf Sosyal Konut Kompleksi, 1993, F. Borel, XXI Dergisi, 2001/06 ve A Geiniger, Paris Contemporary Architecture, Prestel Mini h, 1997.....	84
Şekil 5 17	: Yapı-kent ilişkisinde özel ve kamusal ilişkisinin kurulumu, iç-dış geçirgenliğinin sağlanması, Schwerin, Al manya, Weidleplan Consulting Gmbh, Stuttgart Architekturbüro 4a, WA 2001/ 05.....	85
Şekil 5 18	: Sofyalı Sokak üzerinde kentin karışmasından uzak bir niş, 2003, Ece Karakoç.....	86
Şekil 5 19	: a Avrupa Pasajı, Beyoğlu, 2003, Ece Karakoç b Balık Pazarı, 2003, Ece Karakoç c Milli Reasürans Binası, Ş, S Hacı, XXI Dergisi, 2003/ 13.....	87
Şekil 5 20	: Milli Reasürans Binası, S, Ş Hacı, XXI Dergisi, 2003/ 13.....	88
Şekil 5 21	: Kentte işlevsiz kalmış dış mekanların yaşayan kentsel çevrelere dönüştürülmesi, Dublin Temple Bar'da kentsel canlandırma projesi, Master Plan Group 91, 1994-, World Architecture, 1998/ 64.....	90
Şekil 5 22	: I MAX Sineması vaziyet planı, Avery Associates Architects, Waterloo, Londra, Tasarım 2000/ 103.....	91
Şekil 5 23	: I MAX Sineması, Avery Associates Architects, Waterloo, Londra, Tasarım 2000/ 103.....	92
Şekil 5 24	: a BFI nehir kenarı projesi, 1995, Waterloo, Londra, Tasarım 2000/ 103..... b, c MOM, Avery Associates Architects, Waterloo, Londra, Tasarım 2000/ 103 d NFT, Ulusal Film Tiyatrosu, 1992-93, Avery Associates Architects, Waterloo, Londra, Tasarım 2000/ 103.....	93

Şekil 5 25 :	Yapı adalarının ortasında kalan tanınsız alanların kente kazandırılması, Boulevard de Belleville Sosyal Konut Kompleksi, F. Borel, Paris, 1987-89, XXI Dergisi, 2001/06.....	94
Şekil 5 26 :	a Nara Tower, Nara-Tokyo b Nagoya Expo 2005 Tower, Nagoya-Seto, T.R. Hanzah+Yeang Domus 2001/12.....	95
Şekil 5 27 :	a Singapur Kulesi, Singapur, 1994, T.R. Hanzah+Yeang, AR 1999/1224 b I MAX Sineması, bina ölçeğinde kente yeşilin kazandırılması için çözümler, Waterloo, Londra, Tasarım 2000/103.....	96
Şekil 5 28 :	Yeşil dokunun kente kazandırılmasında yapı tasarımının rolü, Milli Reasürans Binası, S. Ş. Hacı, XXI Dergisi, 2003/13.....	97
Şekil 5 29 :	Düşey elemanlar ile yatay boyutların ölçeğe sokulması, Eurodille, Lille, Fransa, 1988-, R. Koolhaas, Eurodille: The Making of a New City Center, Ed. Escape croisé, Birkhäuser, Basel, 1996.....	99
Şekil 5 30 :	a Bina yüksekliği ve kentsel mekan ilişkisi (Gehl, 1987) b İnsan ölçeğini aşan yapı ve kentsel dış mekan ilişkisi, Plan Voisin, Paris, Le Corbusier, 1922, Le Corbusier ve Kent, Boyut Yayıncılık Grubu, 2002.....	100
Şekil 5 31 :	Kentsel duvar yüksekliği ve mekan genişlik oranları (Hedman, 1984).....	101
Şekil 5 32 :	Yatayda uzanan cephe için kullanışsız boyutlandırma ve birimler kullanma (Hedman, 1984).....	103
Şekil 5 33 :	Yapı cephesi üzerindeki hareketin kentsel mekan biçimlenişine katkısı, R. Krier (Broadbent, 1998).....	103
Şekil 5 34 :	Bina cephelerinin kentsel dış mekana katılımına örnek (Gehl, 1987).	104
Şekil 5 35 :	a Sünger kavramından yola çıkılarak gözenekli bir yapı cephesinin elde edildiği MIT Öğrenci Yurdu, Cambridge, 1999-2002, S. Holl, Sergi: Idea and Phenomena, Stevan Holl, Garanti Galeri, 16 Eylül-18 Ekim 2003 b Sağır cephe tasarımı örneği, I MAX, Londra, Tasarım 2000/103....	104
Şekil 5 36 :	Fondation Cartier, Paris, 1994, J. Nouvel, Paris: Contemporary Architecture, A. Geisler, G. Metzger, S. Reder, Prestel, New York, 1997.....	105
Şekil 5 37 :	a Saitowitz ofis ve evi, Sidney, 1993 b Farklı cephe tasarımları, Londra, N. Greenough, 1989, The World of Contemporary Architecture, F. Cerver, Könen, Cologne, 2000.	106
Şekil 5 38 :	Bina önünde oluşturulan basamaklar ve kentsel mekana katılım, (Gehl, 1987).....	107
Şekil 5 39 :	Kesit-cephe tipolojileri, R. Krier (Broadbent, 1998).....	108
Şekil 5 40 :	Yapı kent arasındaki mekansal ilişkilerin kesit çalışması örnekleri, Posdamer, Berlin, R. Piano, L'ARCA, 1993/71.....	108
Şekil 5 41 :	I MAX Sinemasının kesit boyutunda dış mekan oluşumu ve kente katılımı, Avery Associates Architects, Waterloo, Londra, Tasarım 2000/103.....	109
Şekil 5 42 :	Zemin kat fonksiyonlarının dış mekana taşınması, a. Bahariye, b. Sultanahmet, c. Nispetiye, 2003, Ece Karakoç.....	111

Şekil 5 43 :	a. Duvar yüzeyine fonsiyon kazandırılması ile kente katılımın sağlanması, Beyazıt, 2003, Ece Karakoç	
	b. Sokak üzerine ek elemanlarla fonsiyon kazandırılması, Nışantaşı, 2003, Ece Karakoç	
	c. Fonsiyon iz ve elemanlarının dışa taşması ile oluşan bir mekan, Çiçek Pazarı, Eminönü, 2003, Ece Karakoç.....	112
Şekil 5 44 :	Ağaç formunda mekan etkisini arttırıcı örtü elemanı, Barcelona, Architecture and The Urban Environment: A Vision For The New Age, T. Derek, Architectural Press, Oxford, 2002.....	115
Şekil 5 45 :	Kentsel yaşantının bir parçası olarak kentli ile güçlü ilişki içinde buluşma, dinlenme alanı sağlayarak kentsel mekanı destekleyen donatı elemanları (Gehl, 1987).....	116
Şekil 5 46 :	Aydınlatma elemanlarının yapının kentsel mekana katılımına etkisi, Place Charles Hernu, Villeurbane, Lyon, Fransa, 1985 (Gehl, 2001)..	117
Şekil 5 47 :	Korunma sağlayan otobüs durakları tasarımı, URBS, J. Lerner, Curitiba, Brezilya, (Sola-Morales, 1996).....	118
Şekil 5 48 :	Mekandaki su elemanının kentsel yaşantıya katkısı (Gehl, 2001; Marcus, 1998).....	118
Şekil 5 49 :	Orman yerleri ve kentsel yaşantı (Carr, 1992; Marcus, 1998).....	119
Şekil 5 50 :	Kentsel mekanda sergi amaçlı elemanlar, 2003, Ece Karakoç.....	119
Şekil 5 51 :	Çekici, sürprizli kentsel mekanlar yaratılmasına destek olacak esnek değiştirilebilir Swap elemanlar, C. Falkner+T. Grasl+G. Unterhahenwarter, A manya, 2001, WA 2001/7.....	120

YAPININ KENTSEL MEKANA KATILIMI

ÖZET

Bu çalışmada, kentsel mekanların kamusal yaşamın olduğu ve geliştiği yerler olarak öneminin vurgulanması üzerinden yapının kentsel mekana katkı ve katılım biçimlerinin irdelenmesi ve bu bulguların somut veriler haline getirilmesi amaçlanmıştır.

Yapının kentsel mekanı belirleyen, biçimlendiren, yönlendiren, tanımlayan özellikleri ile kentte üzerinde etkin bir rol yüklendiği ve kentsel mekanların en önemli elemanı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, kentsel mekanları canlı tutma ve yaşayan yerler haline getirme söz konusu olduğunda insan ve insan aktiviteleri de bir o kadar önemlidir. Kentsel mekanların ancak yaşam barındırarak “yer” olma özelliğine sahip olabileceği ve insanları en çok çeken özelliğinin fiziksel çevre olduğu kadar diğer insanların varlığı, aktiviteleri olduğu düşünüldüğünde yapının insana yönelik özelliklerle kentsel mekana katılabileceği daha açık biçimde ortaya çıkar.

Tezini içerdiği altı bölümden oluşur:

Giriş bölümünde; konunun günümüz kentleri için önemi, kapsam ve seçilmesi etki alanı unsurlardan bahsedilmektedir.

“Kavramlar ve Tanımlar” başlıklı ikinci bölümde; ilişkili olduğu temel kavramlar (mekan, yer, kentsel mekan) üzerinden tanımlanan konuya böylece giriş ve ön hazırlık yapılmaktadır. Kentsel mekan tanımlanmakta ve yaşam kazanarak yere dönüşmesi olgusu üzerinde durulmaktadır. Yapının kentsel mekana katılımının, mekanlara yer özelliği kazandırması ile ilgisi olduğunun saptanmasından sonra, yaşantıyı desteklemesinin gerekliliği daha net olarak anlaşılmıştır.

“Kentsel Dış Mekan Yaşantısı” başlıklı üçüncü bölümde; yapının kentsel mekana katılımı bağlamında kentsel/kamusal yaşam ve mekan tartışılır. Burada kentsel mekanlardaki kamusal ve özel ayrılm üzerinde durulmakta ve yarı kamusal/özel mekanların önemi değerlendirilmektedir. Kamusal ve özel mekan nitelikleri ve ilişkisi kadar, dış mekan aktivitelerinin de kentsel yaşamın desteklenmesi, dolayısıyla mekanların “yer” niteliği kazanması bakımından önemi vurgulanır. Bu sebeptir ki bu bölümde irdelenen bir diğer önemli konu insan ilişkileri ve aktivitelerinin fiziksel çevre ile ilişkisi dir.

“Kentsel Mekan Kuramsal Yaklaşımlar” başlıklı dördüncü bölümde; kentsel mekan kendi ne konu edinen tez in ilerleyişine ve yeni fikirlerin oluşumuna yardımcı olacak kentsel mekan üzerine oluşturulmuş kuramlara değ inil mektedir. Modern kentsel mekan kuramlarının, kısaca, tarihsel geliş imden bahsedildikten sonra özellikle günümüzdeki yeni fikirlerin geliş imine destek olan kuramlara geç il mektedir. Böylece kent ve kentsel mekan kavramı daha der in bi ç i mde incelenmekte, öneriler için bir alt yapı oluşturulmaya çalış il maktadır.

“Yapının Kentsel Mekan Katılımı” başlıklı beş in ci bölümde; kavramsal, kuramsal, deneyimsel sonuçlar göz önüne alınarak, yapının kentsel mekan katılım, deste ğ i, onu beslemesi açısından sahip olabilece ğ i veya olması gereken nitelikler sıralanmaktadır. Bu nitelikler: hareketi yönlendir me (ba ğ layıcılık ve toplayıcılık özellikleri), iç -dış / kamu-özel ilişkisinin kurulması, kentsel mekan niş ler sunma (kaçış, farklılık sürpriz, sı ğ ınma...v.b), kayıp alanların kullanı ma kazandırılması, kentsel mekanda yeş il doku eksikli ğ ini tamamlamadır. Yapı, çevre analizlerinin ve tasarımı hedeflerinin gerektirdi ğ i bi ç i mde bu niteliklerin birine, bir kaçına ya da bazen tümüne sahip olabilir ve kente bu nitelikte mekanlar kazandırabilir. Ancak yapının bu nitelikleri kentsel mekan sunmasında tasarımı ve programlama sürecinde di k kate alınabilecek, destek olabilecek unsurlar söz konusudur. Bu çerçevede; dış mekan ve yapı öl ç e ğ i, cephe, kesit, fonksiyon-aktivite ve donatılar tasarımı di k kate ele alınması gereken unsurlar olarak sıralanabilir. Bu destek unsurların her tip yapı tasarımı da ele alınması, yapının kentsel mekan katılımı ve yaşayan mekanlar sunması açısından son derece ö ne ml i dir.

Sonuç bölümü: Tez sonuçlarını içerir. Yapı kentsel mekanların bi ç i mlenmesinde en büyük görevi yüklenen eleman olarak, yaya dolaş ımını ve insan aktivitelerini destekleyerek bu mekanlara yaş antı kazandırabil me gücüne sahiptir. Birbiri üzerinden akan mekanlar, kullanımı destekleyen ara mekanlar, tanımlanabilir alanlar, süreklilik sağ layarak kentsel yaş antıyı teşvik edebilir. Yapı, kentsel mekanların bi ç i mini, işlevini, yaşamını, oluşumunu, kentle ilişkilerini, iç mekanla ilişkisini belirleyen temel eleman olarak ele alınmalı, iç mekan tasarımı kadar daha geniş bir toplulu ğ a, daha hızlı, değ iş ken bir yaşama hizmet eden dış mekanlarının tasarımı üzerinde de itina ile durulmalıdır.

BUILDING IN URBAN CONTEXT

SUMMARY

This study intends to consider the contribution of buildings to the urban spaces and to get solid data from these results through focusing on urban spaces' importance as places where public life starts and develops.

It can be stated that buildings are the most important elements in the urban context, and they play an active role in the city with their characteristics that determine, shape, orient, and describe urban spaces. Furthermore, people and their activities are as important in giving urban places a lively atmosphere and keeping them alive. If urban places can be defined as "places" only when they shelter life, and if their characteristic that draws people the most (as much as their physical space) is the existence and activities of other people, it is obvious that buildings should be included in the urban context with their features which are aimed for people.

The contents of this thesis consist six parts:

Introduction: importance, scope, and the reasons for choosing this subject is stated

Second part titled "Concepts and Definitions": The subject is introduced while it is defined through related basic concepts such as space, place, and urban context. Urban space is defined, and the case of urban space gaining life and transforming into a "place" is discussed. After determining that the inclusion of buildings in the urban context is related to giving urban spaces a characteristic of "place", it is more clear that buildings in the urban context should support life.

Third part titled "Life in the Urban Outdoor Space": Urban/public life and space are discussed through building in the urban context. The difference between public and private in the urban spaces is focused here and the importance of transition spaces is mentioned. The importance of outdoor activities (which support urban life) for spaces to gain the characteristic of "place" is emphasized, which is as important as the features and the relationship of public and private spaces. For this reason, another important point considered in this part is the relationship of human relations and activities with their physical environment.

Fourth part titled "Theoretical Approach to Urban Space": Theories about urban space are touched on, which will aid in development of this thesis, (whose subject

matter is urban space), and formation of new ideas. After a brief historical background about theories on Modern urban spaces, mostly importantly, theories which support today's new ideas are discussed. Thus, urban and urban space concepts are examined in a more profound way, and creation of a substructure for proposals is studied.

Fifth part titled "Introduction of Buildings to Urban Spaces": Conceptual, theoretical, and experimental results in mind, contribution of buildings to urban context, and characteristics they should have in order to support urban spaces are listed. These characteristics are:

1. Directing motion (connecting and gathering effects),
2. Creating in/out, public/private connections,
3. Presenting niches in urban spaces (for escape, variety, surprise, shelter, etc.),
4. Utilizing unused, lost spaces,
5. Causing to cease lack of green in the urban space.

A building can have either one or all of these characteristics required by site analysis and design goals, and cause the city to win such places. However, certain components which will aid the building to show these characteristics should be considered. These components are:

1. Scale of building and outdoor space,
2. Facade as interface / urban wall,
3. Building and urban space relationship in section,
4. Function / activity / program
5. Equipment.

It is important to consider these supporting components in any kind of building design for the contribution of the building to urban space and creating lively spaces within.

Conclusion: It includes results gained from this thesis. Buildings, which are the most important elements in shaping urban context, have the power of giving urban spaces lives by encouraging pedestrian traffic and social activity. Buildings should be handled as the basic element, which defines the shapes of urban spaces, their function, course of existence, creation, and connection to interior spaces. Buildings should be handled as the basic element which defines the shapes of urban spaces, their function, course of existence, creation, and connection to interior spaces. Their exterior spaces, which serve a bigger audience, and a faster, changeable life style, should be carefully thought upon, as much as their interior designs.

1. GİRİŞ

XX yüzyıl kentini geçmiş yüzyıl kentlerinden ayıran en belirgin özelliği çok hızlı ve çok fazla değişim ve dönüşüme sahne olmasıdır. Bunun temelinde, ekonomik, teknolojik, politik, sosyal değişim ve süreçler yatar. Otomobil ile başlayan yaya konumundan uzaklaşma, kamusal mekanları iç mekanlara taşıma uğraşı ve binaların doku oluşturmaya ve kent ile bütünleşmeye bireysel kütleler olarak tasarlanması kentsel yaşamdan zamanla daha çok kopuşa sebep olmuştur.

Günümüzde kent üzerinde inşa edilen ayrı ayrı binalar heyecan verici ve çekici olabilir ancak hepsinin bir araya geldiğinde oluşturduğu kümülatif etki hayal kırıklığı oluşturabilmektedir. Binaların çevresiindeki dış mekanların genellikle zayıf, cansız ve net bir formya da karakterden yoksun oldukları görülmektedir (Hedman, 1984).

Kentsel yaşamın canlandırılması, yaşayan cazip kentsel dış mekanların tasarımı söz konusu olduğunda yapının kent ile etkileşimi, kentsel mekanlara katkı ve katılımları açısından yapının üzerine aldığı rollerin belirlenmesi ve netleştirilmesi ayrı bir öneme sahiptir. Kent bir şehir için üzerinde düşünülmesi, çalışılması gereken çok önemli bir alandır. Bu alanda manevra yapabilmek için ise öncelikle ciddi bir kime sahip olunmalıdır (Priş, 2003). Harvey'in de vurguladığı gibi insanlığın geleceği bugün tarihte ilk kez olarak büyük ölçüde kentleşmekte olan alanlarda yatmaktadır. XI. yüzyılda kentsel yaşamın niteliği uygarlığın niteliklerini belirleyecektir (Harvey, 1998).

Türkiye'de kentsel tasarım yada kente duyarlı yapı tasarımı alanında kısıtlayıcı pek çok etken bulunmaktadır, bunlar politikadan mülkiyet biçimine, ekonomik sınırlardan sosyal bilinç ve kültüre kadar uzanabilmektedir.

Kentsel dış mekanların insan ve kentsel yaşam için öneme rağmen, yapı tasarımlarında çoğunlukla birinci derecede önem verilen konu binalarını iç mekanları, ve iç mekan kullanıcılarının memnuniyeti ile sınırlı kalmaktadır. Bu esnada yapıyı oluşturan dış yüzeylerin/yapı kitlesinin aynı zamanda, daha çok kullanma, kullanıcıya hizmet eden, tümsosyal değişim ve gelişmelere sahne olan “daha büyük

bir yapının” da en önemli belirleyicilerinden biri olduğu atlanmaktadır. Burada “daha büyük yapı” deyişi ile kastedilen “kent” ise içerdiği sosyal dinamiklerle ve günümüzün toplumsal, kültürel, teknolojik gelişmeleriyle sürekli bir değişim içerisindedir. Kısacası yapı dışarıda daha zor daha değişken, akıcı ve farklı dinamiklerin bulunduğu bir ortam belirleyen, onu etkileyen ve ondan etkilenen bir elemandır. Kentteki hareket koridorlarını, toplanma, sığınma, kaçış alanlarının sınırlarını çizen, karakterini belirleyen, kentsel ortamda bir jeneratör gibi çalışan yine yapı ve yapı gruplarıdır.

Yapı, kent mekanının birincil belirleyicisi olarak akışkan, canlı ve yer niteliği kazanmış dış mekanların yaratılmasında en büyük görevi de üzerine almaktadır. Yapının iç mekan ve fonksiyonlarının tasarımı kadar kentsel dış mekanlarının tasarımı, kente katılım ve kentsel mekandaki belirleyiciliği üzerinde de düşünülmesi gerekmektedir. Üst ölçekteki bu çevreye (macro milieu) yapının desteği konusunda ortaya çıkan engeller ise yasal kısıtlamalardan, politikalardan mülkiyet biçimine, ekonomiden sosyal bilinç ve kültüre kadar uzanabilmektedir.

Kentsel ortama eklenen bir yapının ya da yapı gruplarının kent bütününe nasıl etkilediği ya da bu yolda ne gibi kazanımlar sağladığı, sürekliliği, akışkanlığı, hareketin devamlılığını, canlılığı nasıl yönlendirdiği kent açısından hayati önem taşır. Mimarlık hiçbir zaman özerk değil daima kentle ve çevresindeki yapıyla alan ile bağlantılıdır. Yapı kentin yaşayan bir parçası hatta, artık fark edilmeyecek kadar kentin kendisi olmuş mudur yoksa ankastre edilmiş yabancı bir obje olarak sadece zorunlu durumlarda kente katılan kendisi ile konuşmaya çekinilen, seilmeyen bir yabancı gibi mî kal mıştır? Bu soruya verilen yanıt, yapının kent üzerindeki başarısını ya da başarısızlığını büyük ölçüde işaret edecektir.

Endüstri kentinin geçici/değişken/akışkan/çoğulcu mekansal yapısı içinde “yer”e dönüşebilecek mekanlar yaratmak önem kazanmaktadır. Dış mekan yaşantısı günümüz kentlerinde giderek yok olmakta ve onu iç mekanlara almaya teşvik eden tasarımlar artmaktadır. Oluşan dış mekanlar ve aktiviteleri beklentilere cevap verememektedir.

Bu çalışmada, yapının kentsel çevreye hayat veren bir organizma gibi ele alınarak, dış mekanları beslemesi, desteklemesi, belirlemesi, yönlendirmesi ve nihayet kentsel yaşam içerisinde kendisine bir yer edinmesi için tasarımı ve kullanımı

üzerinde barındırabileceği nitelik ve roller üzerine odaklanmaktadır. Konu ile ilgili kavramların tanımları üzerinden, kenti, kentsel mekanı anlama ve algılamaya yardımcı olacak farklı bakış açılarının, düşünce sistemlerinin, kentsel mekan ve tasarımı ile ilgili kuramların incelenmesinin ardından yapının kente katılım ve katılım biçimleri bu anlamda kentsel mekana desteği konuyla ilgili örnekler eşliğinde irdelenmektedir.

2. KAVRAMLAR, TANIMLAR: MEKAN, YER, KENTSEL MEKAN

2.1. Mekan

Ünlü Amerikalı mimar Frank Lloyd Wright, bir gün, Okakura Kakuzo isimli bir Çinli'nin yazdığı küçük bir kitabı karıştırıyordu. Kitabın bir yerinde M.Ö. 500 yıllarında yaşayan Çinli şair La Öze'ye ait olan şu cümleyi okudu: “Binanın varlığı dört duvarı ile çatısında değil, içinde yaşanılan mekandır”. Bu cümleyi kendisinden önce başka birinin düşünmüş ve söylemiş olduğuna çok üzülüp, yerinden kalktı, biraz dolaştı, sonra oturup şunu yazdı: “Evet, bunları o söyledi, fakat ben inşa ediyorum” (Bozkurt, 1962).

Genel anlam ile “mekan”, insanın eylemlerini yerine getirdiği, onu saran, ait olma duygusu yaratan, yatay düşey elemanlarla sınırlanmış üç boyutlu düzenlemedir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi, mekan insan boyutunun var olmasıyla anlam kazandığından, içinde yaşayan kullanıcıların fizyolojik, psikolojik ve toplumsal gereksinimlerini de karşılamak zorundadır (Başal, 2000).

İlk mekan tanımını yapan Aristotele da mekan; “tüm yön ve özellikleri içeren yerlerden oluşan dinamik bir alan” olarak tanımlamıştır (Pardorokes, 1992). Kant ise mekan “idrakin öncüsü” olarak tanımlar. Yüzyılımızda yaşayan varoluşçulardan Martin Heidegger'in (1889-1976) “evreni içinde insan var oldukça vardır, içinde insan yoksa evren de yoktur” düşüncesi, mekan üzerine üretilen düşünceler içinde önemli bir yer tutar ve diğer bir çok düşünceye temel oluşturur (Akarsu, 1994). Varoluşsal mekan; insanın her an içinde yaşadığı, etkinliklerde bulunduğu, çevresiyle iletişimi sağladığı ve bu iletişimin etkisiyle de her an yenilenen, biçimlenen mekandır (Pardorokes, 1992).

“Mekan en temel anlamda, 'yalın bir boşluk, amaçla yönelik olarak bu boşluğa hükmedilmesiyle gerçekleşen' bir muhafaza veya kapı özelliği taşımaktadır. Bu yalın düzey ise insan varlığının karışık yapısı ve ihtiyaçları doğrultusunda üst düzeylere

vararak tanı mını fiziksel boyutlardan çok insan yaşa mında bulan 'yer' ve 'mekan' a var maktadır” (Kahveci oğlu, 1998).

Mekan, mî marlık kuram nda yeni bir terim ol n m asına rağmen bir çok anl a n a gelebilir. Günümüz literatüründe mekan kavramını iki kullanı m a ayırabiliriz üç boyutlu geometri olarak mekan ve algısal alan olarak mekan (Norberg-Schulz, 1980).

Bununla beraber Paul Virilio’nun da vurguladı ğı gi bi “mekan” mî marlı ğ n en öne mî malze m esidir Ayrıca Virilio, mekan geometri ile kurdu ğ u muzu ancak geometrinin de tarih i içinde dur muş bir olgu ol m adı ğ ını, evrim geçiren bir bilim dalı ol du ğ unu belirtir. Virilio’ya göre, mekan kurarken geometri kadar öne mî ikinci bir ö ğ e ise “mekan-zaman”dır (*space-time*). Her çağ ın kendisini yarattı ğı bir mekan-zamanı vardır. Günümüzde internet ve sanal maketler aracılı ğ ı ile girdi ğ i miz “cyberspace” ile Le Corbusier’in endüstriyel mekan-zamanı arasındaki fark, Rönesans’ın mekan-zamanı ile Gotik’in mekan-zamanı arasındaki fark kadar öne mî dir (Virilio 1998).

“Mekanın fonksiyonel ve fiziksel boyutlarının ötesinde; insan duyuları tarafından algılanan *algısal boyut* u, insan yaşa mının özellikleri ile var ol m asından kaynaklanan *yaşamsal boyut* u ve bu yaşamsal boyutun süreklili ğ e ba ğ lı olarak ol uş an *kültürel boyut undan* söz edilebilir” (Kahveci oğlu, 1998).

Mekanın insan tarafından algılanmasını ve var ol m asını sa ğ layan ö ğ eler:

1. “Boşlu ğ un sınırlandırıl m ası”
2. “Hareket ve zaman”
3. “Işık”

olarak üç grupta toplanabilir (Kuban, 1998)

Boşluk ve sınır ö ğ eleri biraraya gelerek mekanı ol uş turur. Bu ö ğ eler birbirinden ba ğ ımsız olarak ele alınm a m alıdır. Sadece boşluk de ğ erleri ya da sadece sınırlarıyla bir mekan tanı m lanmak olası de ğ il dir (Kuban, 1998).

“Mekan hareketle belirlenir. Boşlu ğ un mî marinin ayırıcı ö ğ esi ol m ası onun gerçek yaşa m de ğ erlerini nifadesi ol m asındandır. Canlı varlık hareket ile belli ol ur. Hareket ise ancak boşlukta olabilir. Böylece mekan, i içindeki potansiyel hareket olanaklarına göre tanı m lanacaktır. Hareket sadece bir yerden bir yere gitmek de ğ il dir, aynı

za mında, insan ın bakışıyla, me kan sınırlarına uzanan görsel bir harekettir. Farklı za man dili mherinde al gılanması farklıdır” (Kuban, 1998).

Al gılanmanın en önemli temellerinden biri ışıktır. Işık ve gölgenin derecesinin değ iş i m i ile me kan ın al gı layana ver di ğ i etki de ba mbaş ka olacaktır. Yürekli (1977), ış ığ ın geliş yönünün ve kalitesinin görsel niteliğ in al gılanmasında farklılıklar yarattı ğ ını belirtir. Me kan ış ık ol mada n unutulmaya mahkumdur. Iş ığ ın gölge ve tonları, değ iş ik kaynakları, opaklı ğ ı, sayda mlı ğ ı, yarı sayda mlı ğ ı ve yansıma, kırıl ma koşulları me kan ı tanı mla mak veya yeniden tanı mla mak üzere birbirine dolaşırlar (Holl, 1991).

S. Holl (1994) insan deneyi m ve duyuları nı n yansıtıcı ve sessiz bir analiz aracılı ğ ı ile gelişebileceğ ini ve kendi ni al gı ya aç mak için yapılan şeylerin sıradan öne m i ni üst ü n tut mak gerektiğ ini vurgular: “Dünyanın ışılda ma ş i ddeti ni ortaya çıkaran içsel yaşama eriş meye çalışmalıdır. Yapılı me kanlarda, fiziksel objelerle çevrelenmiş olarak yaşarız fakat bu şeyler dünyasına doğduktan sonra al gıları mızdan haz al mak için şeylerin etkileş im fenomenini tam olarak deneyi mleyebilir miyiz? M marlık bizi mgünden güne deneyi m i ni dönüştür me ve esinlen me gücünü elinde tutar. Bir kapı kolunu kullanarak ış ıklı bir odaya aç ma gi bi gündelik bir olay farkında ol ma ile deneyi m i endi ğ inde derinleşir. Bu gi bi fiziksellikleri gör mek ve hisset mek duyuların öznesi ol maktır. ... M marlık duyu m sal al gıları tutar. Zaman ın akışı; ış ık, gölge ve transparanlık, renk dokusu, yapı, malzeme ve detay tümü m i m marlı ğ ın tam deneyi m i ne katılır” (Holl, 1994).

Ayrıca Holl, m i m mari al gı sorusunun amaç sorusunun da altını çizdi ğ ine işaret eder: “Modern kentte, fenomenolojik ve deneyi m sel kar naş ıklıklar amaç la gelişir. Brentano’ya göre, zihinsel fenomen “iç” al gı m ızı gerektirirken, fiziksel fenomen dış al gı yı tutar. Zihinsel fenomen amaç sal ol duğ u kadar gerçek varlı ğ a sahiptir. Fiziksel- mekansal bir varlık olarak bir strüktürle me m m un edilebiliriz fakat entelektüel ve ruhsal olarak onun arkasındaki motivasyonları anla m aya ihtiyaç duyarız. Fenomenin bu amaç ikiliğ i, nesnel ve öznel ya da daha basitçe düşün me ve hisset me arasında karşılıklı bir oyundur. M marlık için meydan okuma hem iç hem dış al gı yı uyar maktır” (Holl, 1994).

B. Tschumi, mekanın bugünkü paradoksuna odaklanır. İlk olarak, mîmarlık maddesel olmayan kavramsal bir disiplin olarak gören -dîbîlîmsel ve morfolojik çeşitleriyle- eğilimlere (piramit); ikinci olarak duyulara, mekan ve uygulamaya (praxis) arasındaki ilişki kadar mekan deneyimi ile ilgilenen deneysel araştırmalara (labirent) odaklanır. Üçüncü ise; bu iki terimin aykırı doğası ve tartışmanın güncel doğasının yönünü değiştirerek paradokstan çıkışın anlamları arasındaki farklılıktır (piramit ve labirent). “...Sosyal pratiki ideal ve gerçek mekan paradoksunu reddeder, hayal etme-içsel deneyim onun sınırlarını aşmak için tek araç olabilir. Mekan ve öznesi hakkındaki yaygın tavırların değişmesiyle, paradoksun ötesine geçme rüyası yenilenmiş sosyal davranışlar için koşullar sağlayabilir” (Tschumi, 1975).

“Production of Space”te mekan üretimine değinen H. Lefebvre ise fiziksel, zihinsel ve toplumsal mekanların birliği üzerinde durur ve sosyal mekanı objelerle ürünler arasındaki ilişkilerin bir seti olarak tanımlar. Ona göre her toplumun üretimi biçiminde ve kültüründe oluşan bir değişim mekanın üretiminde de değişime neden olur. Bu nedenle mekanın çeşitli üretimi farklı toplumsal ve yaratıcı düzenlemeleri ifade eder. Fiziksel mekan ve sosyal mekan arasındaki en önemli fark ise, fiziksel mekanın basitçe yanyana koyan, dağınık özelliğine karşın, sosyal mekanın esas olarak birleştiren, belli bir noktada biraraya getiren ve böylece merkez-çevre ayrımını doğuran bir özelliğe sahip olmasıdır (Lefebvre, 1998). Yine bir duruntu (situationist) olan Constant’ın tanımla, “sosyal mekan aslında somut mekandır ve orada insanlar birbirleri ile ilişkiler kurar. Mekansal yapılar sosyaldir” (Costa, 1998).

1950’lerde dünya çapında yaşanan kentleşme süreci, eskiden kent veya kırsal, merkez veya çevre (periferi), sanayi veya tarım veya sanat ayrımları ile belirlenen toplumsal yaşam özelliklerini emip, önemsizleştirdi ve şeylerin mekan içinde üretiminden mekanın üretilmesine geçiş hızlandırdı. Lefebvre’ye göre mekanın üretilmesi özgül ve özgündür, diğer üretim biçimlerinden belirgin biçimde farklıdır, bu kavram Kant’ın yaklaşımına da karşı olarak, biçimleri deneyimin çerçeveleri olan ama asla deneyimin birer parçası olmayan evrensel ve içi boş zaman ve mekanı reddeder (Lefebvre, 1998).

“I. Dünya Savaşı sonrası, 1920’lerde, gelişmiş ülkelerde, mekana ilişkin önemli bir bağlantı keşfedildi, daha önce pratik düzlemde zaten bilinen ama akıl planında dile

getirilmedi miş olan bu bağ sanayileşme ile kentleşme, iş yeriyle yaşama yeri arasındaydı. Bu bağ kuramsal düşünce içinde yerini aldı, bir proje ve hatta bir programa dönüştü. Gropius'a yada Le Corbusier'e göre program mekânın üretilmesine indirgenmişti. Bauhaus'ta gayet iyi kavranılan şeydu: Şeyler mekânda birbirlerinden bağımsız olarak yaratılmalıydı, ister taşınır, ister taşınmaz olsunlar hem birbirleri arasındaki ilişkileri, hem de onların bütün ile olan ilişkilerini göz önüne almak gerekiyordu. Onları bir kütle gibi yada şeylerin biraradalığı, topluluğu gibi görmek mümkün değildi. Günümüz dünyasının üretici güçleri, teknolojik araçları yada özgül problemleri bağlamında şeyler ve nesneler artık birbirleri ile olan ilişkileri içinde ve o ilişkinin yanı sıra üretilebilirlerdi. Artık biçimleri, işlevleri ve yapıları birbirinden bağımsız ele almak söz konusu olamazdı; biçimleri, işlevleri ve yapıları belirli bir birlik kavramına uygun düşecek şekilde yanyana getiren hâkim ve bütünsel bir mekân mevcuttu. Topyekün bir sanat için, topyekün bir proje ortaya koymak amacıyla bir araya gelen sanatçılardan oluşmuş Bauhaus grubu, gördü ki, toplumsal bir mekândaki izleyici -evler, kamu binaları, saraylar dahil- herhangi bir nesne etrafında hareket edebilir, böylece, tek bir yada özgül bir yönü ile incelenenin ve irdelenenin ötesine geçebilir. Daha önceden sadece insanın pratik eyleminde var olan mekân, artık zihinsel olarak da algılanmaya ve kavranmaya başlamıştır. ... Mekân, biriki mi büyüme, metalar, para ve sermaye ortamı olarak bir 'gerçeklik halinde görünür, ama gerçeklik maddi ve özerk yönünü, mekânın gelişmesi -yani üretilmesi- başlar başlamaz yitirir" (Lefebvre, 1998).

XXI. yüzyılda ise teknolojinin imkanlarıyla mekânın giderek sınırsızlaştığı ve konusuzlaşmanın olduğunu ileri süren Virilio bu tespitini şöyle açar: "Başlangıçtaki çitlerden bu yana sınır kavramı hem diş cephe hem de karşı karşıya gelme durumuyla ilgili dönüşümler geçirdi. Duvar-perde için kullanılan kimi maddelerin saydamlığı ve hafifliği (cam çeşitli plastik maddeler) yontulup hazırlanan cephe taşlarını tarihe gömüyor. Öte yandan, 'ekran ara yüzeyi' ile birlikte (bilgisayar, televizyon, telekonferans... vs.) o ana dek iç derinliklerden yoksun olan şey -kağıt yüzeyi- 'uzaklık biçiminde varlık bularak yeni bir gösteri malanının, sokak ve caddelerin eski karşılığının yok olup silindiği, yüz yüzeliğinden yoksun bir görüş alanının iç derinliğine dönüşüyor. Silikleşen konum değişikliği sonunda doğal olarak içerdiği kaynaşma ve karışıklık olgularıyla birlikte bu noktada silikleşiyor. Böylelikle, nesnel sınırlardan yoksun olan mimari öge yön değiştirmeye, mekansal

boyutlardan yoksun olmakla birlikte yalnızca anlık bir yayının zamansallığında yer alan elektronik bir eterde yüzmeğe başlıyor. Bundan böyle hiç kişisel fiziksel bir engel ya da zaman içindeki uzaklıklar sonucunda monitörlerin ve denetim ekranlarının arayüzeyinden uzak kaldığını söyleyemez. Dışarı burada, burası da dışarıda başlar. Sınırların ve karşıtlıkların böyle aniden tersine dönüşü o ana dek mikroskopların alanına giren şeyleri bu kez ortaklaşa kullanılan bir uzama getirir: Dolu diye bir şey yoktur artık onun yerine, aletlerin yaydığı ışıkla aydınlanan gerçekdışı bir görüş açısında sınırsız bir mekan çıkar ortaya. Her yerdeliğin apansızlığı tek bir arayüzeyin yersizliğine ulaşır” (Virilio 2000).

“Sınır kavramının giderek daha çok monitör arayüzeyine taşınması ile şimdiye kadar bir maddenin bittiği son bulunduğu nokta en belirsiz varlığa ulaşan gizlenmiş bir yol olur” (Virilio 2000). Mekanın bu yeni oluşumu kentsel mekandan kopuşun sebeplerinden birisi olduğu gibi mekan kavramında da önümüze çıkabilecek yeni açılımları haber verir.

2.2 Yer

Mekanların yaşamımızın bir parçası olması “yer” terimi ile ifade edilebilir. Çevre için kullanılan somut terim “yer”dir. Ortak kullanımda, hareketler ve olaylar *yer alırlar*. Aslında herhangi bir şeyi yer referansı olmadan hayal etmek anlamsızdır. “Yer, varoluşun ayrılmaz parçasıdır” diyen Norberg-Schulz “Genius Loci”de şu tanımlamayı yapar: “Bir 'yer' bir mekandır ve farklı bir karaktere sahiptir. Antik zamanlardan beri, *genius loci* (spirit of place-yerin ruhu) insanın yüzleşmek ve kabullenmek zorunda olduğu bir gerçeklik olarak kabul edilir. Mimarlık *genius loci*’yi görselleştirmeyi amaçlar, ve görevi insanın yerleşmesine yardımcı olacak anlamlı yerler yaratmaktır”.

İnsanın yerleşmesi ve kendini çevreyle bütünleştirebilmesi için “yer” kavramı önemlidir. Kentsel çevrelerin canlanması, çekici hale gelebilmesi, kent yaşamıyla ve kentte yaşayanlarla bütünleşebilmesi de kentsel dış mekanların kullanıcılar tarafından “yer” olarak hissedilebilmesine bağlıdır. Yaşamın olduğu mekanlar yer karakteri almaktadır. Bununla birlikte yapıları çevrenin kendisi mekan “yer” yapan

etkenlerin başında gelir. Kentsel yapı içerisinde yer kavramı, bina ve çevresiyle kurduğu ilişkiler ile açıklanabilir.

1970 ve 80'lerde, bir çok yönden “yer”leşmeyen kent parçaları, yapısal çevreler üzerinde araştırmalar yapılmıştır. Bu araştırmaların sonucunda bazı yeni kent ve konut alanlarındaki yaşamın çekici olmasının nedenleri olarak şunlara dikkat çekmişlerdir:

1. “Buralarda yaşayanlar bu fiziki (mimari ve kentsel) çevrenin oluşumuna, ne tasarımıne yapılaşmasında katılmışlardır”;
2. “Yeni yapılan çevrelerde, eskiden “iyi” olarak vurgulanan “yer”lerdeki özelliklerin benzerleri yaratılmıştır”.

“Yani bir taraftan tasarım ortamından dışlanma ve yabancılaşma, diğer taraftan da alışılmış geleneksel “yer”lerin özelliklerini taşımayan yeni “alan” önerileri “yer”leşmeyen çevrelere neden olmuşlardır” (Pamir, 2001).

“Bu dönemde katılımcıların ‘iyi’ olarak neyi kastettiği de anlaşılmalı çalışılmıştır. İyi olduğu kabul edilen, çok beğenilen yerlerin özelliklerini anlamak için 1970 ve 1980’lerde çevresel psikoloji ve sosyal bilim alanlarında çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalar hem kentsel ortamlarda hem de binaların içinde sürdürüldü ve bazı ortak özelliklere ulaşıldı. Sonuçlar kısaca özetlenirse: Bir yerin (hem binalarda hem kentlerde) sosyal anlamının oluşmasının, öncelikle *derinlik, yükseklik, ferahlık, yüzeysel değerler, ışık kalitesi* gibi alansal özelliklerin niteliklerine dayandığı anlaşıldı. Bununla birlikte, o yeri *kullanan nüfusun yoğunluğu, emniyet, mahremiyet* olanakları gibi kültürel boyuta ilişkin özelliklerin önemli olduğu görüldü. Kültürel öğeler, o yerde geçen *etkinliklerin* (activity) özelliklerini referans alarak; alansal özellikler ise, o yerin *gücünün* (potency) oluşmasına ve *değerlendirilmesine* (evaluation) olanak veren bileşenleri referans alarak öne çıkmaktaydı” (Pamir, 2001).

Herkesin kullandığı bir “alan”ın, “güç” ve “etkinlik” boyutlarında anlaşılıp “değerlendirilme”sinden sonra “iyi” olarak anılması ve bu yargının sürekliliğini koruyarak davranışları etkileyip yönlendirmesi, o alanın “sosyalleşmesi” olarak düşünülebilir (Pamir, 2001): Objektif ve soyut değerlerle tanımladığımız bir “alan” kullanıcılar arasında uzlaşma sonucu oluşmuş değerlerle ve biçimlenmesini

belirleyen somut öğelerle “tanınmış bir yer”e dönüşerek sosyalleşir. Bir yerini yitliğini sürdürebilmesi, değişen zamana rağmen ondan benzer duyumlar alabilen bir kültür varlığının var olmasına bağlıdır.

“Yerlerde zaman-mekan mntıkalaşması söz konusudur. Örneğin, yatak odası ev örgütlenmesinde bir mntıkadır, geç saatlerin, yorgunluğun mekanıdır. Ayrıca yerlerde Giddens’in (1998) zaman-mekan mesafeleşmesi (distanciation) kavramı söz konusudur. İletişimin ulaşılardan bağımsızlığının arttığı ortamlarda ilişkilerin dolaylılığı, uzaklıkların nasıl da yakın kılındığını anlatır. Yerlerde zaman-mekan sınırları, temas ve karşılaşma biçimleri kültürel dir. Bu anlamda yerler mimari mekanın kültürel kuruluşudur denebilir. Mimari mekan yer, topluluk, ırk, sınıf, cinsiyet, anılar ve mekansal pratikler de mektir. Tam da bu nedenle Sennett (1991) yer kavramının öneme üstünde durulduğu çağdaş kentlerde yeni yapıların artık ahlaki bir işlev taşımadığını, en anlamlı yapıların turizm ve tüketim çerçevesinde oluştuğunu ileri sürmektedir. Ury ise, 'bu tür yerler (turizm ve tüketim yapıları), özgül olarak farklı toplumsal gruplar arasında duvar oluşturmak ve insanların içsel yaşamını kamusal etkinliklerden ayırmak üzere tasarlanmaktadır' demektedir” (Öymen Gür, 2001).

Farklı zamanlarda ya da aynı anda farklı bireyler için bir çok kavram içerisinde barındırabilen “yer” olgusunun yapısını Öymen Gür şöyle tanımlar: “Yer, süreçlerin mekan üzerinde oluşması olgusu, uzaklıklar-yakınlıklar olgusu, kır-kent bağlantısı içinde olma olgusu, coğrafiyasal özellikler olgusu, özgül yerlerin enderlik karakteri, singesellik ve anlam olgusu gibi çeşitli perspektiflerden açılan ve bunların tümünü kapsayan bir kavramdır” (Öymen Gür, 2001). Kısacası “yer”in yapısı “mekan”ın (space) yanı sıra “karakter” (character) kategorilerinin anlamları ile analiz edilir ve “alan/peyzaj” (landscape), “yerleşme” (settlement) terimlerinde tanımlanmak durumundadır. Bir yeri oluşturan “mekan”, elemanların üç boyutlu organizasyonunu belirtirken, herhangi bir yerin en önemli özelliği olan “karakter”, genel “atmosfer”dir (Norberg-Schulz, 1980).

Yer (place) kuramına göre, mekan; şeylerle bağlantı kurma potansiyeli ile sınırlı ya da amaçlı boşluktur ve sadece kültürel veya bölgesel içerikten gelen kavramsal bir anlam verildiğinde “yer” olur. Mekan tipleri, fiziksel özelliklerine dayanılarak kategoriler ve tiptolojiler haline tanımlanabilirken, her “yer” eşsizdir, oranın karakteri

ile beslenir. Bu karakter, malzeme, şekil, yapı ve renge sahip somut şeylerden ve daha çok fiziksel olmaayan kültürel çağrışımlardan oluşur, zamanla insan kullanımı sonucu verilmiş bir “patina”dır (kullanım sonucu güzelleşen yüzey) (Trancik, 1986).

Gür’e (2001) göre “yer”ler; “geleneksel sözleşmelerin egemenliğini sürdürdüğü, her türlü biçim ve anlamda kentlere ender karakterini veren, dokununca kırılan içeri de ve dışarıdaki mekanlardır. Tarihi merkezler, geleneksel alışveriş merkezleri, geleneksel sokaklar, özgül kıyı bantları, su kenarları, tarihi ve doğal vurgu noktaları, kalıntıları ve bunlarla birlikte var olmuş sosyalliklerdir. Yer üreten mekanlar ise, işlevlerinden taşıdıkları özgün ve üstün nitelikli tasarımlarından dolayı çevresinde potansiyel kullanım alanları oluşturabilen, içinde yer aldığı dokuyu olumlu yönde etkileyip çoğaltan her türlü yapılaşma olarak tanımlanabilir. Kent sel avlular, konut bölgeleri, kültür merkezleri, dünya fuarları, halka hizmet binaları, turistik tesisler, oyun-eğlence tesisleri ve hatta sağlık yapıları bunların arasında sayılabilir”.

“Karakter”, “mekan” a göre daha somut ve aynı zamanda daha geneldir. O hem genel kapsamlı bir atmosferi hem de mekan tanımlayan elemanların somut form ve maddesini belirtir (Norberg-Schulz, 1980).

Schulz’a göre, insan yapımı yerler doğal olanlar ile üç şekilde ilişkilendirilebilir:

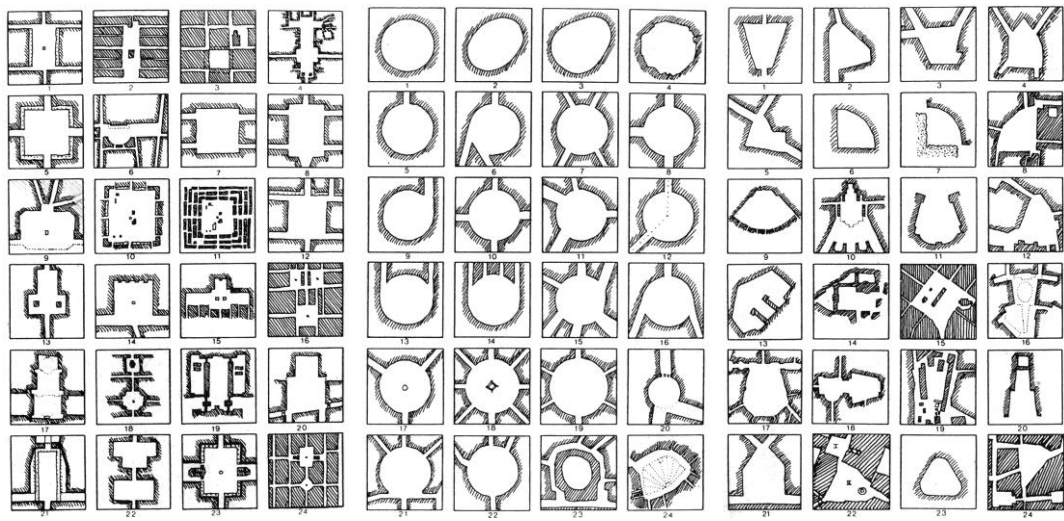
1. “İnsan doğal yapıyı daha kesin hale getirmek ister. Yani, doğadan anladığı şeyi gözünde canlandırabilmek/görselleştirebilmek, dışa vurulan varoluşsal ayak basacak yerler elde etmek ister. Bunu başarmak için görmüş olduğunu inşa eder. Doğa nerede sınırlanmış mekanlar önerirse insan onu inşa eder, doğa nerede merkezleşmişse, insan da aynı şeyi yapar, doğa nerede bir yönü işaret ederse, insan da bir yol yapar”.
2. “İnsan verilmiş şartları eksik olanı ekleyerek tamamlar”.
3. “İnsan doğadan anladığını sembolize eder. Sembolize etmek, tecrübe edilmiş anlam başka bir ortama dönüştürmek anlamındadır. Doğal bir karakter bir binaya dönüşmüştür ve onun özellikleri her nasılsa onun karakterini oluşturur”.

Gözünde canlandırma (visualization), *tamamlama* (complementation) ve *sembolleştirme* (symbolization), yerleşme ve ikamet etme sürecinin genel şartlarıdır (Norberg-Schulz, 1980). Heidegger, köprü (bridge) aracılığıyla problemi betimler;

çevreyi görselleştiren, sembolize eden, toplayan ve yapan “bi na” birleşmiş bir bütün olur. Bunu şöyle açıklar: “Köprü dereyi üzerinde hali ve gücü ile asılı durur. O sadece kıyıları bağlar, onlar zaten oradadır. Köprü dereyi geçerek kıyıların birbirlerine uzanmalarına neden olur. Köprü ile bir taraf diğeri ni aleyhi ne çevrilir. Köprü kıyıların arkasında uzanan geniş alanları dereye getirir. Dere ve kıyıyı/toprağı/karayı birbirine koşu yapar. Köprü dereyi etrafındaki peyzajı toplar”. Böylece, alan/peyzajın (landscape) saklı olan anlamı, köprünün inşasıyla açığa çıkar. “Köprü varoluşu kesin bir alanda bir araya getirir ve biz bunu “yer” olarak adlandırabiliriz. Ancak bu “yer” köprüden önce bir varlık olarak varolmaz, fakat köprüyle ve köprü olarak var olur.”. Bu nedenle inşaatın (mimarlığın) varoluşsal amacı bir alanı “yer” yapmak, alanda potansiyel olarak bulunan anlamı açığa çıkarmaktır (Nörberg-Schulz, 1980).

2.3 Kentsel Mekan

Kentsel mekanı estetik kriterleri için içine katmadan tanımlayan Krier’e göre, kentlerde ve diğer yerleşim birimlerinde binalar arasında kalan her tip mekan, kentsel mekandır. Buna göre kentsel mekan, kentin binalarla tanımlanan ama binaların dışında kalan bölümleridir. O kenti; sokaklar, meydanlar ve diğer açık alanların formu içinde biçimlenmiş, yada daha çok, çeşitli formlardaki kentsel mekanlar; kare, dairesel veya üçgen olarak görür (Şekil 2.1) (Broadbent, 1990).

Şekil 2.1: Dörtgen, dairesel ve üçgen kent mekanları, R. Krier, (Broadbent, 1990)

Krier analizinde şunu gösterir (Broadbent, 1990): “Avrupa’daki kent mekanı genellikle bu üç ana formun: yoğun biçimde bir arada, saf yada ikisinin arasında kalmış biçimdir. Bunların her biri kendi başına ya da diğerleri ile bir arada olabilir. Her biri dönmüş, bölünmüş, diğerlerine eklenmiş, birbiri içine kaynaşmış, üst üste binmiş, uzlaşmış olabilir. Kent dokusu, saf ya da çeşitli kombinasyonlar olarak bu elemanlar ile biçimlenir. Kentsel mekan, çeşitli cephelerle geometrik olarak sınırlandırılmış alanlardır ve mekan algılarımızı kolaylaştıran temel özellik geometrik kurgusunu açık ve net olarak anlayabilmemizdir. Bu kaliteleri bulduğumuz dış mekan, kentsel mekandır. Dış mekan ulaşılabilir, açık havada hareket edilebilir için engelsiz, kamusal, yarı kamusal ve özel zonları bulunan mekandır. Krier’e göre şehrin fiziksel formu, sokaklar ve açık alanlar ile onları çevreleyen yükseltiler ve bölümler arasındaki ilişkiler ile tanımlanabilir”.

Ashihara, kentsel mekanları, kentlerde yerleşim birimleri arasında kalan alanlar olarak tanımlamakta ve kentsel mekanın tavan düzleminin gökyüzü olması nedeniyle, bu mekanları “çatısız minari” olarak yorumlamaktadır (Ashihara, 1981).

Kentsel mekanın tanımlanması, daha önceki bölümlerde detaylı biçimde ele alınan “mekan” ve “yer” tanımları ile yakından ilgilidir. Mekan ve yer tanımlarını ve niteliklerini kapsadığı gibi kent içerisinde olması ile diğer pek çok mekandan ayrılır. Kentsel mekanın yaşayanlar ile sıkı bir ilişki içinde olması, aidiyet ve güvenlik duygusu uyandırması yer niteliği kazanması açısından önemlidir.

K Lynch’e göre iyi bir yerleşmenin ya da kentsel mekanın sahip olması gereken özellikler: yaşamın desteklenmesi (*vitdity*), mekansal niteliğin kullanıcı algı ve kavrayışına (*sense*) açık olması, farklı kullanıcı davranışları ve isteklerine uyabilme niteliğinin (*fit*) yüksek olması, harekete bağlı ulaşılabilirlik (*access*) özelliğinin olmasıdır (Lynch, 1984).

“Kentsel mekan; bina cepheleri, kent zeminini ve kent etrafındaki doğanın içeri girişini temsil edildiği doğal ya da yapay açık alanlar ile şekillenmektedir. Kentsel mekanların tıpkı minari mekanlar gibi, odalar ve koridorlar, yada belki daha soyut olarak, kanallar ve rezarvarlar olarak düşünülmesi uygun olabilir” (Spreiregen, 1965).

Kentsel mekanları çok genel olarak “açık mekanlar” ve “kapalı mekanlar” olarak tanımlamak mümkündür: “Çok geniş doğal bir peyzaj içinde bir kent olduğunu düşünelim. Bu dış doğal peyzaja, kent içindeki parklar, peyzaj yolları gibi açık ve yeşil alanları eklersek, hepsine birlikte ‘açık mekan’ denir. İnşa edilmiş alanlara ve yollara karşı bir kavramdır. Açık mekan içinde tek bir bina genellikle plastik bir kitle oluşturur. Eğer belirli bir genişlikte bir bina ve önünde bir döşeme varsa göz bu ikisi arasında hapsolür. Bu mekan artık büyük açık mekandan ayrılmış, onun içinde başka bir mekan oluşturmuştur. Şehirlerde öyle yerler vardır ki, binalar mekan içinde plastik birer varlık gibi dururlar, fakat kentsel alanda birbirlerine yakın ve belirli açılar teşkil ederek bir döşeme üstüne otururlar. Bakış, her yönde sınırlanmış ve kapalı bir mekan hissi başlamıştır. Bir anlamda zeminin döşemesi, göğün tavanı ve binaların da duvarları oluşturduğu bir açık-hava odası. Diğer bir değişle açık mekandaki plastik bir binanın tersine, bir mavi mekan cismini teşekkül etmiştir” (Özdeş, 1992).

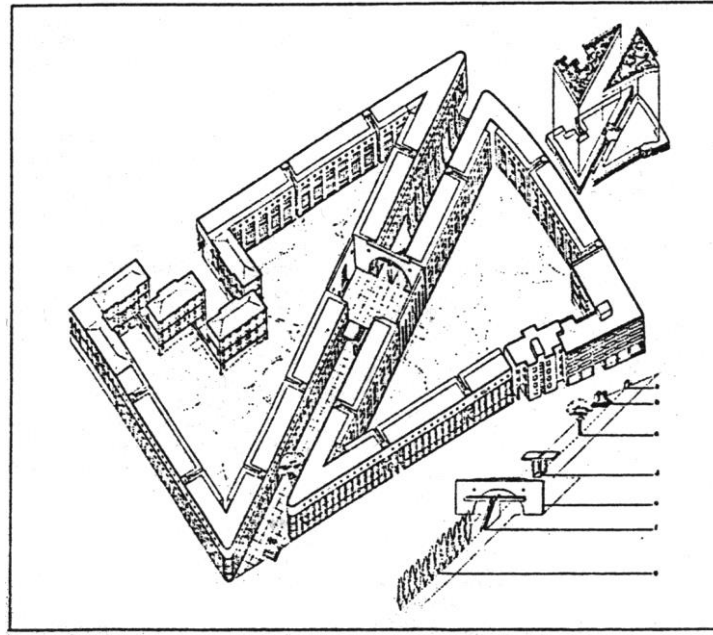
Yukarıda tanımlarını yaptığımız “kentsel mekan”, çok eski bir terim olmakla beraber “kentsel tasarım” ile beraber 70’li yıllardan itibaren çevre tasarımının bir parçası olarak çağdaş dünyanın gündemine girmiştir. Bunun nedeni, modern mimarlık ve planlama anlayışlarının ortaya çıkardığı bozuk yapılaşma ve bunun sosyal maliyetleriydi. Eşkinat’a (1992) göre bu durum “Mimar alanda modernizmin yaratıcılığı ve çağdaşlığa aykırı bularak reddettiği sanayi öncesi geleneksel yapı morfolojisinin klasikleşmiş kalıplarının ve buna bağlı “tipoloji” fikrinin ortaya atıldığı, geçmişle ve geleneksel birikimle yeniden, dengeli ve sürekli bir bağ kurması istencinin güçlendiği bir ortamda gerçekleşti. Mesleki alanda geleneksel olana yönelik ideolojik yeniden değerlendirilmenin ve geçmişin özgün morfolojik niteliklerinin araştırılmasının yapıldığı bu dönemde, kapsam yalnızca kütle ve iç mekan yapısı ile sınırlı kalmadı, kentsel mekan değerleri de bunun içinde yer aldı. Bunun nedeni kentsel kurgunun, kütle biçimiyle dış mekan biçiminin birbirlerini doğrudan belirleyen bir bütün oluşuydu”.

“Bu noktadaki en önemli gelişmelerden birisi de modernizmin yeşil-güneş-hava kavramlarıyla muğlak bir rekreasyonel nitelikte gördüğü dış mekanların, kent içinde insanları biraraya getirme, sosyalleşmeyi sağlama, ortak kimliğin oluşturulması ve sahiplenilmesi, iletişimi ve etkileşimi sağlama gibi toplumsal işlevleri olduğunun bu

süreç içinde kavranmasıydı. Buna yönelik olarak ilk dikkat çekiçi projelerden biri, Leon Krier'in Londra Royal Mint Meydanı (1974) toplu konut projesidir (şekil 2.2):

1. Yapı adalarının kenarlar boyunca tanımlanarak, içte ve dışta kalan açık mekanların net bir biçimde belirlenmesi,
2. Farklı mekanların bireysel olarak tanımlanabilmesi,
3. Bunların meydan, sokak, avlu gibi tipolojik olarak tanımlanabilen mekanlar olması,
4. Doğrusal bir dolaşım kurgulanmasına rağmen, sokak boyunca yerleştirilen sembolik elemanların bölümler halinde algılanan bir deneyim sunması,
5. Kentsel mekanda mekan derinliğinin sağlanması,
6. Arkad gibi yarı açık bir mekan tipinin kullanılarak kentsel yaşantının desteklenmesi,

gibi önemli fikirlerle karşıımıza çıkar" (Eşkinat, 1992).

Şekil 2.2 Royal Mint Meydanı, Londra, L. Krier. (Eşkinat, 1992)

Kentsel mekanlar farklı tip ve biçimlenişleri ile yaşamımıza girmekte ve sahip oldukları olumlu ya da olumsuz nitelikler onların kent yaşamındaki yerlerini belirlemektedir. Bu konuda daha belirleyici olması açısından bir sonraki bölümlerde açıklamalarına yer verilecek olan, kent araştırmacılarının dile getirdiği kentsel

mekandaki tipler: sert mekan-yumuşak mekan, negatif-pozitif (statik-dinamik mekan)'dır.

- Sert Mekan- Yumuşak Mekan:

Trancik (1986) "Finding Lost Space"de kentin oluşum ve biçimleşme teorilerinden yola çıkarak mekansal oluşumu açıklamak ve buna paralel olarak kent içerisindeki kayıp mekanların oluşmasının önlenmesi üzerine çalışmaktadır. Ona göre, "örnekler iki başlıca tip olarak sınıflandırılabilir: 'sert' mekanlar (hard space) ve 'yumuşak' mekanlar (soft spaces). Sert mekanlar prensip olarak mimari duvarlarla sınırlanmıştır; genellikle sosyal aktiviteler için önemli toplanma alanlarıdır. Yumuşak mekanlar, doğal çevrenin hakimiyeti altında kent içi yada dışındaki mekanlardır. Kentsel ortamda bunlar, insanı yapılı çevreden uzaklaştıran ve rekreasyon sağlayan parklar, bahçeler ve lineer yeşil bantlardır."

"Bu çerçevede başarılı sert kent mekanları için üç önemli bileşenden söz edilebilir:

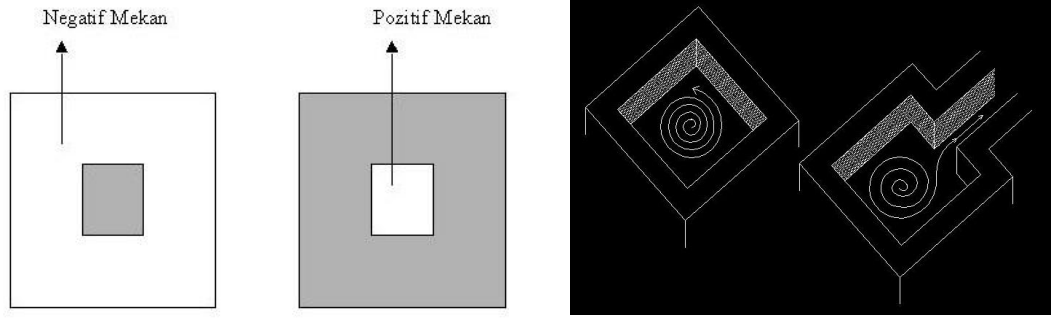
1. Üç boyutlu yapı: mekanın kenarlarını, kapalılık derecesini ve mekansal duvarın karakteristiğini tanımlar. Geçirgenlik (transparency), geçirimsizlik (opacity), açıklıklar, yüzey süslemeleri mekan karakterini belirlemede önemli etkiye sahiptir. Duvarın ölçeğinin insan ölçeği ile ilişkisi ve bu yapının yer düzlemi ile birleşmesi üç boyutlu kenarları tanımlamada önemlidir.
2. İki boyutlu model: Zemin düzleminin biçimleşmesi ve davranışı ile ilişkilidir. Zemin düzleminin yapısı, malzemesi ve kompozisyonu gibi...
3. Mekandaki objeler: Hareket ve odak noktaları sağlayan ve mekanı hatırlanabilir yapan; heykel, su ve ağaçlar gibi elemanlardır. Objeler, merkezi vurgulamak ve mekana hayat vermek için kullanılabilir. En önemli hayat verici aktör ise mekanı kullanan ve kullanırken de ona hayat veren insandır" (Trancik, 1986).

- Pozitif – Negatif Mekan:

Alexander (1977) dış mekanları negatif ve pozitif olarak ikiye ayırır. Negatif dış mekan biçimsiz, binalar arasında kalmış alanlardır, eğer belirli ve tanımlı bir biçimi varsa, bir "oda" gibi tanımlıysa ve dışındaki binalar kadar önemliyse pozitif

mekandır. Pozitif mekanlar kesin, belirgin, kolay anlaşılabilir, okunabilir mekanlar iken, negatif mekanlar; binalar arasında kesin bir tanımdan uzak, insanların kendilerini rahat hissedemedikleri mekanlardır. Ashiara'nın yaşadığıdaki şematik tanımda onun negatif-pozitif mekan ayrımı konusundaki fikrini yansıtmaktadır (şekil. 2.3) (Ashiara, 1981).

Jean Cousin, negatif-pozitif mekan tanımında Alexander'ın kullandığı noktalara değinmiş, pozitif mekanın kesin ve kapalılığının yanında, insani ölçekte olduğunu da vurgulamıştır. Sınırlılığın sağlanması yanında, bu sınırlılığın o mekana kapalılık hissi, insana rahatlık-güven hissi sağlayabilmesinde “ölçek” in de önemli etkisi vardır. Her ne kadar kentsel mekan mimari öğelerle sınırlı olsa da, gerek yatay, gerekse düşeyde insan ölçeğinden çok farklı boyutlanmalar, oranlar, mekanın başarısını etkileyebildiği gibi kentsel mekana canlılık kazandırmasında da engel teşkil edebilir (Pardorokes, 1992).

Şekil 2.3: a Pozitif- Negatif Mekan, (Ashiara, 1981)

b Statik- Dinamik Mekan, Cousin, (Pardorokes, 1992)

Michael Leonard sınırlarla çevrili kapalı mekanı statik; sınırlanmamış açık mekanı ise her türlü hareket ve yöne imkanı sağladığı için dinamik olarak nitelendirmiştir. Ancak Jean Cousin pozitif-kapalı-statik olarak tanımlanan mekanların beklenmedik bir biçimde yönlendirme aksları yaratılmasıyla, mekana bir çekim kuvveti eklenmenin mümkün olacağını vurgulamaktadır. Böylece kapalı mekanın durağanlığı, yönlendirme aksının insanları çeken kuvveti ile yok olacaktır (şekil 2.3).

2.4 Bölüm Sonuçları

Kentsel mekanların tasarımı ve bu mekanlara yaşam kazandırılması, yer ve mekan kavramlarının paralelinde kentsel mekanın algılanmasından geçmektedir. Özellikle mekan kavramı günümüzde güçlü dönüşüm ve değişimlere maruz kalmaktadır. Yeni teknolojiler ve sosyal değişimler mekansal yapıyı, oluşumunu ve sınır kavramını da etkilemektedirler. Kentsel açıdan bakıldığında da, mekanın sosyal yapısı, insanla varolan ve ancak onunla yere dönüşebilen bir olgu olması bakımından önemlidir. Bu anlamda, “yer” olma özelliği gösteren kentsel mekanların yaratılması öncelikle bu mekanlarda yaşamın oluşturulması anlamına gelir. Mekanlar insan yaşamını barındırdıkları ve destekledikleri ölçüde yere dönüşürler. Kentsel mekanlar binalar arasında kalan mekanlar olarak en basit biçimde tanımlanırken onları algılayan insan ile “yer”leştikleri ve ancak yaşam destekledikleri takdirde toplumda sosyalleşen mekanları olabilecekleri unutulmamalıdır. Bu noktada kentsel mekan yaşantısı üçüncü bölümün konusunu oluşturmaktadır.

3. KENTSEL DIŞ MEKAN YAŞANTISI

İnsanın temel ihtiyaçlarından birisi de kendisini kuőatan üst ölçekteki fiziksel evre ile bütünleşmek ve sosyalleşmektir. Kentsel ortam ve bu ortamın öne mli bir parçası olan dış mekanlar farklılıklarının insanların yeniliklerin biraraya geldiğı yerler olmaları bakımından doğal olarak sosyalleşme yolunda temel teşkil etmektedir. İnsanın fiziksel evre ve “diğerleri” ile kurduğu ilişkileri kapsayan kentsel mekanda bu ilişkilerin niteliğinin yüksek olması, bireyde çevresine karşı benimsenme, aidiyet, güven, koruma, yerleşme gibi mekanlara yaşam kazandıran etkiler oluşturarak kendini gösterecektir (Velioglu, 1990).

“Mekamı ortaklaşa ürettiğimiz ve ilk doğadan ikinci bir doğa ortaya çıkardığımız gibi, kendiimizi de ortaklaşa ürettik. Kentlerimizin nasıl olmasını istediğimizi ile ilgili tasarımlar da, dolayısıyla, türümüzün varlığının gelişimi ile ilgili tasarımlar. Kentlerimizin nasıl olmasını istediğimiz üzeri ne her tartışmanın arkasında ki molmak istediğimiz sorusu gizli” sözü ile Harvey (1998) kentsel mekanların, aslında, sosyal gelişmeler, değişimler ve dönüşümler ile ne kadar yakından ilgili olduğunu vurgulamaktadır. Bireysel istekler zamanın koşulları ile belirlendiğine (teknoloji, ekonomi, küreselleşme,...vs.) göre kendiimiz için istediğimiz her şey, yapmayı planladığımız her eylem yaşamımızı oluşturan her an, kısacası yaşam ve düşünce tarzımız, kentsel mekanların oluşum ve üretiminde de etkilidir.

Jane Jacobs’a göre sokaklar ve meydanlar gerçek kent yapısını oluşturmada en önemli rolü üstlenir: “Bir şehri düşündüğünde ne gelir aklına? Sokaklar. Eğer bir şehrin sokakları ilginç ise o şehir ilginç görünür, sıkıcı ise o şehir sıkıcı görünür” (Broadbent, 1990).

Schulz’a göre dış mekanlar, soyut olarak yakınlık duygusu içeren yerler, kapalılık duygusu içeren alanlar ve süreklilik duygusu içeren yollardan oluşmaktadır. (Nörberg-Schulz, 1971)

“Kentsel mekanda, binalar ve mekanlar eşit biçimde süregiden bir mücadelede vardır. Bununla akıldan canlanan bir tür dolu-boş diyalektidir. Dolu-boş arasındaki bu diyalektik

- planlanmış ve planlanmamış olanın,
- kaza eseri oluşan ile tam yerine oturtulmuşun,
- kamu ve özelin,
- devlet ve bireyin

yanyana/birbiri içine geçmiş bir halde varolmasına izin verir” (Rowe, 1998).

Dış mekan yaşantısının geçtiği kent bütünü içerisindeki mekanlar aşağıdaki şekilde sınıflandırılabilir.

Kentsel Mekanlar:

1. Kamusal mekanlar (toplumun ortak kullanımına ait mekanlar)
 - a. Doluluklar (Kamusal yapılar: sanayi, tarım hizmet, dinlenme, eğlenme)
 - b. Boşluklar (Kamusal mekanlar: arsa, arazi, park, bahçe, yol, sokak, cadde, meydan)
2. Özel mekanlar (Bireylere/kurumlara ait mekanlar)
 - a. Doluluklar (Özel yapılar: konut, işyeri, ticaret, sanayi, tarım hizmet, dinlenme, eğlenme)
 - b. Boşluklar (Özel dış mekanlar: arsa, arazi, park, bahçe, tarım alanı)

Bu sınıflamada yer alan kamusal dış mekanlar ve özel dış mekanlar “kentsel dış mekanları” oluştururlar. Her iki tip mekanın birbiri ile ilişkileri ve kullanımları açısından ele alındığında arada tampon bir bölgenin olduğu görülür ve böylelikle “kentsel dış mekanlar”:

1. Kamusal dış mekanlar
 - a. Kamusal dış mekan
 - b. Yarı kamusal dış mekan
2. Özel dış mekanlar
 - a. Özel dış mekan
 - b. Yarı özel dış mekan

olarak sınıflandırılabilir (Newman, 1973).

Kentsel dış mekan yaşantısı ve insanın bulunduğu, hareket ettiği çevreler düşünülürken bu alanların çözümü, biçimlenmesi ve bulundukları ortamlar nasıl bütünleştiklerini dikkate almak da önem kazanmaktadır. Bu noktada algılamak ve dolayısıyla davranış önemli bir rol oynar ve mekandaki yaşantıyı etkiler.

Özellikle kentlerin eylem sistemlerinin şekillenmesi, yaşam biçimi, yaşam döngüsü ve sosyal statü konularına ilişkin geniş bir görüş açısını ortaya koyar. Le Compté (1974) mimari ve planlama tekniklerinin veri toplama gelişmesinde kullanılabilecek davranış kalıbı ile ilgili araştırmalar yapmıştır. Le Compté, amaçlarını dört sınıfta toplamıştır (Ünlü, 1998):

1. İnsanlar (Kimler bu mekana geliyor? Mekan kim kontrol ediyor?)
2. Ölçek nitelikleri (Bu mekanda kaç kişi ne kadar zaman harcıyor?)
3. Nesneler (Nesne tür ve kaç tane davranış nesnesi kullanılmaktadır? Duyumsama, tepki ve uyum için olasılıklar nelerdir?)
4. Eylem örüntüleri (Bu mekanda hangi eylemler yapılır? İnsanların yaptığı şeylerin hangisi yeni, hangisi alışlagelendir?)

Kentsel mekan insan ile varolan, canlılığını, sürekliliğini, mekanlar arası akışkanlığını her şeyden önce insandan alan bir ortamdır. Bu iki varlığın karşılıklı etkileşimi sonucu dış mekanlar “yer”e dönüşür. İnsan kenti, kent de insanı etkiler. Değer yargılarının, teknolojinin, yönetim sisteminin değişimi bu nedenle her şeyden önce kentlere yansır.

3.1. Kamusal - Özel Mekan / Yaşam

Kentsel dış mekandaki yaşantının oluşumundaki etkenlerden birisi, kamusal-özel ve yarı kamusal mekanların biçimlenişidir. Yapının kentsel dış mekana desteği ve katılımından bahsettiğimizde, kamusal ve özel mekanların çakışması, birbirine geçişliliği ve sınırlarının belirlenmesi ayrı bir önem kazanır. Yapı-kent ilişkisinin kurulmasında temel konulardan birisi de kamusal ve özel alanlar arasında nasıl bir ilişki olacağı ile ilgilidir. Yapı-kent ilişkisinin bir anlamda kamusal ve özel alan arasındaki diyalog ile ilgili olduğu söylenebilir. Burada özellikle önem kazanan alanlar yarı kamusal/yarı özel alanlardır. Bu alanlar sınır niteliği de taşır ve iki mekan arasındaki geçişliliğin derecesi bu mekanlarda ortaya çıkar. Sınır kavramının ekolojik anlamda farklılıkların bulunduğu, çeşitliliğin en fazla olduğu en zengin

alanlar olduğu düşünülürse yarı kamusal/özel alanların kentsel mekana katıldığındaki rolü daha iyi anlaşılabilir. Bu noktada bu kavramlara dair tanım ve açıklama getirilmede fayda vardır.

“Kentlerimizin eski yapısı o denli güçlüdür ki, sürekli olarak, bu kentin ekonomisinde ve söylencelerinde her zaman temelde olan bir farklılık kamusal ve özel gerçekliklerin arasındaki farklılık anlamatılır bize. Kamusal gerçeklik her zaman ifadeseldir. Yalnızca kamusal ve toplu nitelikteki etkinlikleri içermekle kalmıyor, aynı zamanda bu etkinlikleri si ngeliyordu da. Dilbilimsel benzetme kullanılabilecek olursa, kamu mimarlığının estetiğı, dizinler biçiminde örgütlenmiş ikinci-düzey bir dilden oluşmaktaydı ve tanımlanmış bir metni vardı. Öe yandan özel gerçeklik bunun tam tersine, toplumun bütünü için geçerli estetik formlardan oluşsa bile, kamusal düzeyde ifadesel değildi ve günlük dilin kişisel bir zevk gibi kullanılması na benzer bir biçimde, onu kullanmakta özgür olan bireylerin mülküydü” (Colquhoun, 1990).

Colquhoun'ın kamusal düzeyde ifadesel olduğunu ve bireyin mülkü olduğunu söylediğı özel gerçekliğin ortaya çıkması ile kamusal yaşamı tanımlayan kazanmıştır. Kamusal mekanların oluşması da kamusal yaşamı ilgilidir. Ekonomik ve toplumsal yapıdaki değişimler, özel ve kamusal yaşamı dolayısı ile kentlerin yapılarını ve içeriğini de etkilemiştir. Bu bağlamda değişimden birincil düzeyde etkilenen; kamusal, yarı özel ve özel mekanlardır. Bu değişim mekanlarını işlevini ve anlamını biçimlendirirken bizim de bu mekanlardan beklentilerimizi, orada geçirdiğimiz zamanı ve eylemlerimizi, davranışlarımızı da etkilemiştir. Bu değişim çağının da si ngesi olarak hızla devam etmektedir.

Kamusal mekanların varolma sebebi olan kamusal yaşam özel yaşamdan çok büyük farklarla ayrılır ve aşağıdaki gibi önemli işlevleri yerine getirir:

1. "Kamusal yaşam bireyin kişisel mutluluk arayışının, sürekli olarak kamu yararı için geliştirilen kurallarla dengelendiğı bir forum görevi üstlenir.
2. Kamusal yaşam insanların bir güç oluşturmak yada güçlerini göstermek için bir araya geldikleri toplumsal hareketin kaynağıdır.
3. Toplumun izin verilebilir davranışların neler olduğunun öğrenildiğı bir okul özelliğı taşır.
4. 'Değerleri' / 'yabancılar' ile karşılaşılan ortak zemindir” (Brill, 1989).

Kentsel/kamusal yaşamın kalitesinin o toplumun medeniyet çizgisinin neresinde durduğunun bir göstergesi olduğu öne sürülür. Sennett (1996), kamusal yaşamın temelinde; insanları birbirinden koruyan, bununla birlikte diğerlerinin eşlik etmesine izin veren ve toplumun kentliler olarak kentin politik ve sosyal olaylarında birlikte hareket etmesine olanak tanıyan bir etkinlik anlamında, medeniyeti görür. Kamusal/kentsel mekanlar, yabancı olarak tanımlayabileceği diğer insanlarla, “diğerleri” ile, paylaştığımız mekanlardır, ortak yaşam ve bilinci temsil ederler. Bu açıdan bakıldığında, gitmek istediğimiz yön medeniyet ise, kentsel mekanların tasarısının, canlandırılmasının taşıdığı önemde açıktır.

“Kamusal alan, genel tanımi içinde toplumi çin planlanan düzenlenen ve kendiliğinden oluşmuş, toplumun yaralandığı alan olarak belirlenebilir. Kamu mekanları ise, özel yaşamın aksine toplu yaşamın ümetkinliklerinin süregeldiği, her yaş, cins ve meslek grubunun bazı durumlarda denetimi olarak yararlanmasına açık, kent strüktürü içinde yer alan mekandır. Buna göre kamu alanı üç boyutlu, kamusal mekan ise içindeki beşeri etkinlikler ile (sosyal, kültürel, politik, ticari, eğitim spor,... vb) çok boyutludur” (Çubuk, 1991).

S. Carr ve diğ (1992) “Public Space” adlı kitaplarında, kentsel ya da değil, kamunun kullanıma açtığımız mekanlar kamusal mekandır tanımını yapar. Açık veya kapalı, kendiliğinden oluşmuş yada kurulmuş, denetim altında olup olmaması bu durumu değiştirmez.

Mekanların kamusal mekan, farklılıkların karşılaşabileceği mekanlar olabilmeleri için şu özellikleri içermeleri gerekmektedir:

1. “İnsan ihtiyaçlarına cevap vermelidir”;
2. “Demokratik olmalıdır”;
3. “Anlamla yüklü olmalıdır” (Carr ve diğ, 1992).

Bu üç özellik şöyle açıklanabilir (Carr ve diğ, 1992):

1. İnsan ihtiyaçlarına cevap verme
 - a. Konfor: Mekanın kapalılığın sağlanması, sınırların sürekliliğinin sağlanması, görsel aks ve perspektif yaratma, yönlendirme, dolayısıyla sürekliliğin sağlanması, işlevselliğin sağlanması, farklı düzlemlerde tasarımı yapma, yer düzlemi ve objelerin kullanımı, insan ölçeğini

yakalama, çevresel karakterin korunması, mekanlar arasında sürekliliğin sağlanması, iç-dış ilişkisinin sağlanması, yer özelliklerinin korunması, kentin okunabilirliğinin sağlanması, kentsel dokunun sürekliliğinin sağlanması, hızzalama (Sağlar, 1997)

- b. Kamusal mekanda donatılar
- c. Rahatlama
- d. Çevre ile pasif etkileşim
- e. Çevre ile aktif etkileşim
- f. Keşfetme

2. Demokratik olma

- a. Ulaşılabilirlik Fiziksel ulaşılabilirlik, görsel ulaşılabilirlik, sembolik ulaşılabilirlik
- b. Hareket özgürlüğü
- c. Talep edilebilirlik
- d. Değişim
- e. Mülkiyet ve tasarruf hakkı

3. Kamusal mekanda anlamlar ve bağlar

- a. Bireysel bağlar
- b. Grup bağları
- c. Daha büyük bir toplumla kurulan bağlar
- d. Bireysel ve psikolojik bağlar
- e. Daha farklı dünyalarla kurulan bağlar.

Yukarıda bahsedilen kamusal mekanda bulunması gereken özelliklerin yanı sıra, kamu kullanımını ve dolayısıyla kamusal-özel yaşam dengesini etkileyen pek çok faktör bulunmaktadır. Bunlar: İklim, kültür, teknoloji, mekanın fiziksel kurgusu, toplumun yapısı, politik faktörler, ekonomik faktörler, kamusal mekanda peyzaj, donatılar ve kaliteleridir (Carr ve diğerleri, 1992).

Sıralanan bu nitelikler arasında, özellikle “kültür” kamusal yaşam ve mekanda ayrı bir öneme sahiptir. Yapısal biçimlenmede genel (kamusal) ve özel alanların bütünleşmesi ve ayrılmasının tanımlanmasında kültür etkin bir rol oynar (Ünlü, 1998): “Alanları çeviren sınırlar semboller ve işaretler ortaya konan objeler haline dönüşebilirler ve bunlar özel alanları tanımlayan önemi bulgular ya da sınırlayıcılar

Şekil 3. 1: Kùltùrlerdeki kamusal ve özel alanlar, (Ühlü, 1998).

Kentsel yaşam ve kültürel farklılıklar açısından bir örnek olarak Japonya'ya değinmek gerekirse, özellikle Tokyo'da kentsel/kamusal alanların kentlilerin yaşam için çok büyük bir öneme sahip olduğu ve “ev-kent” ya da “kent-ev” kavramının ortaya çıktığı görülür: “Tokyo metropolü ve kentleri Ashiara gibi bazı araştırmacılar tarafından 'yatak kentler' olarak da adlandırılmaktadır. Bunun en büyük sebebi Japonlar'ın yatak odası gibi birinde yaşamaları ve diğer ülkelerde yaşam mekânlarında geçen insan ilişkilerinin bu sebeple kentsel mekânlara taşınmasıdır” (Şentürer, 2000). Japon bir mimar olan Kurokawa mimarlığının içinde yaşadığımız dönemi yansıtması gerektiğini söyler ve Modernist mimarlık kültüründen “Yaşam Çağı” olarak adlandırılabilir yeni bir döneme geçildiğini savunur. “Mimarlıkta olduğu kadar başka alanlarda da karşılık bulan 'simbiyosiz' (ortak/birarada yaşam) kuram yüzyılımızın düşüncesine önemli katkıları olan 'Makine Estetiği'nin Modernist fikirlerinin yerini alan yaşam prensiplerinin sözcülüğünü yapar” (Sharp, 1999). “Simbiyosiz felsefesi aslında herhangi bir ideoloji veya sistematik bir felsefe değildir. İnsani boyut düşüncesine tutunan ve yaşamımızı değiştiren ortamları etkileyen bir değişiklik gibi sunulmuştur. Burada önemsenen, sıradışı ve özgün bir şey yaratmanın yolunun yarar ve zarar, kişilikler ve kültürler arasında birlikteliklerden geçtiğidir. Ortakyaşarlılıklar dönemi, farklı kişiliklerin, kişiliklerin ayırıcılığına olmaksızın onları yarıştığını gözlemlemek, incelerken ve karşısında olurken her biri ile işbirlikleri kuraktır” (Kurokawa, 2001). Bu düşünce günümüzün bilgisayarlaşmış enformasyon toplumunun düz mantığına karşı, Batı'nın egemenliğine ve Modernizmin metodolojisine meydan okumakta olan geleneksel toplumlara özgü heterojen öğeleri bir araya getirmeye çalışır (Sharp, 1999).

Kamusal mekânlar “diğerleri” ile karşılaştığımız alanlar olarak özellikle insan-insan ilişkilerinde etkileşimin en üst düzeyde olduğu mekânlardır. İnsanlar başkalarını görmek, varlıklarından haberdar olmak isterken kentsel mekânlarda bu görme ve duyma ve uzaktan gözlemleme ile giderebilir (Gehl, 1987). Kentsel dış mekânlar olarak kamusal alanları canlandıran ve insanların karşılıklı etkileşim içerisinde olmasını destekleyen en önemli etkenlerden biri ise yaya ulaşımıdır. Kamusal mekânların sosyal anlamı çerçevesi insan hareketini temsil eden yaya olma olgusu ile mümkündür. Yaya mekânları ise bir taraftan kamusal mekânlarla, diğer taraftan da yarı-özel alanlarla karşılaşmaktadır.

D. Appleyard'a (1981) göre: "Yaya mekanları, bir taraftan otomobile karşı ve karşın bir erişim biçiminin güvenli ve konforlu biçimde sağlanmasına olanak veren alanlar olarak da görülebilir. Yaya mekanı içinde ağırlıklı bir yer kaplayan sokaklar, çocukların dünyayı ilk öğrendikleri yerdir. Komşuların buluştuğu, kasaba ve şehirlerin toplumsal merkezleri, isyanların toplanma noktaları ve baskılara sahne olan mekanlardır".

Yaya mekanlarının sahip olduğu niteliklerin ürettiği potansiyelleri iki gruba ayrılabilir (Dinçer, 2000): "İlk olarak yaya mekanları ekolojik açıdan duyarlı, bireyler açısından sağlıklı ve ekonomik bir erişim biçimi sağlama potansiyeli taşımaktadır. İkinci olarak bireyler arasında yüzyüze ve toplumsal iletişime olanak sağlama potansiyeli taşımakta", kentsel mekanlardaki canlılığı desteklemektedir.

"Kentsel mekanların binlerce yıllık tarihi içerisinde dini merkez, çalışma alanı ve ticari merkez şeklinde değişen kent merkezi fonksiyonu ve aynı paralel katedarlardan, pazaryeri, atölye ve giderek ev'e taşınan çalışma yeri; kişinin sosyalleşmesi ve kentsel mekanların yaşaması açısından geçirilen deneyi ön sermektedir. Ancak kamusal mekandaki en hızlı ve en radikal değişim küreselleşme döneminde görülmüştür. Binlerce yıldır değişen ancak sürekliliği olan mekan, tarihin son döneminde benzeri görülmedik biçimde dönüşmüştür. Kısa küreselleşme deneyiimiz kentlerin insancillaştırılmasından çok maki neleştirilmesi, metalaştırılması ve medyalıştırılmasına şahitlik eder" (Çavuşoğlu, 2000).

Kamusal alanlardaki (kentsel dış mekanlar) değişimler daha önce de vurgulandığı gibi teknolojik, ekonomik, sosyal ve çağımızda bunların tümüne tesir edebilen küresel değişimlerle meydana gelmektedir. "1980'li yıllarla birlikte 'değişim hız kazanarak benimsenmiş ve bunun dışında kalan sistemler yaygın olarak atıl/geri kalmış tanımlına sokulmuştur. Ulaşım ve iletişim sistemlerindeki hızlı değişim paralelinde tüm yaşam alışkanlıkları, değerler, ihtiyaçlar modasal akımlarla son derece hızlı adeta algılanmayacak biçimde değişmekte veya yerlerine başkaları konmaktadır. Toplumsal alanda yaşanan bu değişim ve hız olgusu, mekan kavramında da önemli değişimleri beraberinde getirmiştir" (Akın, 2000).

"XX yüzyılın son çeyreğinde sermayenin yapılaşmış çevreye daha fazla yönelmesi sonucu kentlerdeki kamusal mekanlarda da önemli değişimler olmuştur. Önceleri ABD ve İngiltere gibi ülkelerde yaşanan bu değişim son on yılda ülkemizin büyük

kentlerine de yansımıştır. Kentlerde girişilen yoğun inşaat faaliyetleri ile ot yollar, banliyöleşme biçimindeki konut gelişmeleri, yüksek ofis blokları inşa edilmiştir. Bu oluşum yalnızca yaşama ve çalışma ile sınırlı kalmamış, otomobile dayalı yaşam biçimi alışveriş merkezleriyle tanımlanmıştır. Böylece, sonradan oluşturulan ve bir birinin üzerine kurulmamış bu yeni mekanlarda yeni bir yaşam biçimi sunulmaktadır. Ancak, 'sokağın aksine bir alışveriş merkezi doğası gereği dışlayıcıdır' (Friedman, 1996). Çünkü, alışveriş merkezleri sadece para harcamanın gerçekleştiği havalandırma labirentleridir. Her hareketimizi izleyen TV monitörlerinin kırpmayan gözleri ve mavi üniformaları ile her an ortalıkta olan görevliler... (Friedman, 1996) her biri, kamusal değil, yarı özel hatta özel bir mekanda bulunduğu müz annımsatmaktadır" (Koç, 2000).

1970'lerde modernizme eleştiriler getirerek yüzyılın son çeyreğinin gündemini oluşturan post modernizm anlayışı mekan açısından başka soru alanları oluşturmaktadır (Koç, 2000): "Bu kez, 'kamusal olan artık genel olan değildir, daha çok, bir çok küçük grup ve alanın karışımından oluşmuş durumdadır. Sharon Zukin tarafından, özel ile kamusal arasında uzanan, eşik (*liminal*) olarak adlandırılan bu alanlar, tıpkı özel bir büronun kamusalılığı açıkça belli olan meydanına (*piazza*), özel bir konut alanı içindeki sokağa, pub'ın yerini alan kulübe benzerler' (Milgan, 1995). Böylece, kamusal alan geri plana itilerek özel alan ön plana çıkmaya başlamıştır. Geç kapitalizm insanları yeni beldelere, daha küçük işletme ve bürolara ve oturma odalarının özel zevklerine dağıtırken, demokratik kamusal yaşamın kültürel kökleri de tehdit altındadır. İletişim teknolojileri de yaşamın daha geniş alanda özelleşmesini bir parçasıdır (Milgan, 1995). Kamusal alanlar zayıflatıldığında özel mekanların giderek güçlenmesini, toplumsal ilişkiler açısından getireceği sorunlar bir yana, bireyler açısından daha fazla özgürlük mü yoksa daha fazla yalnızlık mı getireceği ise ayrı bir sorudur".

3.2 Dış Mekan Aktivite Tipleri

Kentsel dış mekanların oluşumu ve yapının katılım söz konusu olduğunda dış mekandaki aktiviteler ve bu aktivitelerin oluşum nedenlerini incelemek yapının kente katılımında ipuçları sunması açısından önemlidir. İnsan kent ile ilişkisinde daima aktivite mevcuttur.

Gehl (1987), *Life Between Buildings* adlı kitabında dış mekan aktivitelerini üç başlık altında toplamıştır :

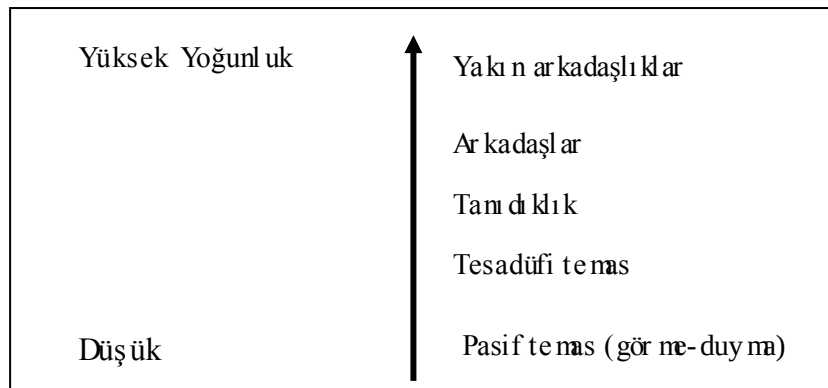
1. Zorunlu aktiviteler (necessary activities): Daha çok işe, okula, alışverişe gitmek gibi aktiviteleri içerir. Bu gruptaki aktiviteler zorunluluk olduğundan fiziksel yapı tarafından sadece hafif biçimde etkilenirler.
2. Tercihe bağlı aktiviteler (optional activities): Yapmak istemek varsa, zaman ve mekan da bunu mümkün kılıyorsa oluşan aktivitelerdir; biraz temiz hava almak için yürüyüş yapmak, oturmak ya da güneşlenmek...vb. gibi. Bu aktiviteler dış şartlar izin verdiğinde, ya da hava veya yer insanları davet edici olduğunda oluşur. Genellikle fiziksel dış şartlara bağlıdır.
3. Sosyal aktiviteler (social activities): Kamusal alanda diğer insanların varlığına bağlı tüm aktivitelerdir. Oynayan çocukları, kutlamaları ve törenleri, çeşitli türde ortak aktiviteleri ve bunların içinde en yaygın olan pasif iletişimi yani, diğer insanları görme ve duymayı içerir. Sosyal aktiviteler dolaylı olarak zorunlu ve tercihe bağlı aktivitelere kamusal mekanlarda daha iyi şartlar sağlanması ile desteklenir.

Kentsel çevrede gerçekleşen bu üç tip dış mekan etkinliğinin gerçekleşme sıklık ve yoğunluklarının yapılaşmış çevre koşullarından etkilenme düzeyleri ise yukarıdaki şemada görüldüğü gibi farklılık göstermektedir. Yapılaşmış çevrenin niteliği zayıf ise sadece zorunlu etkinlikler gerçekleşmektedir. Fiziksel çevre şartlarından en fazla etkilenen tercihe bağlı aktiviteler, her ikisi de planlı ve statik özellik taşıyan zorunlu ve sosyal aktivitelere kıyasla dinamik özelliktedir. Kentsel yaşantının canlanması ve insanların dış mekan yaşantısına daha çok katılmasının fiziksel çevre kalitesinin yükseltilmesi ile birebir ilişkili olduğu sonucu buradan daha net biçimde anlaşılaktadır (şekil 3.2.).

	Fiziksel Çevre Kalitesi	
	Zayıf	Güçlü
Zorunlu Aktiviteler	●	●
Tercihe Bağlı Aktiviteler	●	●
Sosyal Aktiviteler	●	●

Şekil 3.2 Fiziksel çevre kalitesi ile dış mekan aktiviteleri arasındaki ilişki (Cehl, 1987)

İnsan aktiviteleri insanların birbiri ile ilişki kurmasına ve bu ilişkinin derecelerine göre değişmektedir. İnsanlar “diğerleri” olarak tanımlanan insanlarla temas içinde olmak isterler. Bu, en pasif anlamda diğerlerini görme ve duyma mızdır. Kentsel mekanlarda diğer insanlarla en temel anlamda onları gözlemleyerek, uzaktan izleyerek kontak kurarız. Diğerlerini gözlemleme, kentsel mekanlarda, kullanıcılar tarafından olması aranan bir özelliktir. İnsanların birbiri ile ilişki kurma eğilimlerinin derecelerine ait kavramlar aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi sınıflandırılabilir (Cehl, 1987) (şekil 3.3).

Şekil 3.3 İletişim yoğunluğu derecelenmesi (Cehl, 1987)

Arendh (2000), insan aktiviteleri , fiziksel nesne ve fiziksel çevrelerden daha çekici olduğunu belirtir. İnsanlar başkalarının yaptıkları ile ilgilenerler. Gördükleri nizi gören, duyduklarınızı duyan birilerinin varlığı, böylece kendi nizi ile dünyanın gerçekliği hakkında emin olmanızı sağlar (Sağlar, 1997).

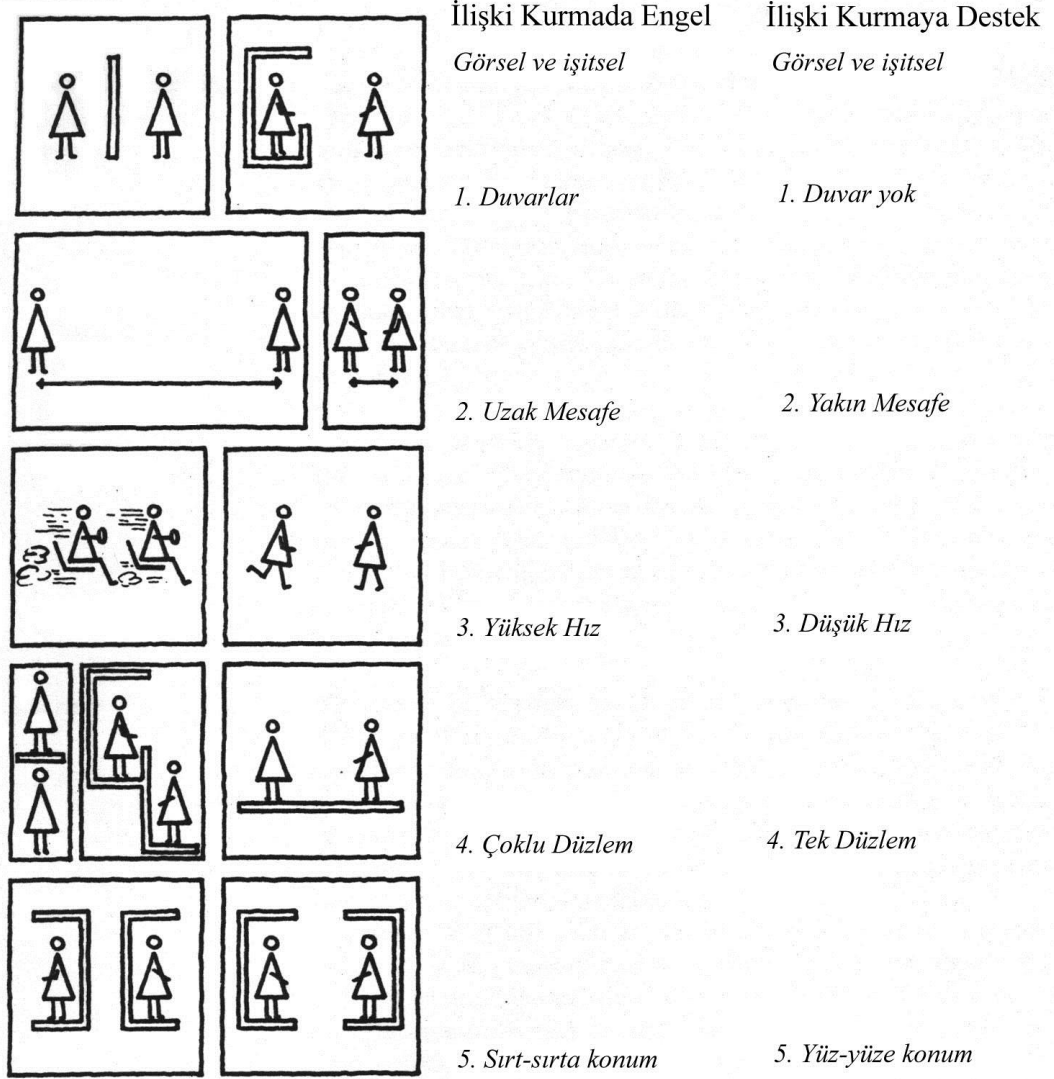
Yapılı çevre şartlarından en kolay etkilenen ve dış mekan etkinlikleri içinde yer alan isteğe bağlı olarak gerçekleşen etkinlikler insanların bir mekanda tesadüfi olarak biraraya gelmesinde açısından ele alındığında görme ve duymaya bağlı pasif ilişki biçimi (Lynch, 1980):

- En basit ilişki biçimidir
- Başka seviyede ilişkilerin başlangıç noktasıdır
- Kurulmuş ilişkileri sürdürme ve geliştirme şansı sunar
- Dış sosyal dünyaya ait bilgi kaynağıdır
- Diğer etkinliklere ilhamvericidir
- İnsanın uyarım ve teşvik ihtiyacına cevap verir.

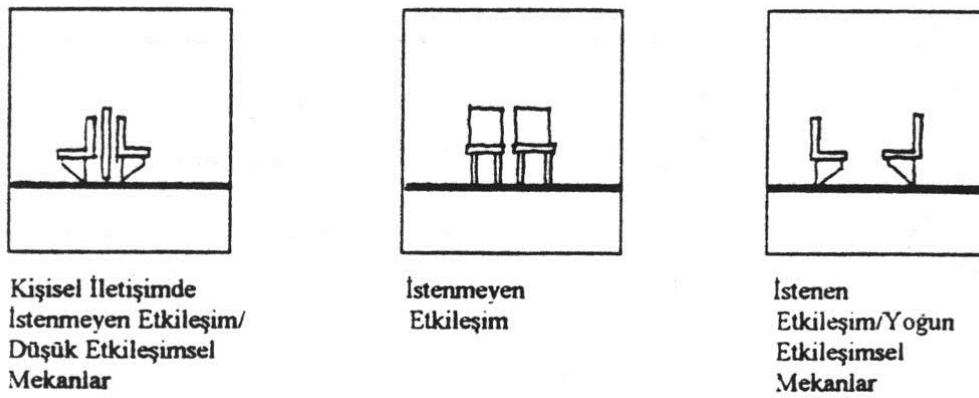
Bu açıklamalar ışığında insanın temel ihtiyacının “ilişki kurmak” olduğu söylenebilir. Dış mekan yaşantısının canlı, çekici olması ise, çevrenin fiziksel bileşeni olan mekansal kurgunun insan-insan ilişkisinin kurulması bağlamında beklentilere cevap verebilmesiyle doğru orantılıdır. İnsan ilişkilerini dış mekanlarda en çok etkileyen ise sosyal mesafeler, uzaklıklardır. Bu uzaklıkları somutlaştırmaya çalışan “yakınlaşma kuramı”nın (proxemics theory) ana kaynakları kişisel durum içsel ve toplumsal etkileşimlerle değişebilen kişisel niteliklere bağlıdır. Bundan dolayı E. Hall “Hidden Dimensions” adlı kitabında bir dizi sosyal mesafetanımlar (Gehl, 1987; Ülçü, 1998). Bunlar:

1. Çok yakın mesafe (0 - 45 cm)
2. Kişisel mesafe (0.45 - 1.30 metre)
3. Sosyal mesafe (1.30 – 3.75 metre)
4. Kamusal mesafedir (3.75 metreden büyük).

Gehl, fiziksel çevre özellikleri, hareket şartları ve insanların birbiriyle olan konumlarına göre, insan-insan görsel, duysal ilişki kurma şartlarını ve olanaklarını aşağıdaki (şekil 3.4) gibi bir şema ile açıklamaya çalışmıştır.

Şekil 3.4: Beş farklı biçimde görsel ve işitsel ilişkinin korunması ve artırılması için fiziksel düzenleme (Gehl, 1987)

Şekil 3.5: Sosyal etkileşimin düzenlenmesini simgeli eden oturma grupları (Ünlü, 1998)

Dış mekandaki aktiviteler kentsel mekanların canlılığının yaşamasının önemli bir bileşenidir. İnsanlar kentsel mekanlarda başkalarını görmek, duymak ister bu sebeptendir ki fiziksel yapının niteliği kadar o mekandaki insan aktiviteleri de yapı-kent ilişkisinin güçlendirilmesi bakımından önemlidir.

3.3 Bölüm Sonuçları

Yapının kentsel mekana katılımı, kentsel/kamusal yaşam ne derece etkilediği ve bu anlamda nasıl bir etkileşimi içerisinde olduğu ile yakından ilgilidir. İç mekânın sınırlarını belirleyen yapı, kentsel ortamda çevredeki diğer yapılarla beraber dış mekânı da belirler. Bu anlamda yapının kamusal ve özel mekanlar arasında kalan ve her ikisinin de belirleyicisi olan doğası tasarımı için bu kavramların irdelenmesi zorunludur. Bu ilişki içerisinde önem kazanan ara mekan yarı kamusal/özel mekanlardır ve bu geçiş mekanları hem özel hem kamusal mekânın tanımının, bütünlüğünün hem de birbirine geçişliliğinin belirlendiği yerlerdir. İki ortamın bir noktada buluşması ile bu mekanların kentsel ortamda en zengin, en canlı ve çeşitliliğin en fazla olduğu mekanlar olduğu ya da olabileceği söylenebilir.

Kamusal ve özel mekan nitelikleri ve ilişkisi kadar dış mekan kullanıcılarının aktiviteleri de kentsel yaşamın desteklenmesi dolayısıyla mekanların yer niteliği kazanması bakımından önemlidir. Çevresel kalite ile ilişkisi yüksek olan “tercihe bağlı aktiviteleri” destekleyecek böylece insanların kentsel mekanda harcadıkları sürenin artmasına yardımcı olacak yapı tasarımları kentsel mekanda yaşam destekleyici rol oynayacaktır. Bunun en büyük sebeplerinden birisi de kentsel mekandaki insanın diğer insanlar ile görsel ve işitsel ilişki içinde olma isteğidir. Kamusal mekanlarda insanlar için fiziksel kalite kadar diğer insanların varlığı da önemli bir çekiciliktir. Bu noktada, insanlar arasındaki mesafelerin ne anlam geldiğinin bilinmesi önem kazanmaktadır. İnsan ilişkileri açısından kent mekanlarındaki mesafelerin boyutlarının tespiti ve bunların doğru oluşturulması ile doğru insan ilişkileri sağlanarak kullanıma ve kentsel mekanların yaşam barındırması desteklenmektedir. İnsan ilişkilerinin kentsel mekanlarda artırılması bakımından yapı tasarımlarında yaya olgusunun ve hareketinin desteklenmesi önemlidir.

4. KENTSEL MEKANA KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

4.1. Kentsel Mekan Düşünceleri

Çağdaş kentsel tasarım temelleri 19. yüzyıldaki hızlı kentleşme ve sanayileşmenin yarattığı problemlere karşı çözüm bulmak isteyen plancılar, mimarlar, mühendisler ve sosyal reformculara uzanır. 18. yüzyılda kentler genellikle bütüncül, kavranabilir formlarda ve toplumların yarattığı kültürü açıkça yansıtır şekilde yapılandırılıyordu. Kentlerin yerleşiminde yaygın şema, tören yolu, askeri, dini ve sivil anıtsal öğelerin vurgulandığı belirgin bir düzenden oluşuyordu. Halkın yaşadığı konut alanlarında büyük sosyal, fiziksel ve anlaşılabilir bir düzen hâkimdi (Lang 1994). Kapitalizmin ve hızlı kentleşmenin etkileri bir çok Avrupa kentinde ve Amerika'da eski düzenleri yok etti. 19. yüzyılda kentsel gelişmede temel düşünce çağdaş kamu servislerine sahip olmak ve fonksiyonlara etkin erişimi sağlamaktı. “Doğuda, özellikle Japonya’da ise modernleşme macerası 19. yüzyılın ikinci dönemindeki Meiji Dönemi’nde başlar” (Pompili, 2000). “Bununla beraber, Japonya’da kültürel ortamın, kendi inanç ve yaşama biçimine bağlı olarak, özellikle Batı dünyasının endüstri devrimi ile gündeme getirdiği bazı değerleri kendi kültürünün bir parçası olarak çok daha önceden taşıdığı görülmektedir: Yaşam ile bütünleşen gereksinim bunun getirdiği insan-doğa, insan-materyal yaklaşması; rasyonalite; ve bu yönde ortaya çıkan incelmış bir estetik beğeni” (Şentürer, 2000). Sonuçta Tokyo kırsal kökenli yapısından günümüzün çok merkezli dev metropolüne ani bir sıçrayla hatta plansız olarak ulaşır (Pompili, 2000).

18. ve 19. yüzyıl süresince değişen ve gelişen kentler, 20. yüzyıl başlarından itibaren kentsel tasarım hareketine hız katan sosyal reformun talepleri, düzensiz ve bütünden bağımsız geliştirilen sanayi kentlerini, hızlı kentleşme ve sonrasında savaşın da desteklediği konut sorununu gündeme getirilmiş, konut alanlarının yetersizliği kaçak yapılaşma sonucu doğan “sefalet alanlarını” doğurmuştur (Lang 1994).

1920’li yıllarda Modernizm kent ve mimarlık kavramlarına farklı yorumlar getirerek yeniden tanımlamıştır. Bu yıllarda modern mimarlık ve şehirciliği tartışan CIAM

(Uluslararası Çağdaş Mimarlar Kongresi) ve sonrasında kurulan Team 10 (1953) kentsel tasarımı Corbusier ilkelerini izlemişlerdir. Ancak Team 10 modern kent formunu sorgulayıp insan gereksinimleri ve aktivitelerinin mekansal karşılığını bulmaya yönelik tasarım ilkeleri formüle etmeye çalışmışlardır (Karaman, 1992). 50'lerin sonunda Team 10 tarafından keşfedilen iki kent modeli kavramından biri "gemeinschaft" (community/cemaat/irrasyonel toplumsal ilişkiler) kavramı ve algı psikolojisine dayanan sosyal teorilerden üretilmişti (Yürekli, 2000). 20. yüzyıl şehirciliği ve mimarlığının dünya kentlerine, onların mekân ve cephelerine yeni bir doku, görünüm veren eğemen çizgisi, bir anlamda temelleri CIAM manifestoları ve Bauhaus öğretileri ile atılan, Le Corbusier ve Gropius gibi ustaların yapıtlarından çok metinlerinde açıklık kazanan "rasyonalizm" olmuştur.

"II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa kentleri yeniden inşa edilmeye, üretim ve ulaşım teknolojilerinin değişimi ile detümdünya kentlerinde bir yeniden yapılanma başladı. Nüfus gelişimi, yeni sosyal politikalar ve değişen sosyal düzen de yeni yapılanmalara diğer bir deyişle bina bombardımanına neden olurken, çok sayıda mimari plancı ve peyzaj mimarının geleneksel belirleyiciler ve çağdaş oluşumlar arasındaki tatminsizliği bağlamında, 1950'lerin sonlarına doğru kentsel tasarımın bir çalışma alanı olarak gelişmesinde temel etken olmuştur. ...1950'li yılların ikinci yarısında Amerika'da kentsel tasarım profesyonel bir aktivite olarak tanımlanma yolunda mimar ve planlılar "gerçekten kentsel tasarım nedir?" sorusunu soruyorlardı. Projeler büyük ölçekli mimarlık, kent planlama ya da peyzaj mimarlığı olarak görülüyordu. Bu görüş 1970'lerden sonra tam anlamıyla değişmiştir" (Lang, 1994).

60'lı yıllardan itibaren modernizmin eleştirel değerlendirilmesi ivme kazanmıştır. Modernizmin eleştirel değerlendirilmesine göre; kent mekânının iki temel öğesi den biri olan (alan ve sokak) sokağın tarihsel anlamı modernizm ile ortadan kalkmıştır: Araç hareketi için kanal oluşturan asfalt örtü sokak olarak tanımlanmaktadır (Karaman, 1992). Modernizm ideolojisiindeki aklın tek ve kesin belirleyiciliği yerini, modern sonrasında, gerçek kavramına bırakmaktadır. Bu bağlamda, gerçeklerin şekillendiği yer kent ve mimari olmaktadır. Bir başka deyişle kent, bölgesel ve kentsel gerçeklere bağlı olarak biçimlenmektedir. Çünkü "ister kamusal ister bireysel alanda olsun her gerçeğin bir mimari yanıtı vardır" (Rossi, 1982). Rossi'ye göre: mekânın bu değeri modernizm ile ortadan kalkmıştır. Alberti'nin gerçek

klasisizmde biçimler “a priori” durumuna göre değil yaşananlara göre biçimlenir (Rossi, 1982). Bu bağlamda kent ve mimari “yaşantı” ile buluşturulmakta ve mimari yaşantının kabuğu olarak ele alınmaktadır (Karaman, 1992).

Teknolojik, sosyal, toplumsal değişimler beraberinde mekan ve dolayısı ile kent üzerine yeni yaklaşımların doğuşunu ya da yeniden gündeme gelişini tetikler. Bunlardan birisi de Situationist’lerin (Durumcular) kentsel mekan üzerine geliştirdikleri tanımlar ve yaklaşımlardır. Çalışmaları, kültür ve politikayı toplumda devrimle birleştirmek ve bütün insanların ihtiyaçlarını karşılamak üzere ekonomik ve teknik imkanların avantajlarını alacak kültürel bir üst yapı yaratma girişimidir. Situationist’lerin yeni tip kent vizyonu, onların projesinin merkezinde durur.

- Durumcular (Situationists):

Henri Lefebvre gibi Situationist’ler de insan varlığının ve şehrin belirli yönlerinin (üretim ve sirkülasyon gibi) tanımlanmasına dayalı bir “teknik ayırma” olan şehre karşıydılar. Onlar durumların çeşitliliğinin sonucu olan bir kentleşme hayal ediyorlardı. Burada “situation” (durum); “geçici bir mikro çevrenin yapısı ve farklı kişilerin hayatlarındaki eşsiz bir an için olayların oyunu” olarak ya da “olayların karşılıklı etkileşimi ve birim çevrenin kolektif organizasyonu ile somut biçimde ve kendiliğinden inşa edilen yaşamdaki bir andır” (Costa, 1998).

“Unitary Urbanism” kavramı, bu çerçevede, Guy Debord tarafından ortaya atıldı. Sürüklenme/akış (dérive/drift) kavramı ilk kez olarak şehrin yaşayanlar tarafından vazgeçilmez algısını tanımlamak için kullanıldı. Şans prensibine dayalı olan bu stratejide, öznenin tutkuları kadar zaman ve mekan da bir yeniliğe girer, karşılıklı ilişkiler bilinç dışılıkla yol gösterir. Burada tutkular çevre şartlarına uyum sağlamak (orientation) duygusu üzerinde öncelik taşır.

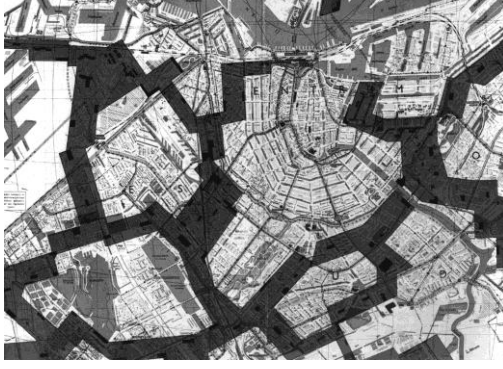
Debord, sürüklenme teorisini, Naked City (1958), “Guide Psychogéographique de Paris” (1957) sunumlarına uyguladı. Psikocoğrafya; “bireyin duygusal hali üzerinde, (yapılı ya da değil) coğrafik ortamın doğrudan ve tam etkisinin araştırmasıdır”. “Dolaşımperspektifi den şehirlerin psikocoğrafik yüzey profili Constant’ın dereleri ile işaretlendi. Bunların kurduğu noktalar ve karşıkonular girdaplar girişi ve heyecan verici zonları çok zor hale getirdi”. Bu haritalara burjuvazinin kendi i majında yarattığı homojen mekanı ayırıştırır. Sadece bir antropolojist gibi gözlemci olarak alana giden Situationist, kendi kültürünü dışarıdan görebilmek için kendini

bağımlılıklarından ayırmayı öğrenir. Sürüklenme/bağlanma şehri bağamsızlaşma veya yeniden bağlanıştırma süreci olur. Bu tersine çeviriden (coğrafyayı sistematik yanlış anlama) itibaren, sürüklenme; durumların inşası ve kentsel çevredeki oyunu sevenlerin başkalaşması olarak geleceğin kentleşmesi (future urbanism) kavramına giden bir adımdır (Costa, 1998).

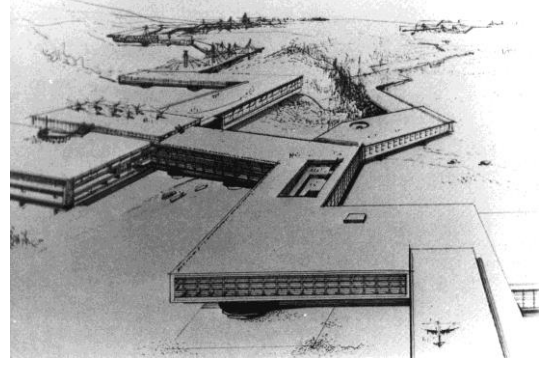
- New Babylon :

Constant'ın 1974'deki "New Babylon" makalesinde söylediği gibi, Uluslararası Durumcul Görüş (Uuslararası Durumcul Görüş) 1956'daki Piedmontese Alba'daki bir toplantıda öne çıkmıştır. Grada, Pinot Gallizio, Constant'ı tasarlaması istenen belediyenin çingene kampı için ayırdığı kasaba dışında bir yere götürdü. Constant için çingene kampı bir toplum modeli oldu. Bu toplum modeli sürüklenme stratejisini yaşam biçimine dönüştürdü "O gün ben Alba'nın çingeneleri için kalıcı bir kamp tasarladım ve bu tasarım New Babylon için bir dizi tasarımın çıkış noktasıdır: New Babylon'da ortak barınak tek bir çatı altında hareket edebilen elemanlarla inşa edilir; devamlı değiştirilen geçici yaşam mekanı; gezegensel bir ölçekte göçebe kampıdır". New Babylon'nun mekan kavramında, Constant sadece klasik şehir modellerine değil, aynı zamanda fonksiyonalist kent fikirlerine de karşı bir pozisyon aldı. Constant, şehirde yaşayanlar için tesadüfi yerlerin öncelik aldığı kentsel bir mekan tasarlar.

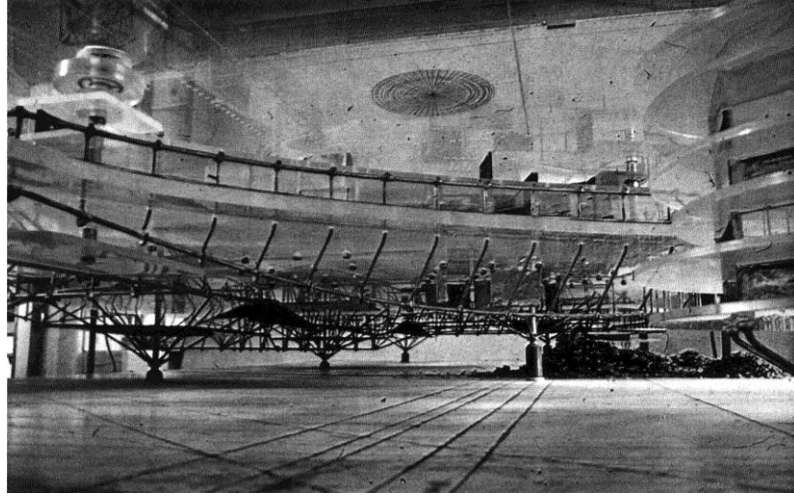
Sürüklenme teorisi bir çeşit göçmen metabolizması ve diğer yandan oyuncu bir eğilime uyum sağlama çabasıdır (Costa, 1998): "Johann Huizinga, insan varlığının temel sürekliliği olarak oyunu ve endüstri çağı sonunda 'homo faber' fikrinin gereksizliğini vurgularken, 'homo ludens' tanımını ortaya atar. Huizinga'nın antropolojik çalışmalara dayanan endüstri sonrası topluma uygun mekansal formlar araştırmasında, sosyal ve mekansal yapıların benzer biçimde birbirine karışması Constant için tayin edici olacaktır: 'Faydacı bir toplumdayken, mekandaki optimal uyum sağlama ne pahasına olursa olsun verim ve ekonominin garantisi olarak görülür. New Babylon'da ise yaratıcılık, oyun ve ilerlemeye yardımcı olarak uyum sağlama kaybı tercih edilir. New Babylon'da mekan, bir labirentin tüm özelliklerine sahiptir, burada ileri hareket zımnasal ve mekansal organizasyonun sınırlanmalarına daha fazla maruz bırakılmaz'. Constant'ın labirent kavramı statik değildir. Statik bir labirentte birçok değişken ve bilinmeyeninin oluşturduğu bir ağın aksine hedefe giden tek bir yol bulunur".

a.

b.

c.

Şekil 4.1: a. Constant New Babylon'un sektörlerini Amsterdam haritası üzerine uygulaması., 1963.

b. New Babylon Atlası'ndan, yukarıdan görünüş. New Babylon sonsuz genişlemeye yada daralma kapasitesine sahipti. Sektörleri Peyzajdan ayrılıyordu ve etkilenmiyordu, 1964

c. New Babylon'un Yellow Sektörü için Constant'ın maketi, 1958-1961. New Babylon'un bir çok sektörü duyuşsal bir uyarıcı ile kendi ayni yansılarını elde eder, buradaki sarı ışıktır (Sadler, 1998)

Bütünsel kentleşme birinin yolunu kaybetmesi için fırsatlar sağlar: "Davranış serbestliği labirent bir sosyal mekan ister fakat aynı zamanda sürekli olarak değişime maruz kalır. Daha fazla tek merkez değil sınırsız sayıda hareket edebilen merkez olacaktır. Hiçkinse kaybolma duygusu hissederek yoldan sapmayacak ama bilinmeyen rotaları keşfetme davranışı ile hareket edecek. Bu varyantların etkisi altında labirentin kendisi form değiştirir. Bunu dinamik labirent olarak tanımlayabiliriz. Oyunu seven bir toplumda şehir planlama otomatik olarak dinamik labirent özelliklerini kullanacaktır. Davranış tarzlarının sürekli yeniden yapılanması

ve yaratı m bit meyen bir inş a ve çevrenin yeni den yapı m m gerektirir. Bu büt üncül kentleş me dir (unitary urbanis m)”. Günümüzün en ilgi çekici m imari ve kentsel yaklaşı m larından bazı sı -belki de en çok Tschumi ve Nigel Coates’in çalış maları- situatı onist mirası yeni den keş fet mek te dir (Costa, 1998).

Integral Urbanis m(Büt üncül Kentleş me):

N Elin’e (2001) göre: “Batı toplumlarında, son yüzyıl da ayrıl mış olan insan-ruh, doğ a-insan ve insanlar arası koparı l mış bağ lantıları restore et mek için bir giriş i m baş la mıştır ve bu noktada yavaş lık, basitlik, iç tenlik, ruhsallık ve sürdür ülebilirli ğ e değ er ver meye doğ ru ğ i den yavaş yavaş bir yeni den uyum sa ğ la maya ta nık ol uyoruz. Mimarlar ve plancılar için, m akinden (moderniz m), geç miş in şehirleri (post moderniz m) haline gelen model, günümüzde ekol oji ve yeni bilgi teknolojilerinde yeni modeller ara naya doğ ru yön değ iş tird i ğ inin netleş ti ğ i söylenebilir”. Bu yeni yaklaşı m lar, bir *yeni den büt ünl eme* (fonksiyonel, sosyal, di si plinsel ve profesyonel), *gözenekli zar* ya da *geç irgen sınırlar* (parçalara ayıran modernist giriş i m yada post modernist kuvvetlendir me den zi yade), ve *zi hi ndeki hareketin* vurgulanması fikrini paylaşı r. Bu, hem me kan iç i ndeki (sirkülasyon) hem de za man iç i ndeki (di namiz m ve esneklik) hareketi iç i ne alır”.

Ta nı mlayıcılık, büt ünleş me arayışı ile ortaya çıkan Integral Urbanis mi ise ol uşt uran kavramlar aşı ğ ıdaki ğ i bi sıralanabilir:

1. Fonksiyonlar (fonksiyonel zondan karış ık kullanı ma): yaş a ma, çalış ma, sirkülasyon, oyun, yaratma [*program tipoloj i*]
2. Ça ğ daş şehir üret meki için özel ve kamu sal alanlar kadar geleneksel kent fikirleri, banliyö, ve kırsal [*morfoloj i*]
3. Merkez ve dış sınır (yerel ve evrensel olarak yerel karakter ve global güçler) [*öl çek*]
4. Yatay ve düşey [*plan ve kesit*]
5. Yapılı ya da yapı lı nı m ş; m imarlık, peyzaj m imarlığı, yapısal ve çevresel sistemler, şek il ve ze m in, iç ve dış [do ğ anın bir parçası olarak insan]
6. Farklı etnik köken de, gelir de, yaş ta, yetenek te (evrensel tasarı m) yerel halk ve turistler [*insanlar*]
7. He m tasarı m uzmanları (m imarlar, plancılar, peyzaj m imarları, mühendisler, iç m imarlar, endüstriyel ve grafi ktasarı m cılar) hem de kullanıcı ve müş teri [tasarı m alt kültürleri arasında iş birli ğ i] ve pratikle beraber kura m [*di si plinler arası*]

8. Süreç ve ürün (zaman ve mekan, eylem ve isim) akıştaki vurgu, networkler, bağlayıcılar, sirkülasyon) [*zaman*]
9. Sistem ve beklenmedik şeyler bulma şansı, planlanmış ve kendiliğinden oluş, prensip ve tutku [*yaklaşım tavrı*]

İntegral kentleşmenin hedefi akışı başarmaktır. Psikolog Mihaly Csikszentmihalyi'nin tanımadığı gibi; akış, can sıkıntısı ve aşırı uyarıcılık arasında yoğun deneyimdir. Dalma, farkında olma, ve harmoni, anlam ve amaç duyguları ile betimlenebilir. Akış kavramı kişisel girişimi arttırmak için amaçlanırken, alanların akışının diğer değişle bütüncül olmasının nasıl olabileceği ile ilgili düşünmek doğru olacaktır. Her yer akışkan olduğunda bunu sezgisel olarak biliriz. Can sıkıntısı ile yüksek uyarı arasında bir denge izlenimi verir, örneğin anıtları arka plandaki binaları, tanımayan özelliklerle tanıyanları, aktivitelerle geniş çeşitlilikteki insanları birleştirmek. Akan yerler aynı zamanda insan, eşya ve bilgi hareketine de izin verir. Farklı insanlar akış için değişik miktarlarda uyarı/dürtü istediği için, akan yerler farklı deneyimlerdir. Her seçim hem de çoklu okumalar sunulur. Akan yerler hakkında konuşurken; onların biçimsel özellikleri ve insanların onlar üzerindeki deneyimleri birbirinden ayrılmaz. Değişim ve gelişimsüreci, paralel olarak, üründen ayrılmaz. Harekete verilen önem (mekandaki, bilgideki sirkülasyon, hızlı değişim) akışkanlık duygusunu daha da önemli yapar. Aynı zamanda akış kavramı, geleneksel merkezi ve şehirden uzak alanlara zıt olarak, hareketin ve üç boyutlu ağların formunu sunar. (Elin, 2001).

Elin İntegral Urbanism'in beş özelliği şöyle sıralar:

1. Melelik (hybridity)
2. Bağlayıcılık (connectivity)
3. Gözeneklilik (porosity)
4. Yerellik (authenticity)
5. Eleştiriye açıklık (vulnerability)

İntegral Urbanism'de sınırlar, kenarlar ve bağlayıcılar sadece varışları bir diğerine bağlamaz, aynı zamanda onların her iki tarafın kendi bütünlüğünü korur. James Corner'ın açıkladığı gibi, "ayrı olmaktan ziyade sınırlar, dinamik zarlardır ve boylu boyunca etkileşimli hareketler ve çeşitli dönüşümler olur. Ekolojik terminoloji de,

kenar (edge) daha en canlı, zengin yerdir çünkü bir sistemin güçleri ve bir yerin sakinleri diğeri ile buluşur ve karşılıklı etkileşim olur. (Elin, 2001)

“Objektif, homjen ve tarafsız olarak mekana modern bakışın yerini öznelliği, heterojenliği kabul eden ve kutlayan bir anlayış ve anlam değer yüklenmesi olacaktır. O mekanda insanın yerini kabul eder. Biz başka çeşit ihtiyaçları karşılayan yerler yapmaktan yana durarak minimalist saf fonksiyonel olarak algılanmayı reddediyoruz” açıklamasını yapan Elin bu hedefe ulaşmada odak noktalarını da aşağıdaki gibi tanımlar.

- Sınırlara değil, bağlantılar ve ilişkiler ağına (networks)
- Objelere değil, ilişkiler ve bağlantılara
- Bağlılık ya da bağımlılığa değil, karşılıklı dayanışmaya
- Bireylere olduğu kadar doğal ve sosyal topluluklara
- Opaklığa değil, şeffaflık ya da yarı şeffaflığa
- Durağana değil akışa
- Kalıcılığa değil, geçirgenliğe
- Sabitliğe değil, bir yerden diğeri ne harekete
- Doğayı kontrol etmeye değil, doğa ve kontrolle bağlantılara
- Sonuç ürün ya da ütopyalara değil katalizörler, armatürler, iskelet sistemler, noktalama işaretlerine.

• Koolhaas ve OMA’nın kent okuma ve önerileri:

Kente yeni yaklaşmalar üzerinde dururken Rem Koolhaas’ın “What Ever Happened to Urbanism”deki şu açıklamasına da değinmek gerekir: “Eğer bir ‘yeni kentleşme’ (new urbanism) olacaksa, herşeye gücü yetme ve düzen fantazisine dayanmayacak, kesin olmayanın sahnelenmesi olacaktır. Daha az ya da daha çok kalıcı objenin düzenlenmesi ile daha fazla ilgilenmeyecek ama alanın potansiyel ile sulanması ile ilgilenecektir. Sarsılmaz/kalıcı biçimleri amaçlamayacak fakat kesin formlar içine kristalleşmeyi reddeden yöntemlere yer veren alanlara imkan tanımayı amaçlayacaktır. Daha fazla, çok titiz bir tanımla kısıtlamaların verdiği yük hakkında olmayacak, fakat genişleyen fikirler, sınırları yadsıma hakkında olacaktır; varlıkları ayırma ve tanımlama hakkında değil, işlenendirilme mişmelikleri (hybrid) keşfetme hakkında olacaktır. Kenti daha fazla kafasına takmayacak fakat sonsuz

kuvvetlendirme ve çeşitlilik, kısa yollar ve yeni dağlıklar için alt yapının kullanımı- psikolojik mekânın yeniden keşfi- öne geçecektir” (Angelil, 1999).

“Scape ©”, bir terim olarak Rem Koolhaas tarafından ortaya atılmıştır. Bu terim kentsel alanı peyzaj olarak okumayı imâ eder ve geleneksel terimlerden stratejik bir geride kalma sebeptir. Çift terimli diyalektik isimler “town-scape” (kent görünümü) ve “land-scape” (peyzaj) ayrı düşünülmez, tek bir açıklamaya form vermek için birleştirilir. “Scape ©” kenarsız şehir için bir deyimdir. Kenarsız şehirde merkez ve dış sınır çizgisi, iç ve dış, şekil ve zemin arasındaki ayrışmaktır. Şehir devamlı, topolojik biçimde şekil almış bir alandır. Kenarsız şehrin kendi devamlılıklarına, kırılmalarına ve kırık parçaların düzenlerine rağmen, birliğin (bütünlüğün) belirgin formunun sebebi olarak çağdaş kent gösterilir, kent peyzajı birbirine bağlanmış bir doku olarak algılanır. Koolhaas “daha kötü duruma sokulmuş ayrılık”ın şehri hakkında konuşur, bu ayrılık ideal harmonik bir düzeni takip etmez fakat kalıcı bir nezaket, zıtlıkların yanyana koyulması üzerinden bunu belirler.

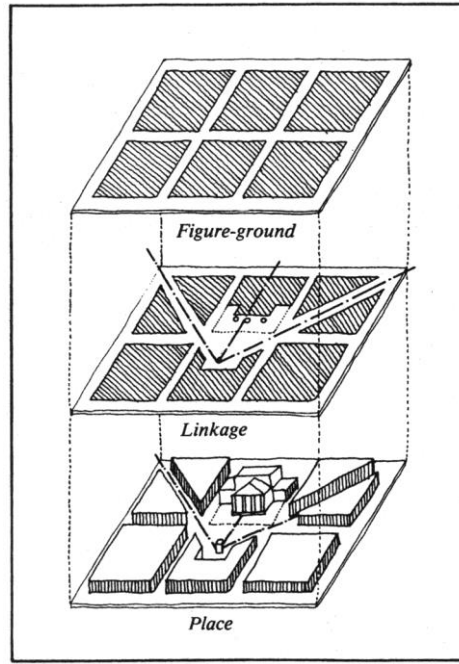
Koolhaas “the generic city” (genel şehir) makalesinde kent yapısının bu yeni formunun strüktürlerini ve elemanlarını tanımlamaya çalışır: “Nasıl tanımlayabiliriz onu? Bir açık mekân hayal et, oranda bir temelleme, yerle bir edilmiş bir şehir. Üç eleman vardır: yollar, binalar ve doğa; bunlar esnek ilişkiler içinde görünen biçimde mükemmel düzenli çeşitlilikte sebepsizce birlikte var olur. Üçünden herhangi biri baskın olabilir; bazen yol kayıptır –anlaşılmaz bir varyantta dolanarak bulunur; bazen hiç bina görmezsiniz, sadece doğa; sonra aynı tahmin edilemezlikle sadece binalarla çevrilirsiniz. Bazı korkutucu noktalarda, bu üçü eşzamanlı olarak yoktur” (Angelil, 1999).

4.2 Kentsel Tasarım Yaklaşımları

Modern mekânın değerlendirilmesi ve tarihsel örneklerin analizi için kentsel tasarım teorisinde üç yaklaşımdan söz etmek mümkündür:

1. Şekil-zemin kuramı (figure-ground theory),
2. Bağlantı kuramı (linkage theory),
3. Yer kuramı (place theory)

Bu yaklaşımlar birbirinden farklı olmalarına rağmen, birlikte ele alınmaları bize bütünsel kentsel tasarımda potansiyel stratejiler sağlayabilirler (şekil 4.2).

Şekil 4.2 Üç ana kentsel tasarım teorisi nin di agra m (Trancik, 1986)

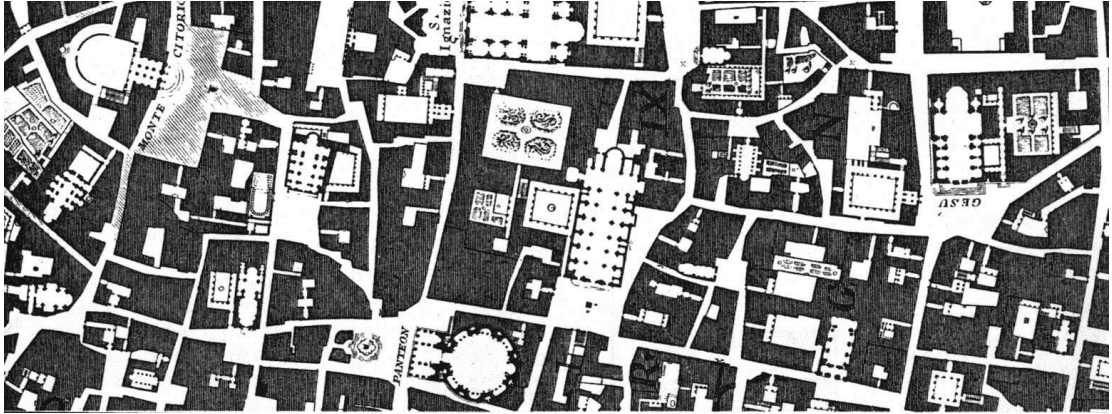
Her şehir doluluk ve boşluklardan oluşur, şekil-zemin kuram bu dokuda bazı eklemeler ve çıkarımlara giderek, dolu-boş dengesini ayarlamaya çalışır. Bağlantı kuram ise; bir elemanı diğerine bağlayan çizgilerin organizasyonuna dayanır. Yer kuram; insan gereksinimlerini, kültürel, tarihsel ve doğal bağlarını da içerir.

4.2.1. Şekil Zemin Kuram (Figure-Ground Theory) :

Binaların dolu kütleler olarak (şekil/figure) açık boşluklara karşı (zemin/ground) göreceli yer kaplama çalışması üzerine kurulu bir kuramdır. Her kentsel çevre varolan bir dolu-boş şekil düzenine sahiptir ve mekansal tasarımda şekil-zemin yaklaşımı, bu ilişkiyi şekil düzenine eklemek, çıkarmaya da değiştirmek yaparak işlenmesini sağlamaya dayalıdır. Bunun amacı kendi içinde kapalı ama diğerleriyle ilişki içerisinde düzenlenmiş farklı boyutlardaki mekanların hiyerarşisini kurarak, bir kentteki veya bölgedeki kentsel mekanların yapısını netleştir mektir. Dolulukların ve boşlukların alanı bu örüntüyü oluşturmaktadır. Alanda odak noktaları ve yan merkezler oluşturan başlıca işaretleri ve tekil binaları ve boşlukları vurgularlar.

Şekil-zemin kuramına en iyi örnek Giambattista Nolli'nin Roma haritasıdır (Şekil 4.3). Bina örüntüsü kamusal açıklıklara şekil verdiğinden, dış mekanlardan daha baskındır. Roma'da açık mekanlar iç ve dış mekan ve aktivitelerin ilişkisinin devamlılığı gibi bina kitlelerinin dışına oyulmuştur. Kentsel boşluğun yapısı çevresindeki dolulukların (binalar, bina grupları, ve/veya kentsel bloklar)

yerleşimine, bu elemanların ölçeğine, ve yatay boyutta açılıma yada düşey elemanlar arasındaki yüzeylere bağlıdır. (Trancik, 1986)

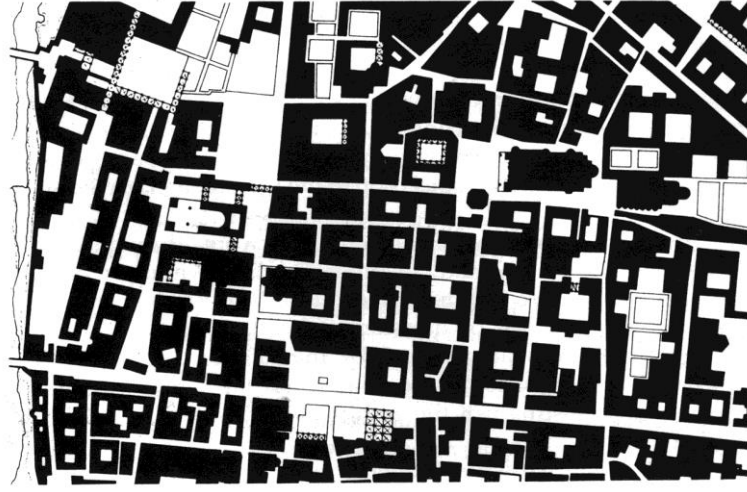
Şekil 4.3: Giovanni Battista Nolli, Roma haritası, 1748 (Broadbent, 1990)

Şekil zemin kuramının geleneksel kentlerde aldığı sonucu, yatay yerine daha çok düşeyde gelişen, kentsel dokunun önemsenmediği modern şehirlerde vermesi güçtür. Rowe ve Koetter, “Kolaj Kent” kavramını ortaya atmış; geleneksel kent ile modern kentin kolaj biçiminde birarada olabileceğini savunarak, mevcut koşullardan yararlanmaya ilişkin fikirler ve grafik çalışmaları geliştirmişlerdir. Parma şehrinin merkezini ve Le Corbusier’in Saint-Denis planını şekil-zemin ilişkisini gösteren planlar yardımı ile karşılaştırmışlardır (Şekil 4.4). Bu planlarda da Nolli’nin haritasında olduğu gibi binalar siyah, onların arasında kalan mekanlar ise beyazdır. Parma planında sokaklar, meydanlar ve avlular, Le Corbusier’in planında da soyut binalar arasındaki geniş mekanlar okunmaktadır. Sokaklar, meydanlar ve yollar dolanarak peyzajı geçer ve kesinlikle binalarla kuşatılmışlardır (Broadbent, 1990).

Bu karşılaştırmada geleneksel ve modern dış mekan yaklaşımları birbirine tamamen zıt anlayışlar sergilemektedir:

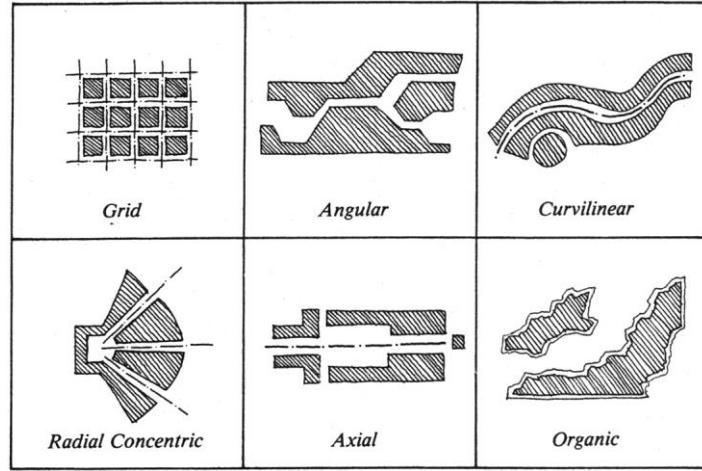
1. St. Denis’de sokak, meydan, avlu, arkad gibi tanımlanabilen, mekansal tipolojilerle ifade edilebilen kentsel mekanlar yoktur.
2. St. Denis’deki açık mekanların kapalılık eksikliği mekanlar arasında bireysel bir ayrılmayı imkansızlaştırmakta, hacim boşluğu sonsuza doğru akıp gitmektedir.
3. Açık mekan boyutları çok büyük ölçeklere ulaşmakta, kamusal ölçek çeşitliliği ve bireylerin kendilerini yakın çevreleriyle tanımlayabilecekleri açık mekanlar oluşmaktadır.

4. Açık mekan ölçülerinin bu şekilde büyümesi, yaya kullanımı sürekliliğini engellenekte ve kentsel yaşantı deneyiminin oluşmasını olumsuz şekilde etkilemektedir.
5. Bu sürekliliği sağlamak için gerekli dokusalılık eksiktir.
6. Yaya aktivitesinde, bina ve yaya arasında bir kullanımlilişkisi öngörülmesi yalnızca uzaktan algılama işlevi ön plana çıkartılmıştır (Eşkinat, 1992).

Şekil 4.4: Rowe ve Koetter'ın Şekil zemin ilişkisi olarak Parma ve St. D'e karşılaştırması (Broadbent, 1990)

Şekil-zemin çalışmaları kollektif kent formunu pek çok biçime sahip doluluk ve boşluk örüntüsünden çıkarır (şekil 4.5).

Şekil 4.5: Dolu-boş ilişkisinde 6 farklı düzen (Trancik, 1986)

Kentsel Doluluklar:

- Kentsel doluluk olarak ilk önemli tip, kent yapısı içinde merkezileşmeler sağlayan kamusal anıtlar yada binalar olarak düşünülebilir. Bu binalar sosyal ve politik önemlerini açıklayıcı ve varlıklarını ortaya çıkarıcı açık alanlara ihtiyaç duyarlar. Genellikle, kentsel çevrede serbest ve ayrı biçimde durarak önemlerini ortaya koyarlar.
- İkinci tip doluluk ise kentsel dolulukların çoğunlukta olduğu alandır. Leon Krier'e göre, boyut, biçim düzeni, ve kentsel bloğun uyumu kamusal mekanların kompozisyonunda en önemli noktalar. Alan önceden şekillenmiş parsellerin yinelenmesiyle düzenlenir.
- Diğer bir kategori ise yöneliş veren ve kenar tanımlayıcı, genellikle kendini tekrar eden, lineer düzende binalardır.

Nolli'nin Roma haritasındaki gibi (şekil 4.3) boşlukların birbirine bağlı figürsel mekanlar ağı olarak ortaya çıkarılması bu üç kentsel doluluk tipinin tasarımıyla karşılıklı ilişkide olmasıyla mümkün olabilir.

Kentsel Boşluklar:

Doluluklarda olduğu gibi kentsel boşluklarda da tanımlanabilirlik söz konusudur. Trancik'e göre, kentsel boşluklar, fonksiyonel ve görsel devamlılığın sağlanması için doluluklara oyulmuş ve içlerine itilmiş olmalıdır. Bu şekilde, mimarlık ve dış

mekanın içinden çıkılmaz biçimde birbiri içine eriyip karıştığı, bütünleşmiş ve insancıl bir şehir yaratımı mümkündür. Dış mekanda beş tip kentsel boşluk bulunur:

- İlki, giriş önü mekanıdır ve bu mekan kişisel alandan ortak olana önemli bir geçiş ya da pasajdır.
- İkinci tip çevrelenmiş, blok içi boşluktur. Boşluk ve yararlanmak için bir konut bloğundaki yarı özel alan...vb
- Sokak ve meydanların oluşturduğu ağ ise kentteki bir diğer boşluk türüdür. Bu kategori özellikle baskın blok alanlarına uyar ve şehrin kamusal yaşamında önemli bir yer tutar.
- Parklar ve bahçeler dördüncü tip kentsel boşluklardır ve önemli kent formlarına kontrast oluşturur.
- Lineer açık mekan sistemi ise genellikle başlıca su kenarları ile ilişkili boşluklardır.

4.2.2. Bağlantı Kuramı:

Bağlantı kuramı; daha önce de özetlendiği gibi, kentsel parçaların birbirine bağlanabilmesi için oluşturulan çizgiler organizasyonudur ve bu çizgilerden çıkan veriler (datum) bina tasarımı ile ilişkilendirilir. Bir mekansal veri (datum), bir alan çizgisi, hareketin akış yönü, düzenlenecek bir aks, ya da bir bina kenarı olabilir.

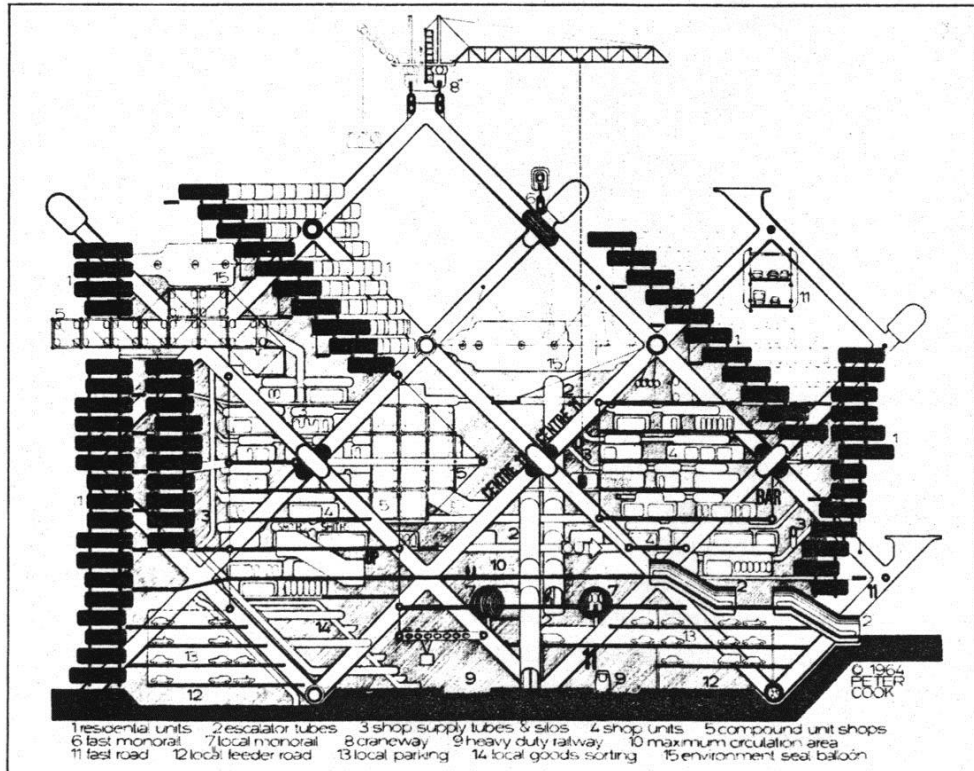
“Investigations into Collective Form” kitabında Fuhimika Maki, mekansal bağlantının tasarımı kuramını açıklarken; bu yöntemin kentin tüm aktivitelerini ve bunun sonucu ortaya çıkan fiziksel formları birbiriyle birleştiren bir yapıstırıcı olduğunu belirtir. Böylece çok geniş bir alan, bu alanın birbiriinden ayrı kısımlarını birbirine bağlamak yoluyla, kente hemenlaşılabilir bir strüktür, hem de kolay bir ulaşılabilir mekandır.

Maki bağlantı kuramını üç tipe ayırmıştır:

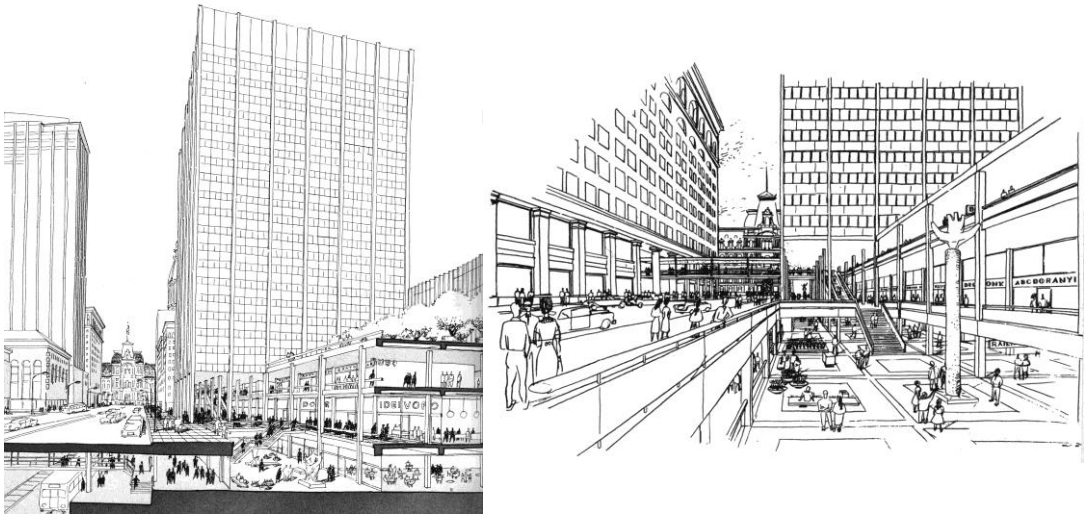
- a. Kompozisyonel form iki boyutlu bir düzlem üzerinde tasarlanan tekil karakterdeki binaların doğada bulunan statik elemanlarla birbirine bağlanmasıdır. Burada açık alanlar binaların kendileri kadar önemsenmez.

- b. Megaform birbirinden ayrı bileşenlerin, birbiriyle bağlantılı, açık uçlu daha büyük hiyerarşik bir yapıya bağlanmasından oluşur. Megaformun sık yapısı kapalı mekânı kuşatır ve çevre tanımlıdır, fakat yapı dış mekân için sıradandır.
- c. Grupform Maki'nin üçüncü tiplemesi, eksen boyunca dizilen elemanların, kendi içlerinde ayrı gruplar oluşturmalarıyla oluşur.

Kentsel mekânların sirkülasyon sistemleri çıkış noktası alınarak tasarlanmalarını esas alan bağlantı kuramı; 1960'larda oldukça popülerdi. Expo 70, yaya yollarında oluşan strüktürlerin, değişik mekân ve katların birleştirilmeye çalışıldığı bağlantı esaslı bir projedir. Bağlantı kuramının büyük ölçüde kavramsal-deneysel örneği olan Peter Cook'un "Plug-in" Gty projesi (şekil 4.6); değişik katları arasında yatay ve düşey bağlantılar içerir, prefabrike bir şekilde şehrin herhangi bir kısmına uygulanabilmesi açısından olumlu ancak tasarımı yalnızca yatay-düşey sirkülasyon şeması izlenimini vermesi ve doluluk boşluklarla oluşturulan geleneksel dış mekânı sağlamaması açısından da olumsuzdur (Trancik, 1986).

Şekil 4.6 "Plug-in" Gty, Peter Cook, 1964 (Trancik, 1986)

Şekil 4.7: Edmund Bacon'ın Philadelphia için tasarladığı sirkülasyon sistemleriyle başlayan ve küçük ölçekteki tasarımdan tüm kente uygulanabilecek kentsel mekan önerisi (Bacon, 1975)

Her sirkülasyon sistemlerini; her de dış mekan kavramını birleştiren bir diğer örnek, Edmund Bacon'ın "Design of Cities" adlı kitabında açıkladığı Philadelphia'nın yeniden canlandırılması projesidir. Bacon kitabında; hem yatay, hem dikeydeki sirkülasyon sistemlerinin yaya ve taşıt için bir arada kullanılmasıyla, bu sistemleri baz alan mekansal organizasyona ve en sonunda mimari bir imaja ulaşabileceğini savunmaktadır (Şekil 4.7). Ayrıca kentsel mekandaki bu organizasyonun, tüm kente yayılabileceğini vurgular. Bacon'a göre, başarılı bir tasarım için hareket sistemleri; basit, anlaşılır, topografyaya uygun olarak düşünülmelidir. Yaya yolları insanın ilgisini çekecek karakterde (sembolik objelerle döşeli) olmalıyken; taşıt yolları, akıcılığa uygun biçimde tasarlanmalıdır.

4.2.3 Yer Kuramı:

Yer kuramının özü, fiziksel mekanın kültürel ve sosyal özelliklerini anlamada yatar. Mekan; şeylerle bağlantı kurma potansiyeli ile sınırlı ya da amaçlı boşluktur ve sadece kültürel veya bölgesel içerikten gelen kavramsal bir anlam verildiğinde "yer" olur.

İnsanların kendi kültürlerini, sosyal hayatlarını geliştirecek, göreceli olarak sabit mekanlara ihtiyaçları vardır. Bu ihtiyaçlar insan yapımı mekana duygusal bir içerik

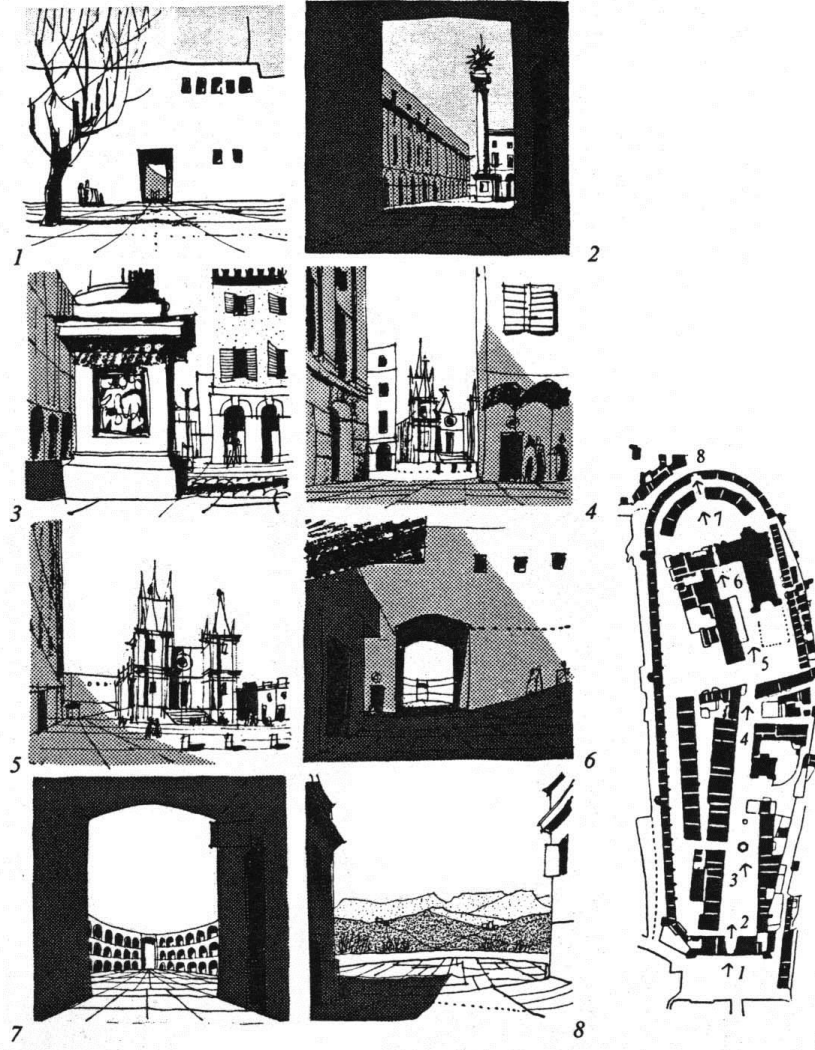
verir - varoluş, fiziksel olandan daha fazla. Sınır ya da tanımlı kenar bu varoluş için önemlidir. Martin Heidegger'in söylediği gibi: "bir sınır birşeylerin durduğu yer değildir, Yunanlılar'ın da fark ettiği gibi, sınır ondan sonra birşeylerin varolmaya başladığı yerdir".

Lynch ise; "yerelliğin yakın geçmişte olduğu gibi, yakın gelecekle de ilişkili olması gerektiğini, yer ve zamanın insanın küçüklüğünden beri yaşadığı tecrübelerde var olan, ayrılmaz bir ikili olduğunu belirtmektedir".

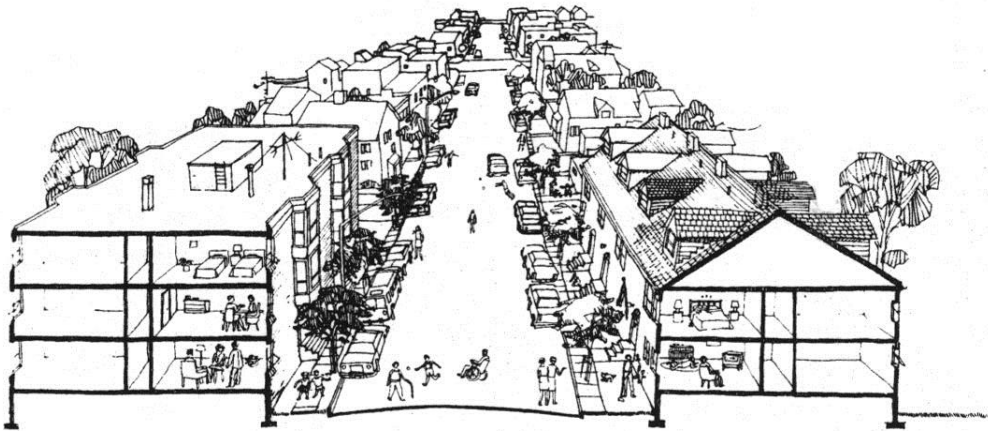
Yer kuramını savunan araştırmacılar, açıklamaya çalıştıkları değerler açısından birbirlerine yakın olsalar da, yaklaşımları oldukça farklıdır. Bunlardan, son yılların Avrupa'daki en ünlü yerelcilerden biri olan Ralph Erski ne, yerel-geleneksel-organik düzeni sürdürmeye çalışmıştır; yeni klasikler ise; biçimsel öğeleri, eski ve yeni arasında bağlantı kurmak için aracı olarak görür.

Kentsel imajın analizi konusunda en önemli isimlerden ikisi Kevin Lynch ve Gordon Cullen'dir. Lynch şehri incelerken onu bileşenlere ayırıştır. Cullen ise; kent mekanlarının analizi nde, değişik perspektiflere göre algılamayı yöntemi ni uygulamıştır (şekil 4.8). Cullen, kavramsal mekan resimlemiştir ve mekan içindeki hareket hissi ni açıklamak için çizimleri kullanmıştır. Yer algısı ve mekan imajının yanı sıra obje ve hareket arasındaki ilişkiyi araştıran Cullen, üç boyutun güçlü etkisini vurgulayan, kontrast ve geçişlerle resmettiği diziler halindeki perspektif çizimleri ile iki boyutlu planları hayata getirmiştir. Göz seviyesinde, en önemli sapma, izdüşüm ya da başarısızlık/aksama, planın aynı hizaya gelmesi nde açığa çıkar (Trancik, 1986).

Bir diğer yaklaşım Donald Appleyard 'ın San Francisco konut sokakları çalışmasıdır. Yaşanabilen Sokaklar (*Livable Street*) projesinde sokak mekanın fiziksel ve sosyal karmaşıklığını açıklar ve eve ait olan içindeki aktivite ilişkileri ve dış mekan yaşantısında trafiğin etkisini vurgulayarak bir sokak ekolojisi geliştirir (şekil 4.9). Sonrasında da insanların trafiğe ve onun etkilerine karşı bir savunma olarak çevrelerini nasıl değiştirdiğini kaydeder. Appleyard'ın çalışması bizi sokak anlayışımıza eleştiri getirir. Sokak cephesi birbirine kenetlenmiş kentsel mekandaki kamu ve özel yaşam arasında hassas bir fodyodur.

Şekil 4.8: G. Cullen' nin kentsel görününün perspektif dizisi, (Trancik, 1986)

Şekil 4.9: Yaşanabilir sokak (*Livable Street*) ekol çisi, Appleyard (Trancik, 1986)

Cullen'in yaklaşımına benzer bir yaklaşım Steven Holl'e aittir. Holl'ün kentsel planlama anlayışı, toprak spekülasyonunun politik ve ekonomik hegemonyasından arınıp, salt sokaktaki kentlinin algısı ile oluşmayı amaçlar. Böyle oluşacak bir şehri, plan, kesit, görünüş gibi geleneksel mimari anlatımbiçimleri ile temsil etmek imkansızlaşır. İşte “paralaks”, varolan mimari anlatımbiçimi ile anlatılan arasında varlığı olası bir çelişkiyi ortadan kaldırmak için geliştirilmiş bir sunum yöntemidir. Paralaks, bir objeye tek bir çizgi üzerinde olmanın iki farklı noktadan bakıldığında ortaya çıkan görüntüdür. Paralaks bir “deneyimve hareket” sonucu elde edilebilecek görüntüdür ve Steven Holl'ün de önerdiği gibi “mekanı tanımlayan yüzeylerin duruşundaki değişikliğe bağlı olarak organize edilebilmesini sağlar” (Holl, 1991).

Yapı ve yer ilişkisine önem veren mimarlardan Lucien Kroll (2000), mimarların değil, sosyal dönüşümün ve eylemin kentsel formu oluşturduğunu ileri sürer. Mimarlığın kentle kurduğu ilişki ayrıcalıktır. Gizli bir çatışma alanını içeren bu özel ilişki, her iki düzlemin mimari üretim ve kentsel deviniminin uzlaştırılmasını talep eder. Kroll, “Sosyal bağlam” kavramından hareketle, tasarımın çok boyutlu ilişkiler düzlemi oluşturabileceği, mekansal ve sosyal sürekliliğin gizilgücünü ve devinimlerini ortaya koymaya çalışır. Geçirgenlik burada, “daha önce var olanla daha sonra var olması öngörülen” arasında diyaletik bir çatışmayı betimler (Sargın, 2000). Katılımcı süreç içinde projenin kullanıcılarla paylaşılmasının yepyeni ufuklar açtığı ve çözümler ürettiği kanısındadır: “Özellikle heterojen katılımcı ortamında, düşünceleri düzeltmek, birleştirmek, çözümlenmek ve düzeltmek tekrar ve cansıkırtısı yarattı. Ama sanayileşmiş yapı süreçlerinin sorunları çözebileceğine olan inançla kendi mimarlığımızı yarattık” demektedir (Özkan, 2000). Kroll, 1970 yılında Bürüksel'deki Katolik Üniversitesi öğrenci konut kompleksinde sosyal mimarlığı bir adımda ileri götürme vaadindedir. Buranın sakinleri nasıl yaşamak istediklerine dair daha çok aktif rol alırlar. Doğrudan mimarla çalışmanın sonucu, kullanıcı/müşteri binası içindeki ve dışındaki parçaları, ve birleşmiş malzemenyi hareket ettirmiştir. Kroll bu binanın kentsel tasarıma uygulanabilirliği hakkında şunları söylemiştir: “İyi ki, biz bu mekanları bir sanat çalışması ya da entelektüel bir başarı yerine; her kuşağın yeni bir anlam ve zenginlik eklediği bir yaşam süreci, açık dinamik bir aktivite olarak gördük”.

Mekan geçmişi ait insan yapımı şeyleri, çağrışımları, olayları içeren ve kapsayan zengin ve katmanlaşmış bir karışımdır. Kentsel mekanları yaratmada, modern

formlara kopyalanmış ya da yansıtılmış kültürel semboller, çevreleyen alan ve binaların fiziksel ilişkisi kadar önemlidir (Francik, 1986).

Yer kuramı özellikle kültürel ve sosyal olarak yapı ve bulunduğu yer arasındaki bağlantıları ön plana çıkaran bir yaklaşımdır. Kroll'un katılımların söz sahibi olduğu sosyal bağlam kavramından hareket eden çalışmaları ya da Appleyard'ın yaşayan sokaklar düşüncesi, Cullen'in kentin yaşayanlar tarafından algısını tarif etmeyi amaçlayan çizimleri insan ve yer bağlamı üzerine vurgular içerir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, bu kuramda tek başına değil diğer kuramlarla birlikte düşünüldüğünde daha kullanışlı olabilir.

4.3 Bölüm Sonuçları

Toplum yapısı, teknoloji ve daha pek çok etken ile yaşam tarzlarının değişmesiyle kentlerin yapısı ve kentsel mekanlara ilişkin düşünce ve kuramlar da değişmektedir. Endüstri kentini getirdiği sonuçlara çözüm bulma amacıyla ortaya çıkan Modernist yaklaşımlardan, süreç içerisinde bu fikirleri geliştirerek ya da tepkisel olarak doğan yeni gelişmelerle kentsel mekan kurgusu üzerine pek çok düşünce üretilmiştir. Her birisi zamanın koşullarına karşı bir çözüm arayışı ile başlayan bu yaklaşımlar dönemin sağlayacağı avantaj ya da dezavantajlarla değişmeye ve gelişmeye, kentsel mekanları şekillendirmeye ve yeniden tanımlamaya kentler var olduğu müddetçe devam edecektir. Ancak, özellikle Modernizm ile başlayan süreci bilerek ve mekanların bugünkü tanım ve şeklini almasına, ya da yeni fiikirlere ulaşmaya kadar sürecin nasıl aşıldığının farkında olmak mekan üzerine düşünce üretmeden önce üzerinde durulması gereken önemli bir noktadır. Bu bölümde özellikle günümüzde üzerinde durulan yeni fikirlerine gelinceye kadar geçen süreç olduğu kadar, yeni tasarımlarla ve fiikirlere ön plana çıkan mimarların etkilendiği situationist düşünce ve onun uzantıları: Unitary Urbanism, Integral Urbanism olmuştur. Kentsel mekan kurgusuna yapının katkı ve katılımı açısından, bu fikirlerin temelini oluşturan akış kavramı dikkat çekicidir. Akış kavramını insan hareket ve dolaşımına yaptığı vurgu, yapının kentsel mekanda hareketi destekleyici rol bir rol yüklenmesi gerektiğini de vurgular. Bunun yanı sıra, melezlik, bağlayıcılık, gözeneklilik, yerellik ve eleştiriye açıklık kavramları bundan sonraki bölümde irdelenen yapının kente katılımında sahip olabileceği nitelikler açısından yol gösterici olmuştur. Yaşantımızın geçtiği kentsel mekanların pek çoğu melezliklere sahiptir bunların keşfedilmesi ise mekan üzerine

düşünce üretiminde son derece önemlidir. Mekanlar arası bağlayıcılık ve gözeneklilik/geçişlilik, yeni ilişkilerin kurulması, akış, süreklilik ve bütünlük kavramlarını destekler. Ayrıca sınır kavramını da vurgulayan bu özellikler, kamusal ve özel mekanlar arasındaki etkileşimin belirlenmesinde de yol gösterici olabilir. Yarı özel/kamusal alanlar sınırların belirlendiği mekanlar olarak en canlı ve zengin yerlerdir. Yerellik, yer kuramının da üzerinde durduğu sosyal ve kültürel bağlam kavramını içerir. Kaybolma hissi olmadan, ancak, keşfetme duygusu ile oluşacak insan hareketini destekleme sürpriz, farklılık içeren mekanların önerilmesi açısından önemli bir diğer husus olarak karşımıza çıkar. Bu bağlamda, zaman içerisinde gelişen ve değişen kent ve mekan üzerine üretilen fikirleri takip etmek yapının kentsel mekana katılım ve diğer tasarımları açısından büyük bir öneme sahiptir.

5. YAPININ KENTSEL MEKANA KATILIMI

5.1. Yapının Kentsel Mekana Katılımında Yüklenebileceği Nitelikler

Yapı örüntüsü kentsel dış mekanlara şekil verdiği gibi dış mekandaki aktiviteleri destekleyici rol oynayabilir ya da Tschumi'nin deyişi ile kentte "jeneratör" işlevi görebilir. Yaya aktiviteleri oluşturacak ya da destekleyecek fiziksel, fonksiyonel akışkan mekanlar yaratılarak kentlilere hem seçmişansı hem de çoklu okumalar sunmak mümkündür. Yapı kitlesi dış mekanı belirleyici temel eleman olarak kullanılırken ürettiği mekanlar; tanımlı, okunaklı bir o kadar da Unitary Urbanism'de değinildiği gibi kaybolma hissi vermeyen aksine keşif duygusu uyandıran dinamik labirent özelliğinde olabilir.

Kentsel bütünü oluşturan temel eleman binalar ve aralarında kalan dış mekanlar bu bütünü tanımlayıcı biçimde ele alınmalı kentsel yaşantının devamlılığına destek olmalıdır. Binalar ve aralarında kalan dış mekanlar yaya dolaşımı ve odakları gözetilerek oluşturulmalı, doluluk ve boşluklar anlamlı mekanlar oluşturacak ilişkiler sistemi içinde ele alınarak dış mekan yaşantısını beslemelidir.

Yapının insan aktivitelerine imkan tanıyan biçimde fonksiyon kazanması, fiziksel özellikleri ile de olumlu kentsel mekanlar oluşturmaları, eksikliklerin ortaya çıktığı yerlerde tanımlayıcılık görevi üstlenmesi gibi gereksinimleri yanıtlaması kent ortamında elde edilen sonuçların kalitesi açısından önemlidir.

İnsanların ruhuna iyi gelecek, kentsel strüktürü destekleyecek, koruyacak ve geleceğe iyi neser bakılmasını sağlayacak bir yapı tasarlamak, Steven Holl'e göre bir mimarın topluma verebileceği en büyük katkıdır.

Örneğin bu yönde, Paris kentinde "kente dönüş" programı altında sadece korumayı değil aynı zamanda sınırlı bir mantık yer alır. "Kentsel mimarlık yaklaşımı, büyük ölçüde kentsel mekânın oluşumunu yeni den çözümlerle sokaklar, avlular ve

meşdanlar çevresinde bir yapılaşmaya dönüş biçiminde yorumlanmıştır. İşlevselci yaklaşımın 'içten dışa doğru' tasarımı anlayışının yerine 'dıştan içe' yaklaşım ağırlık kazanmıştır. Yapının bağlanıdan bağımsız bir nesne olarak tasarımı yerine, öncelikle, tanımladığı dış mekânların 'boşluğunu' tasarımı düşüncesi, özellikle konut komplekslerinin tasarımında ön plana çıkmıştır” (Bİlşel, 2001).

Portzamparc, tasarımıda iç mekân gibi kente de duyarlı olunasını: “kent mekânının inşa etmek, yapıyı düşünmek için boşluktan, kamusal yaşamın yerleştiği bu boşluğun bütünüğünden yola çıkmak. Mâki ne metaforu ile, yalnızca iç mekân gereksinimleri ile, yere, toprağa kayıtsız teknik nesnelere karşı duyulan bir hayranlık yönetilen nesne-yapıların nantığını tersine çevirmek” şeklinde tanımlamıştır (Bİlşel, 2001).

Kentsel mekânları oluşturan elemanların en önemlisi olan yapı ve yapı gruplarının kent üzerindeki etkisi açıktır. Tasarımına kalkışılan yapı ve yapı grupları için iç mekânın organizasyonu düşünülürken kentsel mekânda çevredeki diğer yapılarla biraraya gelerek oluşturduğu ikinci bir yapının (kentsel mekân) oluşumu göz ardı edilmemelidir. Bînamıniç mekânı tanımlayan duvarlar, aslında dışarıda da ikinci ve daha fazla sayıda insana, aktiviteye hizmet eden ve olaylara sahne olan bir mekânı yaratan bileşenlerden biri olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında yapının varlığıyla kent mekânının bir parçası, onu oluşturan en önemli elemanı olduğu ve kentsel mekân ve yaşam üzerindeki belirleyiciliğinin önemi görülebilir. Yapı kent içerisinde “yer”e dönüşecek mekânlar yaratan ya da var olan bu potansiyeli ortaya çıkaran etken rolünü oynar. O alanda saklı potansiyeli bulup çıkarmak onu yapı ve çevresinin kurgusunda temel yapmak bu şekilde yeni, çevreyle bütünlük içerisinde, yaşayan ve kentsel yaşamı canlı tutan mekânlar sunmak mîmarının elindedir.

Bu özellikleriyle yapının kentsel yaşam ve mekâna katılımı, desteği ve onu beslemesi bakımından sahip olabileceği ve / veya olması gereken nitelikler şöyle sıralanabilir:

1. Hareketi yönlendirme;
 - a) Bağlayıcılık/bütünlüğü özellik
 - b) Toplayıcılık özellik
2. İç-dış / kamu-özel ilişkisinin kurulması;
3. Nîşler sunma (kaçış, sığınma, sürpriz, farklılık..);

4. Kayıp alanların kullanıma kazandırılması;
5. Kentsel ortamdaki yeşil doku eksikliğini tanımlama.

Bu çerçevede, yapının kente katılıma, bu nitelikleri kentsel mekana sunmasında destek olabilecek unsurlar ise şöyle sıralanabilir:

1. Dış mekan ve yapı ölçeği;
2. Kentsel duvar / Arayüz olarak cephe;
3. Kesitte yapı kentsel mekan ilişkisi;
4. Fonksiyon / aktivite / program
5. Donatı elemanları.

Yapının ilk beş niteliğin bir ya da bir kaçına ya da bazen tümüne sahip olması ile kente katılım söz konusuyken destek unsurlarının (ölçek, kesit, cephe, fonksiyon ve donatı) her zaman her tip yapı tasarımıda titizlikle üzerinde çalışılması gerekir. Bu özelliklerin tasarımı desteklemesi sonucu yapının ilk saydığı mız niteliklere sahip olması yetersiz kalacak ve oluşturulan mekana macına ulaşamayacaktır. Tüm bunlar, çevre verilerinin, bina fonksiyonunun, alanın getirdiği koşulların birlikte değerlendirilmesi sonucu uygun biçimlerde bir araya gelerek sonuç ürünün kente katılımına destek olabilir.

Kentsel ortamda yapıların tek başlarına olmadıklarının farkında olan bir tavır sergilemesi ve çevre faktörleri ile karşılıklı dayanışma içine girerek kentsel mekanlara maksimum desteği vermesi yaşayan kentsel mekanlar yaratılmasını bakımından önemlidir.

5.1.1. Hareketi Yönlendirme

Kentsel ortamda en önemli öge olan, mekanları mekan yapan, kentin varolmasını sağlayan insan, hareket halinde oluşu ile kent ortamını ve biçimlenişini etkiler ya da kentin biçimini, binaların konumlanması bu hareketlere yön verir. Yapı, kenti yaşatan ve yaşatacak olan insan ilişkilerini destekleyen böylece kentsel mekanları daha cazip hale getiren yaya hareketlerini dikkate alarak tasarlanmalı ve bu hareketleri yönlendirici olmalıdır. Bu bağlamda hareketin desteklenmesi, bağlayıcılık ve

toplayıcılık özellikleri biçiminde iki tür oluşuma ya da her ikisine birden ulaşmaktadır.

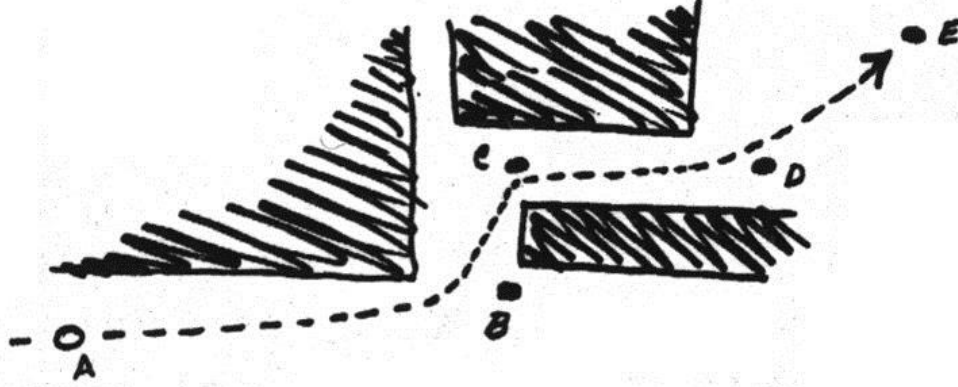
Hareketle ilgili ilk önemli bulgulardan birini yapan Bauhaus grubu, toplumsal bir mekandaki izleyici herhangi bir nesne etrafında hareket edebilir, böylece, tek ya da özgül bir yönü ile incelemenin ve irdelenenin ötesine geçebilir olduğunu görmüştür (Lefebvre, 1998). Kentsel mekanlarda insanın en yaygın davranışı bir yerden diğerine hareket etmek ve bazen bu amaçla mekanları kullanmaktır. Kentsel mekanların insanlar için yer niteliği taşımasının yollarından birisi de hareketi destekleyen ya da yavaş hareketinin organizasyonunu doğru biçimde ele alabilen binalar yapmaktır. Hareketi destekleyen binaların yaratacakları perspektifler, bakışlar, nişler veya zemin kat kullanımları ile de çevreyi zenginleştirme yapılan eylemin zorunluluktan öteye geçip aynı zamanda ilginçlikler ve farklılıklarla karşılaşılacak bu mekanlarda dolaşım daha cazip ve eğlenceli hale getirecektir.

Krier, kentsel dış mekanların hareket için engelsiz olması gerektiğini savunur. Harekete verilen önem artışkanlık duygusunu daha da önemli kılar. Akan mekanlar hakkında konuşurken onların biçimsel özellikleri ve insanın onlar üzerindeki deneyimleri birbirinden ayrılmaz. Mekanda insanın yerini kabul eden bir yaklaşım sergileyen Elin (2001); durağana değil akışa, sabitliğe değil bir yerden diğerine harekete odaklanması gerektiğini vurgularken kentsel ortamda hareketin vazgeçilmez olduğunu ve yapı tasarımlarında bunun göz ardı edilmesi gerektiğini bize hatırlatır.

Alexander (1977), hareketi ve hareketin yönelişini yollar ve hedefler ile anlatmaya çalışmıştır (Şekil 5.1). Ona göre yolların planı sadece yürüyüş istikameti ile uyumlu olduğunda kullanışlı ve doğrudur. Üç temel taşıyıcı yoldan bahseder:

1. Yürürken insan görebildiği en uzak nokta olarak ara/orta varışlar (hedefler) için çevreyi tarar ve yürüyüş için düz bir yol izler. Köşeleri keser ve diagonal yollar izler.
2. Devamlı en uzak noktaya doğru yürüyüşünü sürdürürsen ara hedefler de değişecektir.

3. Yönünü değiştirmek istemeyen biri, yürüyüş sürecini geçici hedefler seçerek düzenler. Bir hedef belirlenir bu hedefe yaklaşıldığında ise yürüyüş doğrultusunda bir başka hedef seçilir.

İzlenen Yol

Şekil 5.1: İki nokta arasında hareket eden yayanın ara hedefleri kullanışı (Alexander, 1977)

Yukarıdaki şekilde, kişi A noktasından E noktasına gitmeyi hedefler. Yol boyunca ara hedefler B, C ve D'dir. Bu kişi dümdüz E doğrultusunda yürümeye çabasıdadır, ara hedeflerinden C görünür olduğunda, hedef de B'den C'ye dönüşür. D görüldüğünde ise hedef artık C değil D'dir. Ara hedeflerle yaya hareketinin doğru düzenlenmesi sistemi çalışır hale getirecektir. Eğer yeterli ara hedef yoksa yürüyüş zorlaşacaktır ve çekiciliğini kaybedecektir.

Kentsel mekanlarda hareketin yapılar ve destek elemanları tarafından yönlendirilmesi mekanların yaya odaklarının birbirine bağlanması ya da yaya hareketinin mekan içine çekilerek toplanması şeklinde ikiye ayrılabilir. Her iki biçimde de yapılar tarafından kentte insan hareketi desteklendiği gibi bu sayede daha anlamlı mekanlara ulaşmak da mümkün olmaktadır.

5.1.1.1. Kentsel Mekanlar Arasında Bağlayıcılık

Kentsel yaşamın canlılık kazanmasında büyük öneme sahip olan yaya hareketlerini destekleyecek bağlantılar kurarak hareketi yönlendirmek suretiyle yapı ve yaşam ilişkisini kuvvetlendirme yapının kente katılımının bir yoludur. Yaya dolaşımını teşvik eden yapı tasarımları kentte kopuk alanları bağlayan, yeni perspektifler sunan, yaya içine seçilmişansı doğuran ve çeşitliliği arttıran özelliklere sahiptir. Bu yapılırken

çevredeki mevcut yaya hareketleri ve potansiyelleri iyi biçimde incelenmeli, odak noktaları saptanmalıdır.

Şehrin tüm aktiviteleri ve fiziksel formlarını birbiriyle birleştiren mekansal bağlantılar sayesinde geniş alanlar üzerinde ayrı ayrı kısımları birbirine bağlamak mümkün olmakta ve böylece kolay ulaşım ve anlaşılabilirlik kazandırılabilir (Trancik, 1986). Yapının bağlayıcılık özelliği taşıması kentsel mekanlar arasında sürekliliğin ve akışkanlığın sağlanması bağlamında da kentsel ortama kazanımlar sunar. Birbirinden kopuk kent mekanları kentsel algıyı zorlaştırırken, kentte yaşayan insanların birbirinden ve diğer mekanlardan habersiz olmasına sebep olarak “yer” olgusunun oluşması üzerinde engel teşkil eder.

Yapı, kentsel mekanda birbirinden kopmuş alanlar arasında ya da birbiri arasında herhangi bir ilişki hiç olmamış/düşünülmemiş bir alanda tasarlanmasının hayal gücünün ve kullandığı kavramlar üzerinden geliştirdiği yapının destekleyeceği yeni ilişkiler ağı ile bağlayıcılık görevi üstlenerek kentte yaşayanlara yeni bir açı, ulaşım ve yaşayan mekanlar sistemi sunabilir.

Yapı, kenti destekleyen ve yeni ilişkiler getiren yönü ile “kentsel jeneratör” olarak algılanabilir. Tschumi (1996), bunu şöyle tanımlar: “kentsel jeneratör var olan kentle yeni mekansal bağlara imkan sağlamakla kalmaz, program açısından beklenmediği, önceden hesaplanmaz etkileri, gelecekte kaçınılmaz olarak ortaya çıkacak yeni kentsel olayları da destekler”.

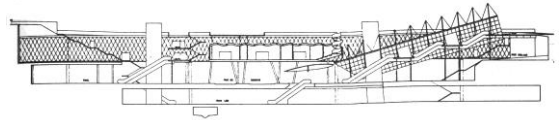
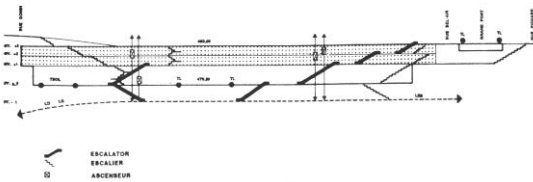
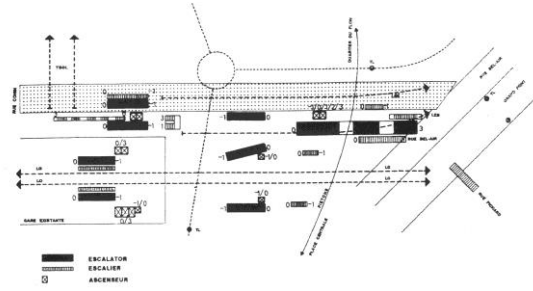
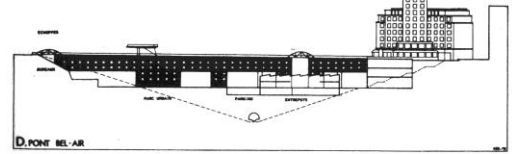
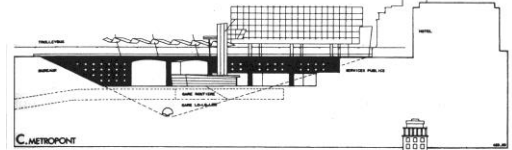
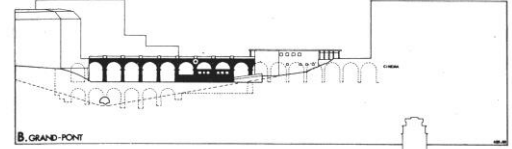
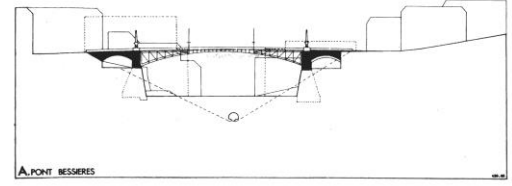
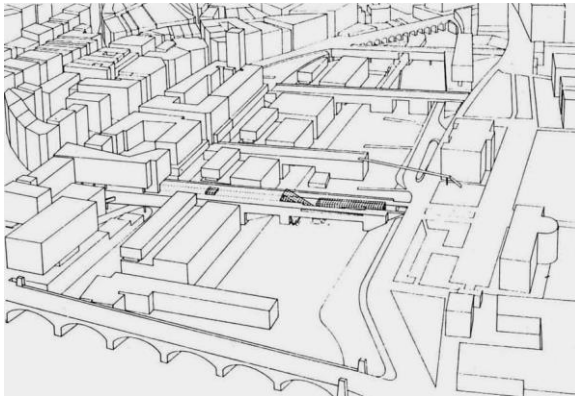
Yapının yaya dolaşımını engellemeyecek biçimde konumlanması, yeni oluşumlar ve bağlantılara imkan verecek yaya hareketini temel alarak sürekliliğe destek olmak bağlamında güçlü bağlantılar kuracak bir yaklaşımla tasarlanması kentsel mekanda bütünlük, canlılık-etkinlik sağlanması ve kentsel ortamın temeli olan insan ilişkilerinin güçlendirilmesi bağlamında önem kazanmaktadır.

Örneğin, Lozan doğal yapısı gereği yol ve bina ilişkilerinin çok farklı olduğu bir kenttir. Kentin bazı bölümlerinde yollar havada asılıdır ve binalar da yere gömülüdür. Binalar dikey koridorlar köprüler de çok katlı geçişler gibi çalışır. Flon vadisi 20. yüzyıl kentinin çeperinde sahipsiz, karatersiz kalmış bir alandır. Burası için bir proje hazırlayan Tschumi, vadinin kuzey-güney aksı boyunca uzanan şehrin birbiri ile hemölçek hem karakter açısından uyumayan iki ayrı parçasını birbirine

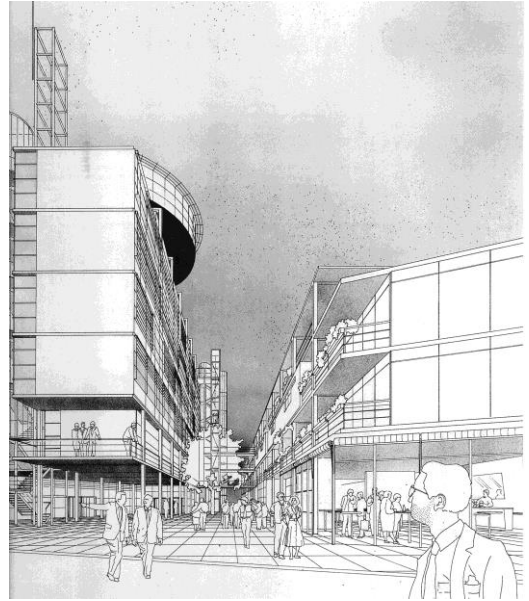
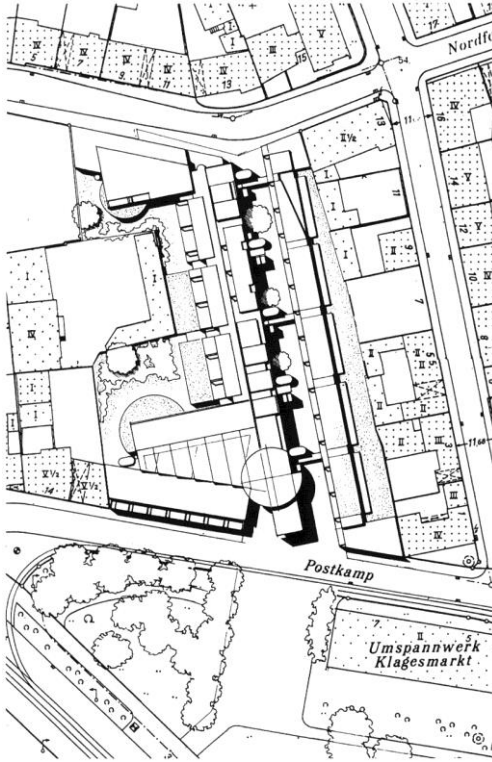
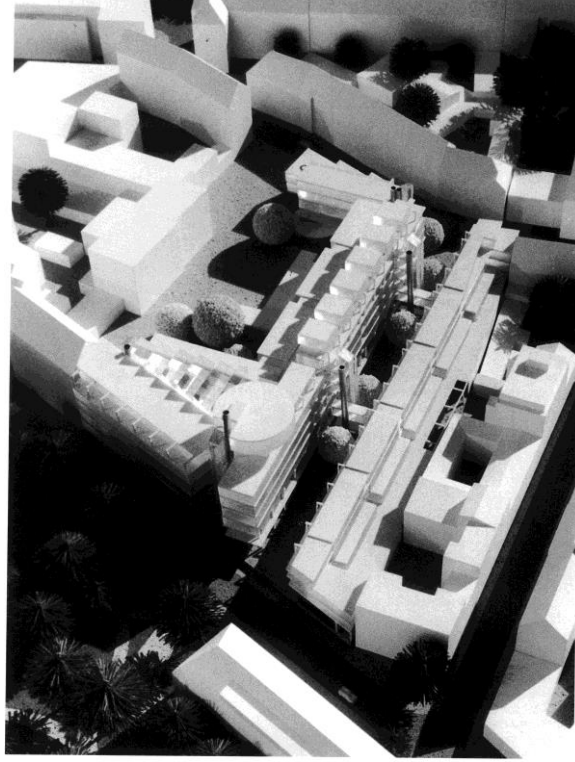
bağlayan köprü kentler önerir. Projenin esas mekansal birimleri yaşayan köprülerdir. Rampaları, yürüyen merdivenleri ve asansörleri vadinin alçak seviyelerini tarihsel şehrin üst seviyelerine bağladığı için, konut köprüler hem yatay hem de dikey bağlayıcılardır.

Programları ile de bu köprüler yaşayan mekanlar olarak düşünülmüştür. Her köprü iki çeşit kullanıma sahiptir; merkezi çekirdekte kamusal ve ticari kullanımlar, üstte, iskele seviyesinde ise yaya dolaşımı ve bununla ilgili kullanımlar. Dört köprüünün her birine ayrı programlar uygulanmıştır böylece her birine spesifik bir karakter kazandırılmıştır ve “yerleşilmiş köprülerin” bir kent jeneratörü (canlandırıcı) olarak fonksiyon kazanmaları sağlanmıştır. Aşırı yoğunlaşmanın getirdiği dengesizliğin olduğu yeni bir kentsel ilişkiler ağı, çok çeşitli programları bütünleştirme becerisine sahip bir kent merkezi üretir (Tschumi, 1996).

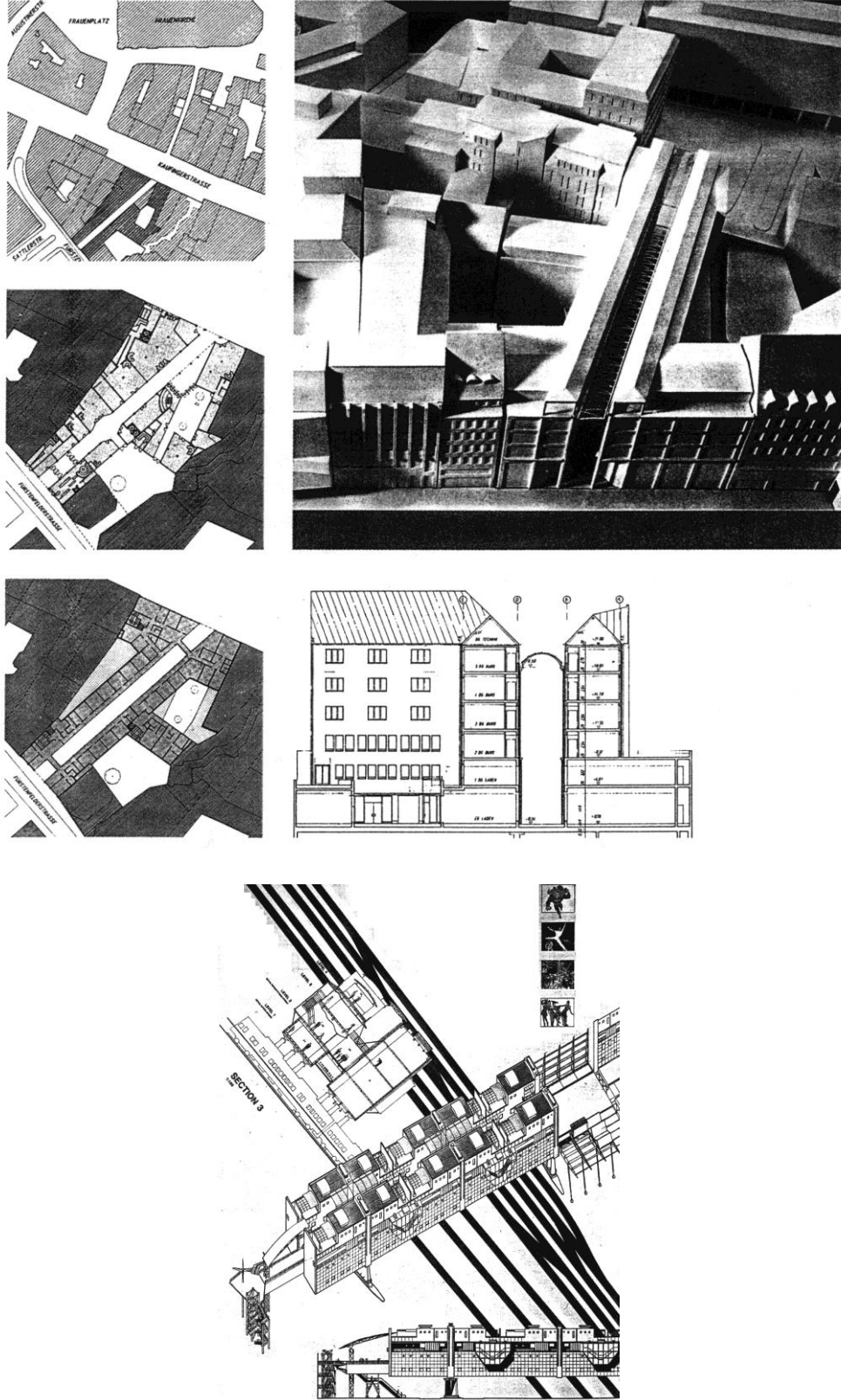
Bu köprülerden Métropont köprüsü öncelikle kent için yeni bir ulaşım kavşağıdır. Bir düzlemde üç ayrı tren ve metro hattını, bir başkasında iki otobüs hattını dört farklı kata gelen yaya trafiğiyle birleştirir. Birçok yöndeki yolculuk için son nokta olmayıp sadece anlık bir duruş olan Métropont’da kitlesel hareket diğer işlevsel isteklerle kesiştiğinde program çarpışmaları desteklenir. Yapının doğu şeridindeki yarı saydam reklam ve medya olayları ile ömürsüz, uçuşan imgeler hem binanın içi hem de dışından görülmektedir. Bu camkütunun içinden geçen insan akışı ile birleşince binanın kitlesinin ve kentsel aksların durağan kompozisyonuna değil, geçici ve sürekli hareket halinde olma durumuna dayanan yeni bir kentsel tip ortaya çıkmaktadır.

Şekil 5.2 Kentsel mekanları yatay ve düşeyde bağlayan ve yeni hareket aksları yaratan, Köprü-Kentler Projesi, Lozan, B Tschumi 1988- (Tschumi, 1994)

Şekil 5.3: Bina bloğunun ikiye ayrılarak kentsel alanları birbirine bağlanması, hareketin yönlendirilmesi, ve kent yaşantısını destekleyen işlevlerin zemin katta toplanarak sürekli bir kentsel yapı oluşturulması, Hannover-Postkamp, Schulitz+Partners, 1993

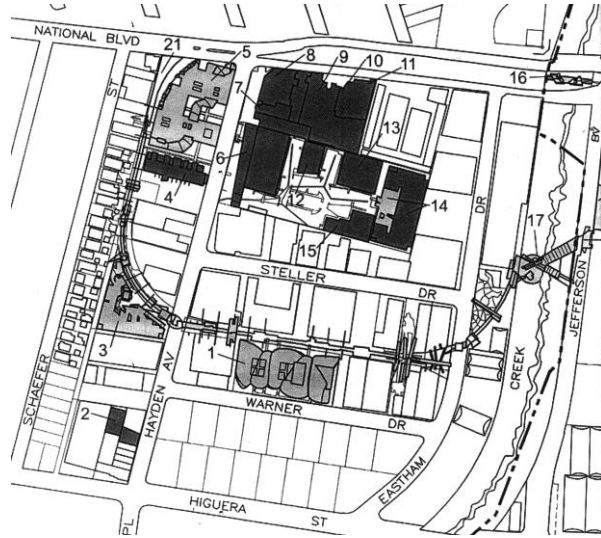
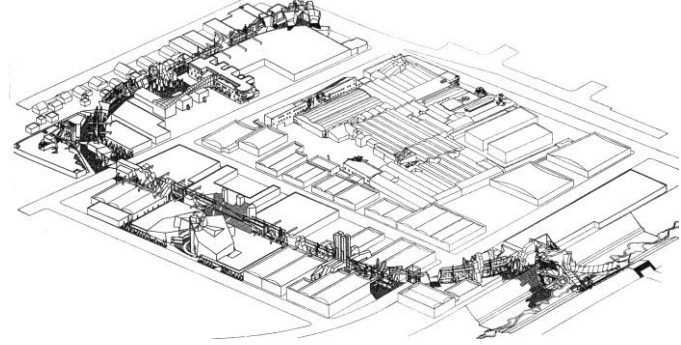
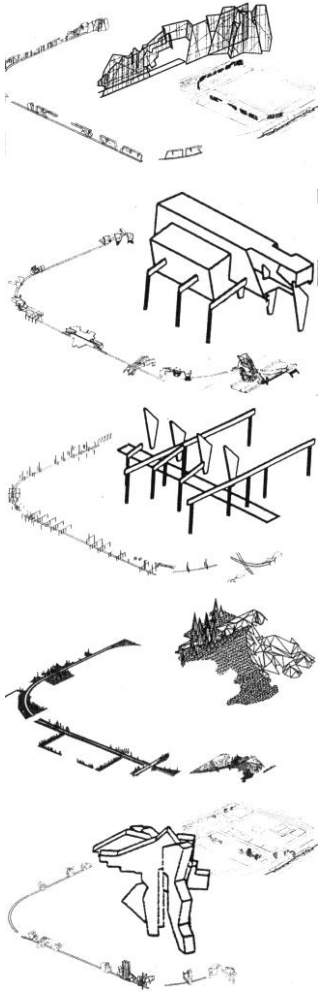
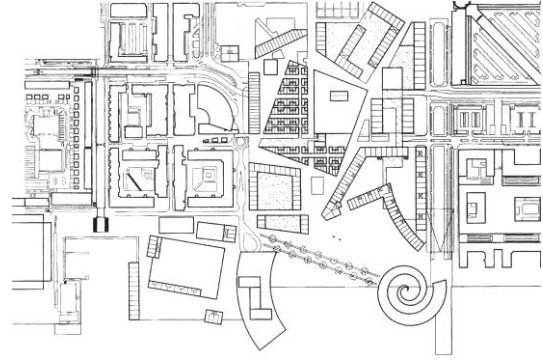

Şekil 5.4: a. Hareketi yönlendirici, iki caddeyi bağlayan örtülü sokağın yaratılması, Hilmer+Sattler, Münih, 1992

b. Demiryolu hattı boyunca uzanan alanda birbirinden kopan alanları bağlayan, karma kullanımlı köprü önerisi, Steve Parkin, Lincoln Jones, 1989

Hollanda'nın Almere kentinde OMA'nın kent merkezi düzenlemesi fikir olarak bu merkezi Hollanda'daki diğer merkezlerden ayırma üzerine kurulmuştur. Bunun en önemli nedeni ise, Almere'nin tarihi bir strüktürün eksikliğini duyması ve Hollanda kent merkezlerinin her geçen gün birbirine benzeşmesidir. OMA'nın planı dağıtmaktan çok bütünleyici, bağlayıcıdır. Tasarımda tek ve bütüncül bir yapı oluşturmak için bütün fonksiyonlar, bir diğerinin üzerine katmanlar halinde çözümlenmiştir. Bunun için, tüm fonksiyonların kısa düşey bağlantılar yardımıyla birbirine bağlandığı, boş mekan ve hacimlerin görsel uyum yarattığı bir mega strüktür yardımıyla tüm kent faaliyetleri içsel olarak birbirine bağlanabiliyor.

Eric Owen Moss'un AR City'si (Air Rights City) terk edilmiş bir tren yolu hattı boyunca giden bir projedir ve tren yolundan farklı olarak zeminde değildir, köprüler sistemi olarak algılanır. AR City'nin elemanları esnek ve serbesttir. Planlamanın gerektirdiği biçimde esnetilebilir, döndürülebilir, bükülebilir, görünür yada görünmez olabilir. AR City geçit hakkı (right-of-way) bir kolaylaştırıcıdır ve bir dizi ekonomik mekanizma, planlama ve tasarım önerir fakat ısrarcı olmaz. AR City'de devameden tek gerekli eleman parktır. National Bulvarı/Hayden Avenue zonu'nda başlar ve geçit hakkının depo ve üretim kulüpleri tarafından kamusal, konut ve eğlence tesislerine dönüşeceği yeni kullanımları öngörür. Hayden'dan Eastham'a, müzeler, sanatçı birimleri, tiyatrolar ve orta büyüklükte ofisler ve Eastham Los Angeles Nehri zonunda, eğlence, restoran, sinema ve bunlara benzer üretim mekanları yer alabilirler. Köprüler, AR City'e katılan sokaklardan kendisine düşey bakılması için özel bir fırsat sunar. Mecazi olarak, AR City bir dizi dikey -geçiş hakkı ayrılmış tarafları yeniden birleştirir. Dikey sıkı atılabilir, iki tarafı birbirine bağlar yada, kesilip ikiye ayrılmış parçalardan uzayan bir üçüncüsü ilave edilir. İlk adımlar tüm geçidi devameden bir yaya yolu ile kamusal bir park olarak tasarlanmaktadır. Parktaki dönüşümler, kullanımdaki potansiyel değişimleri ve hem kendi içindeki hem de geçide komşu alanlardaki değişimleri kabul eder. İkinci olarak, Kolonlar ve girişlerden oluşan strüktürel bir iskelet önerilir. Geçitte, yada komşu binaların içinde ya da üzerinde taşıyıcılık sağlar. Anormallikler –özel önerilmiş binalar- strüktürel yapıya, perde duvarlara, ve peyzaja, benzersiz bina tipleri için çeşitli fırsatlar olarak eklenir. Bütün proje bir köprüdür: tüm proje boyunca uzanan bir parkın üzerindeki bir köprü, ve sokaklar üzerindeki ve sonunda Los Angeles nehrini geçen köprüler. (Molinari, 2001)

Şekil 5.5: a. Aare Kent Merkezi, Hollanda, OMA, 1994-...

b. Aare Gty, Eric Owen Moss. Yukarıdan aşağıya doğru: perdeler (*curtain*), bağayıcılar (*stilts*), köprüler (*bridges*), yeşil doku (*horticulure*), anormallikler (*anomalies*).

Beyoğlu'nda bulunan Odakule binası da kentsel mekanda yaya hareketlerini yönlendirilmesi ve bağlantı sağlanması açısından örnek oluşturmaktadır. İstiklal Caddesi'ni Meşrutiyet Caddesi'ne bağlayan bir geçiş sunan yapısı ile Odakule yaya hareketinin çok yoğun olduğu bir alanda önemli bir ihtiyacı gidermiş ve tercih edilen bir geçiş alanı haline almıştır. İstiklal Caddesi üzerinde farklı bir niteliğe sahip bir alana geldiğini yapı'nın geri çekilmişliği sayesinde uzaktan da kavrayabilmekte ve orada ne olduğuna dair merakınız yapıya yaklaştıkça Meşrutiyet Caddesi'ne açılan pencere etkisi ile mekanda bulunma isteği haline almaktadır. Bu şekilde geriye çekilerek bir ön mekan yaratma ve her iki caddeye açılma durumu Odakule'ye İstiklal Caddesi üzerinde özel bir karakter kazandırmış, kentsel ortamda bağlayıcı bir bina olmasının yanı sıra diğer bölümde anlatılacak olan toplayıcılık niteliğini de kazandırmıştır. Bu özellikleri ile yapı yaya hareketlerini yönlendirici ve teşvik edici iken geçit mekanında yaya için farklı gözlemler ve bakışlar yaratacak alanlar ve fonksiyonların düşünülmüş olması ile aslında sahip olabileceği kentsel etki den yeterince barındırmıştır.

Yine Beyoğlu'ndaki Tünel Geçit'i İstiklal Caddesi'nin Tünel meydanında noktalandığı yerde ardına kadar açılmış kapıları ile karşımıza çıkmaktadır. Bu geçit tüneli Sofyalı Sokağa bağlamakta ve Meşrutiyet Caddesi'ne kestirme bir yol sunmaktadır. Tünel kullanıcıları bu meydana geldiklerinde İstiklal'in yoğunluğu içerisine girmeden bu geçit ile arkadaki sakin sokaklara ve Meşrutiyet caddesine ulaşabilmektedir. Üç girişi olan alan, her girişte bulunan kapıları ile aslında kamusal değil özel bir alan olduğunu hissettirmektedir fakat içerisindeki farklı dünyayı kentte yaşayanlarla paylaşmaktadır. Meydana geldiğinizde dikkatinizi hemen çeken bu kapının ardındaki gündüz yeşil ve gölge akşamları ise ışıklı mekan insanı içine çekme özelliğine sahiptir. Geçitteki restoranın avludaki dekoru, masaları ve insanlar (donatılar) bu cazibeyi arttıran diğer elementlerdir. Bu mekanda kalmak ya da bağlayıcılığı kullanarak içinden geçmek seçimi kişiye bağlıdır. Mekanın kamuya açık bir geçiş olması hem kendi kullanımını daha cazip hale getirmekte, hem de kullanıcılarına canlı-yaşayan bir mekan sunmaktadır.

Her iki örnek de bulundukları kentsel ortama farklı mekansal ilişkiler, seçmişansı, kestirme yollar sunmakta, ve kentsel mekana çeşitliliği canlılığı artırıcı destek sağlamaktadır. Kentsel mekanda birbirinden kopuk alanları bağlayarak yaya

hareketlerini mekansal kurguları ile yönlendirmekte, içerdikleri ya da çevre aktiviteleri de bu şekilde beslenmektedir.

Şekil 5.6: Otlakule, İstiklal Caddesi, Ece Karakoç

1.

2

3

4

5.

6

7.

8

Şekil 5.7: Tünel geçidi, numara sırası ile adı madım İstiklal'den Sofyalı sokağa çıkış, Ece Karakoç

5.1.1.2 Kentsel Mekanla Toplayıcılık

Yapı oluşturduğu dış mekan kurgusu ile kent ortamına toplayıcılık özelliğine sahip mekanlar kazandırabilir. Yaya hareketlerini kendilerine çekme ve gelen bu hareketi kendi içerisinde tutabilme özelliğine sahip yapı tasarımları bu cazibeyi ve insanlardaki kalıcı olma isteğini içerdikleri aktiviteler, kitlesel özellikler ile sağlayabildikleri gibi buna en büyük destek bir aksın ucunda olma veya hareketin devamlılığına olanak sağlayan dinamik mekan özelliği sergileyebilirlerdir. Mekanın hareketi toplayıcılık özelliği kazanması oradaki aktiviteler ile yakından ilişkilidir. Bir aksın sonunda olma ve/veya buradan yeni bir aksa geçiş sağlama diğer bir değişle kesişen akslar arasında bir mekan yaratarak yapı dış mekana toplayıcılık özelliği kazandırabilir.

Koolhaas'ın Fransa'nın Lille kentindeki Eurolille projesi yapı ve yapı gruplarının yeni bir merkez ve toplanma alanı yaratması yönünde büyük ölçekli ve kompleks bir örnektir. TGV'yi (hızlı tren) çıkış noktası alan proje bu şekilde sadece Fransa'nın değil Avrupa'nın da farklı yerlerinden gelen insanları karşılayan hem kent hem de kent dışı ile ilişkili fonksiyonlarda kesişme noktası olup kent ve Avrupa çapında bir toplayıcılık etkisine sahiptir. Proje fikrinin dayandığı kesişen hareket aksları üzerindedir (TGV ve otobüs, metro hatları) ve bu akslar üzerinde akan insanları hem başka yönlere sevk etme hem de bir çok aktiviteyi bu alan içerisinde sunarak onları orada tutabilme karakteri sergilemektedir.

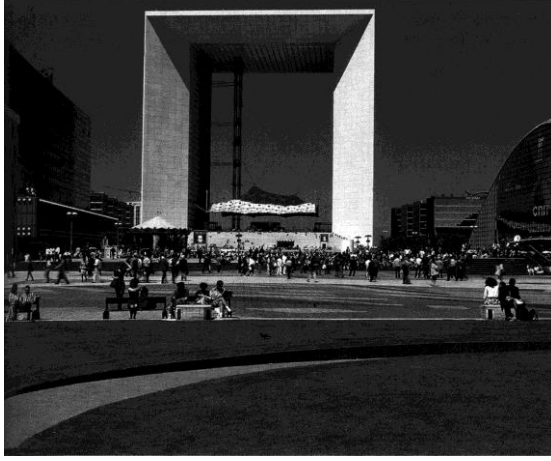

Şekil 5.8: Eurolille, Rem Koolhaas, Lille, Fransa, 1988-

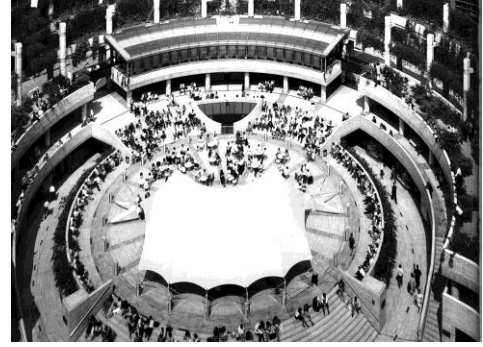
Londra’da gi derek çöküntü alanı ol mayaya yüz tutmuş bir bölgede kentsel dönüşümü ve canlandırma projesi kapsamında Peckham Kütüphanesi inşa edilmiştir. Yapı sadece sosyal ve kültürel boyutları ile değil mimari ve çevresel nitelikleri ile de dönüştürücü olması varsayılarak tasarlanmıştır. Yapının bu amaçla ulaşımındaki etkenlerden biri olan yeri, kentin farklı noktalarından ulaşılan farklı dokulara geçiş veren bir çakışma noktasıdır. Yapının, L kesitinin bir kolu meydanı tanımlarken, havada uzanan kolu ise toplanma alanı hissini arttırıcı, insanı içine alan bir niteliğe sahiptir. Yapının tanıdığı geçiş olanağı, alttaki meydanı yakın çevre için bir düğüm noktasına dönüştürmüştür. Yapı biçimsel olarak çevrede alışıldık bir etkiye sahip olmasına karşın altında tanımladığı alan yapının kendi sınırlarını aşan bir kentsellik sunmaktadır. Bu yapıyı ve çevresindeki meydanı sadece gelip geçilen değil yaşanan kullanılan bir alan haline getirmiştir. Birçok aksın çakıştığı bu yere artık durma ve vakit geçirme hissi doğuran bir şeyler katılmıştır. Başlangıçtaki tasarımı amacına uygun olarak yapı tüm bu özellikleri ile Pechamlılar için bir işaret, bir aidiyet ve kentsel yaşama bağlanma noktası olmuştur. Yapı, işlevlerinin sundukları ile sınırlı kalmayan, çevre halkı için davetkar bir ortam yaratılmıştır.

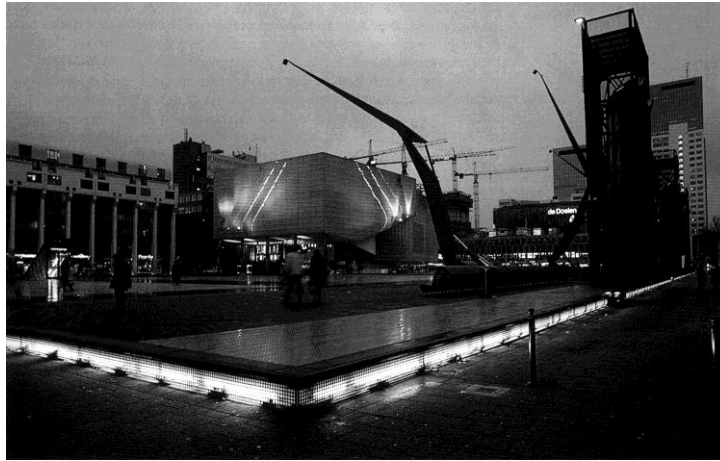
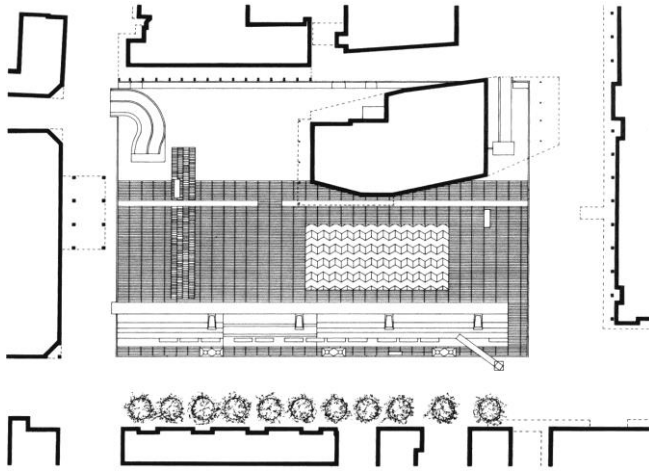
Şekil 5.9: Peckham Kütüphanesi, Londra, 1995

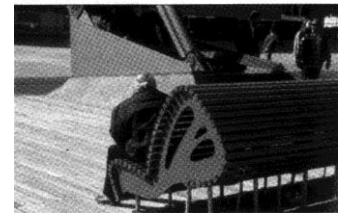
a.

b.

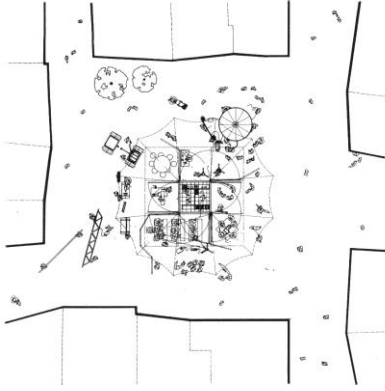
c.

Şekil 5.10: a La Défense, Paris, Fransa

b. Broadgate, Arup Associates, Londra, 1985-90

c. Schouwburgplein, (kullanıcılar tarafından değiştirilebilir ışıklandırma),
Adriaan Geuze, Rotterdam 1997

a.

b.

Şekil 5. 11: a. Oratorio yerleşmesi, İtalya, heykel önerileri yerine alanı bir toplanma ve aktivite alanına dönüştüren öneri, Renzo Piano, 1979

b. Sonadai Kültür Merkezi, Itsuko Hasegawa, Fujisawa, 1990

Toplayıcılık etkisine sahip mekanların kapalılık özelliğine sahip olması mekansal açıdan karakter kazanmalarına yardımcı olacaktır. Toplayıcılık özelliğine sahip mekanlar arasında da ilişkiler kurulması geçişler olması bu mekanların kent bütünü içinde yaya hareketini desteklemesi önemlidir.

Şekil 5.12: İstiklal Caddesi'nde Danışman Geçidi, iki ayrı cadde ve kilise olmak üzere üç ayrı aksı birbirine bağlayan ve ortada oluşturduğu boşluk ve sunduğu işlevler (dükkanlar, dinlenme, kahve) ile hareketi içinde tutma özelliği, Ece Karakoç.

5.1.2 İç-Dış / Kamu-Özel İlişkisinin Kurulması

Yapı temel görevi itibarıyla iç ile dış arasında bir ayrıcıdır bu bağlamda kamusal alanla özel alan arasındaki etkileşim derecesinin belirleyiciliği de yapının kentsel yaşama yaklaşımları sonucu biçimlenecektir. Kentsel mekân canlı tutmak, hareket kazandırmak iç-dış ilişkisinin ne ölçüde izin verdiği ile yakından ilgilidir. Bu ilişkilerini tanımladığı ve birbiri içine geçmiş bir yaklaşımın hem yapı hem de çevresindeki kentsel kullanımı artırdığı bir gerçektir. Yapı iç fonksiyonları ve kurgusu ile iç-dış ilişkisi çerçevesinde dış mekânı beslemesi gereken bir kentsel elemandır.

“Mekân en basit biçimde 'iç mekân' ve 'dış mekân' olarak ikiye ayrılır: Dış mekân, binaların dışında kalan, bina dış duvarları, yeşil doku ya da başka elemanlarla sınırlanmış açık mekândır. Dış mekânda genelde yatay boyutlar düşey boyutlardan daha büyük, biçim mimari mekâna oranla daha az geometriktir. Tavan ve duvar işlevini karşılayan elemanlar kesin tanımlanmamıştır. Her bina bu iki mekânın oluşmasında etkilidir. Binanın kendisi tarafından saptanan “iç mekân” ve kendisi ile komşu diğer binalarla arasındaki ‘dış mekân’” (Çakmaklı, 1992).

Schulz iç-dış ayrımı üzerinde özellikle tavanın sahip olduğu önemi vurgulamıştır: “Tavan iç mekansal yapıyı geliştirebilir ve görünür kılabilir. Genel olarak, bir tavanın varlığı “iç mekân” diye bilinen belirli kapalılıkları tanımlar. Tavan olmadığı zaman, gökyüzü üst sınırdır. İkincil sınırlara rağmen bu bir “dış mekân”ın parçasıdır. Kapalı bir mekân bazen tuhaf bir deneyim olan içi ve dışı beraber yaşama duygusunun beraberinde getirebilir” (Norberg-Schulz, 1980).

Krier, binayı tasarlarken karşılaşılan en büyük sorunlardan birinin iç ve dış mekân arasında çizilecek çizginin belirlenmesi olduğunu savunur. “Sınırlar, mekansal yön gibi kapalılığın (açıklık) derecesini de belirler ki; bunlar aynı olgunun iki görünüşüdür” (Norberg-Schulz, 1980).

Lynch’e göre iç mekân kalıbı binalardan çok açık alanları baskın yapar. Bu kalıp yeni bir hareket ve alan kullanımı özgürlüğü getirir. Modern kent, kapalılık açıklık arasında, yoğunluk ve özgürlük arasında ritmik bir denge gerektirir. (Lynch, 1990)

Mimarlık bu iki mekânın (iç ve dış) arakesitinde oluşur. Yapının kentsel mekândaki yaşantıyla kurduğu ilişki de bu arakesit üzerinde yoğunlaşır. Dışarı ne kadar içeri

alınmalıdır, içerisi ne kadar dışarı için kavranabilir ve ulaşılabilir olmalıdır. Yapının %100 dışarı ile bütünleşmesi sınırlarını sıfırlayacaktır. Bu anlamda sınırların algılanması konusu da karşımıza çıkar. İç mekanın nerede bittiği, dış mekanın nerede başladığı, kesin sınırlar çizilerek belirlenemez. Özellikle günümüz teknolojilerinin olanakları ile eskiden duvarlar ve kilitli dev kapılarla kurulan iç-dış sınırları, bugün, görsel açıdan engel etkisi yerine, manyetik kartlarla geçişin sağlandığı basit bir elektronik girişi olan yada bazen büyük cam yüzeyler halinde algılanmayan görsel olarak ayırıcı olmayan sınırlar haline almıştır. Sınırlar artık yapının önündeki masif kapılar, kalın duvarlar değil monitörlerdir. Bu da iç-dış ilişkisinin tanımlanmasında yepyeni bir oluşumun varlığını işaret eder. İç ile dış arasında kalan geçiş alanları özel mekanlardır ve genellikle ne içe ne de dışa aittirler. Orayı kullanan insanlarda bu his içerisinde olacaktır. Bu alan özel ile kamusal arasındadır: Tam olarak özel ya da kamusal değildir. Geçiş, dillerin birbirine dönüştüğü yerdir ve öncesi ile sonrası farklıdır. Önceki ile sonraki eşiklere yaklaştıkça birbirine dönüşmeye başlar.

Başlangıçtaki çitlerden bu yana sınır kavramı hem dış cephe hem de karşı karşıya gelme durumuyla ilgili dönüşümler geçirmiştir (Virilio, 2000): “Kazıklı duvarlardan taştan kale duvarlarına ve sonunda ekrana kadar, alan-sınır, belli belirsiz dönüşümler geçirmeyi sürdürmüş, bugün arayüzey olgusuna varılmıştır. İnsan/makine arayüzeyinin yapıların ön yüzünün ve parsel yüzeylerinin yerini aldığı belli belirsiz bir zaman planlamasının kesitlerinde yer almaktadır. Eski kamu-özel ayrımının yerleşim ve dolaşım arasındaki farklılığın yerini bugün uzak ve yakın ayrımını ortadan kaldıran bir aşırı ışıqlanma almaktadır”.

Kentsel mekandaki melezliklere belki de en iyi örneklerden birisi iç ve dış/kamu ve özel arasında geçiş niteliği olan ara mekanlardır. Yapı tasarımlarında bu melez mekanlar özenle ele alınmalı kent ile yapının etkileşiminde kilit rol oynadıkları unutulmamalı, iç-dış mekan aktivite ve ilişkilerinin devamlılığı sağlanmalıdır. Örneğin, Situationist’lerin önerisi Integral Urbanism’de melez (hybrid) mekanlar öneme ele alınır; sınırlar, kenarlar ve bağlayıcılar sadece varışları bir diğerine bağlamaz, aynı zamanda onların her iki tarafının kendi bütünlüğünü korur. Corner’ın ifade ettiği gibi: “Ayrıcı olmaktan çok sınırlar, dinamik zarflardır ve boylu boyunca etkileşimli hareketler ve çeşitli dönüşümler olur. Buralar daima en canlı, çeşitliliğin bol olduğu yerlerdir çünkü iki ayrı sistem burada buluşur”. R. Koolhaas “scape ©”

teri niyle merkez ve dış sınır çizgisi, iç ve dış, şekil ve zemin arasındaki ayrımlar, şehir, devamlı topolojik biçimde ele alınmış bir alandır.

Aldo van Eyck bu yaklaşımı şöyle katılır: “Mimarlık açıkça tanımlanmış aramekanların örgütlenmesi olarak düşünülmelidir. Bu örgütlenmenin işleve ve işlevinin gerçekleştirileceği yere göre sürekli değişimi içerisinde olacağı veya erteleneceği anlamına gelmez. Tam tersine, çağdaş bir kavram olan mekansal süreklilikten ve her türlü eklenmeyi yok etme eğiliminden kurtulma anlamına gelir. Kısacası, dışarıyla içerisi, bir mekanla diğeri arasındaki (bir gerçeklikle diğeri arasındaki) geçişler her iki tarafı neyin belirlediğini aynı anda ortaya çıkaran, tanımlanmış aramekanlar aracılığıyla yapılmalıdır. Bu anlamda bir aramekan, çelişkili uçların yeni den ikiz olgulara dönüşebileceği ortak alanlar yaratabilir” (Venturi, 1991).

Dış ve iç güçler arasındaki karşıtlık ve hatta çelişki, mimarlığın dışındaki alanlarda vardır. Kepes’e göre de: “Her türlü olgu -fiziksel bir nesne, organik bir biçim bir duygu, bir düşünce veya grup yaşantı- biçimini ve özelliğini, birbirlerine karşıt eğilimler arasındaki çarpışmaya borçludur; fiziksel bir görünüm doğal oluşumla dış çevre arasındaki çarpışmanın ürünüdür”. Bu karşılıklı etkileşim kentsel çevremizin çok yoğun olan bölgelerinde her zaman son derece canlı olmuştur. İçerisi ile dışarı arasındaki çelişki veya en azından karşıtlık, kentsel mimarlığın gerekli bir özelliğidir (Venturi, 1991).

“İki yer arasındaki veya iç ile dış arasındaki her türlü ilişki iki çeşit özgürlük görüşünden oluşmaktadır. Ayrılmayı ve birleşmeyi, farklılaşmayı ve geçişi, kesilmeyi ve sürekliliği, sınırı ve bağlantıyı sağlar. Eşikler ve geçiş alanları görev açısından öyle yerler olurlar ki 'dünyanın kendisinin saklı olduğu yerlerdir’” (Von Meiss, 1992).

Yapı ve yapı grupları tasarısında kentsel sürekliliği, akışı ve devamlılığını sağlayacak tasarımanlı ayışları, hem iç hem dış mekandaki yaşantıyı destekleyecektir. İç besleyen bir dış yada tam tersi dış besleyen bir iç, yada tamamen bütün bir bakış açısı, her iki kullanımda canlanmasına dolayısıyla öncelikli olarak kentsel mekana yapının katılmasına destek olacaktır. Bozkurt (1962), bu iki mekan arasındaki ayrılmayarak iç içe geçmeyi ve sürekliliği şöyle savunur “iç ve dış mekan diye iki ayrı mekan yoktur. Böylece iki elemana artık sahip değiliz. İçinde yaşadığımız mekan

dışarıya çıkabilmesi, dış mekanla serbestçe birleşebilmesidir. Mükabil olarak da dış mekan serbestçe içeriye girebilmesidir”.

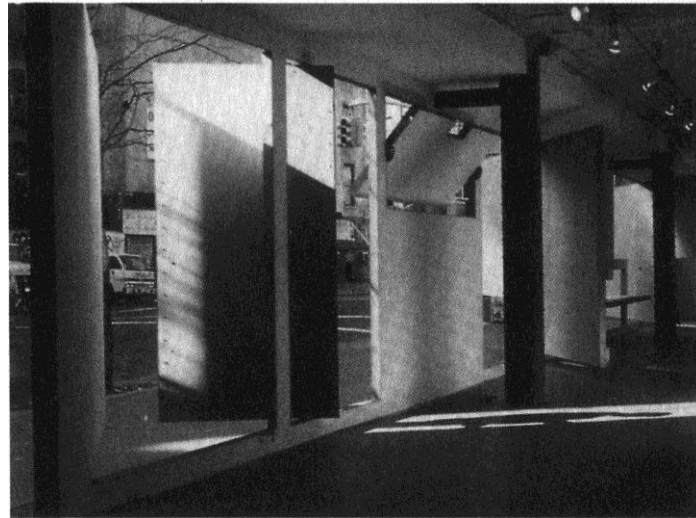
Yapıyı içerden dışarıya olduğu gibi dışardan içeriye doğru tasarlamak, yapının mimarlığını oluşturan gerekli gerilmelerin ortaya çıkmasını sağlamak demektir. İçerisi dışarıdan farklı olduğu için, duvar -yani farklılaşmanın başladığı yer- mimari bir olguya dönüşür. Mimarlık kullanımın ve mekanın iç ve dış güçlerin kesiştiği yerde belirir. Bu iç güçler ve çevre güçleri hem kamusal hem özel, hem belirlenmiş (deterministik) hem de rastlantısaldır. Dışarıyla içeriyi birbirinden ayıran duvar olarak mimarlık hem bu çözümün mekansal anlatımına, hem de bu çatışmanın sahnelenmesine dönüşür. İçeriyle dışarı arasındaki farkın ortaya konmasıyla mimarlık bir kez daha kapılarını kent bilimsel bir bakış açısına açar.

İç-dış birlikteliğinde dış mekânı iç ile, içinde dış (kent) ile bütünleşmesi öncelikle insan hareketi ile mümkündür. Hareketin kent ortamından alınıp bina içine getirilmesi, diğer bir deyişle, kentsel mekandaki insanın devamlılık ve sürekliliğin akışı ile yapının içine düşürülmesi hem yapı içindeki kullanım canlılığını hem de kentsel mekandaki (dışarıdaki) canlılığı artırıcı her iki mekandaki yaşantıyı kuvvetlendiricidir. Buna bir örnek olarak Renzo Piano ve Richard Rogers'ın Pompidou Sanat ve Kültür Merkezi gösterilebilir. Bu yapıda dışa alınan sirkülasyon aksı meydana gelen insanları dışarıdan alıp binanın içinde değil de dışına taşımış, dışarıda olma hissi veren tüp içerisinden geçirerek binanın katlarına alır.

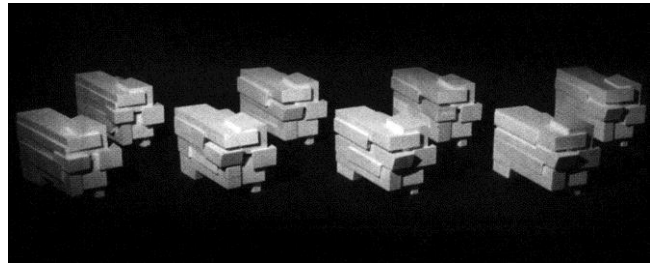
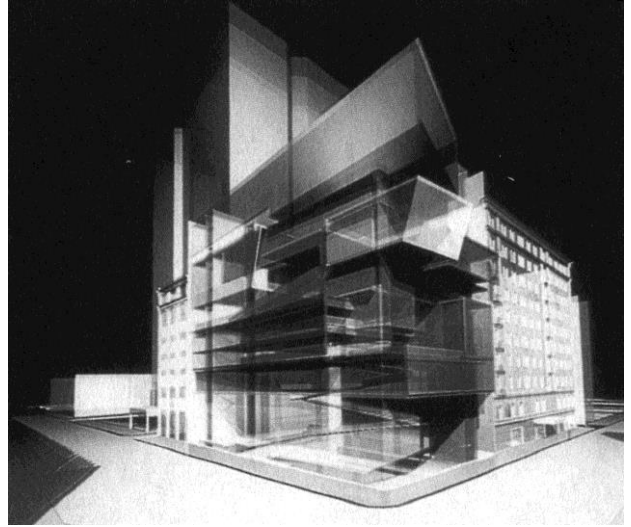
Şekil 5.13: Pompidou Sanat ve Kültür Merkezi, Paris, R. Piano, R. Rogers, 1977

Steven Holl'ün New York'taki Storefront Sanat ve Mimarlık Galerisi'nin cephesini yenilenen kişi nsanatı Vito Acconci ile bir araya geldiğ çalışmada en can alıcı nokta yapının uzun cephesinin nasıl değerlendirileceği olmuştur. Gerek Acconci, gerekse Holl, cephenin sürekli liği veya galeri mekânının statik görünümü ile ilgilenmek yerine, her ikisi de tasarımlarında olanaksız arayarak ve cephede delikler açarak adeta sanat dünyasına bir gönderme yaparcasına sembolik bir sınırı yok etmeyi amaçlamışlardır. Bu düşünceden hareketle, cepheye paneller yerleştirilmiş. Açık pozisyonda paneller kilitlendiğinde, cephe bir anlamda çözülmekte ve galerinin iç mekânı yaya yoluyla (dışarıyla) bütünleşmektedir. Galerinin müdürü Kyong Prk'ın "eğerki cephenin fonksiyonu iç mekânı dışarıdan ayırarak olsaydı, ne Holl, ne Acconci, ne sanat, ne mimarlık olurdu" şeklindeki ifadesi de bu iç-dış btnleşğnn adeta altını çizmektedir (Holl, 1991).

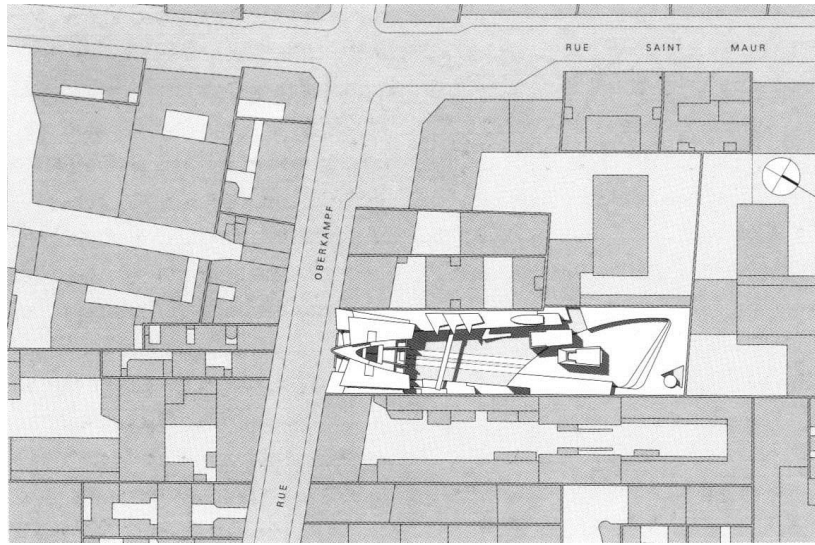
şekil 5.14: Storefront Sanat ve Mimarlık Galerisi, New York, 1992-93, S. Holl

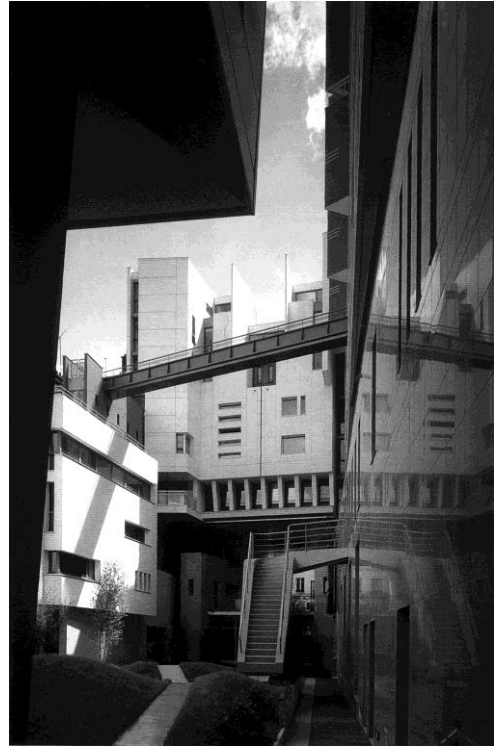
İç-dış/kamusal-özel mekanlar arasında ilişki kurmaya yönelik bir öneri de RCCA için Zaha Hadid'in tasarladığı Rosenthal Çağdaş Sanatlar Merkezi'dir. Bu yapı Cincinnati kent merkezinde iki caddenin kesişiminde konumlanır. Tasarım bir kültürel yaşam ve kentsel yoğunluk duygusu yaratarak şehirdeki insanların hareketleriyle ilişki kurar. Köşe alanın potansiyel dinamizmini ve yoğunluğunu alan RCCA'nın lobisi kendini, kamusal yolların ve mekanların var olan sürekli akışı olarak kentin yaya trafiği seviyesinde konumlamıştır. Tümyle cam kaplı ve kente açık lobi mekanı, eş zamanlı olarak bir yatay ve düşey kompozisyonun yaratımıyla yaya hareketini içine çeken bir tür "kamusal meydan" niteliği sergileyerek iç ve dış mekanı birbirine bağlamaktadır. Kavramsal olarak şehrin var olan plan, zemin düzlemini ve arka duvarı sürekli bir yüzeye dönüştürerek yukarıya doğru eğileniyor. Bu "kentsel halı", bir kentsel alan olarak lobi ve galeri mekanları arasına giriyor.

Şekil 5.15: Rosenthal Çağdaş Sanatlar Merkezi, Cincinnati, Z. Hadid

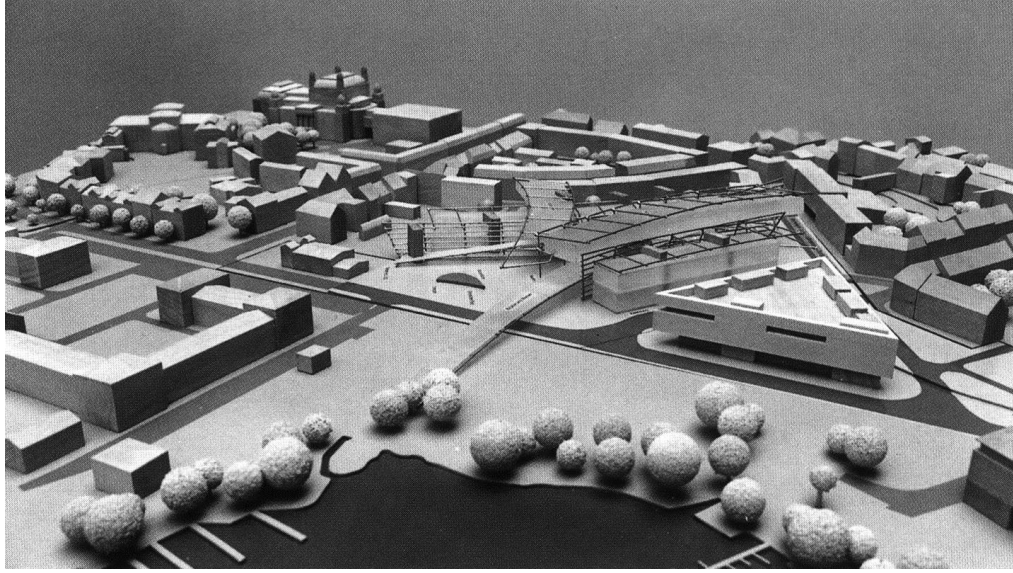
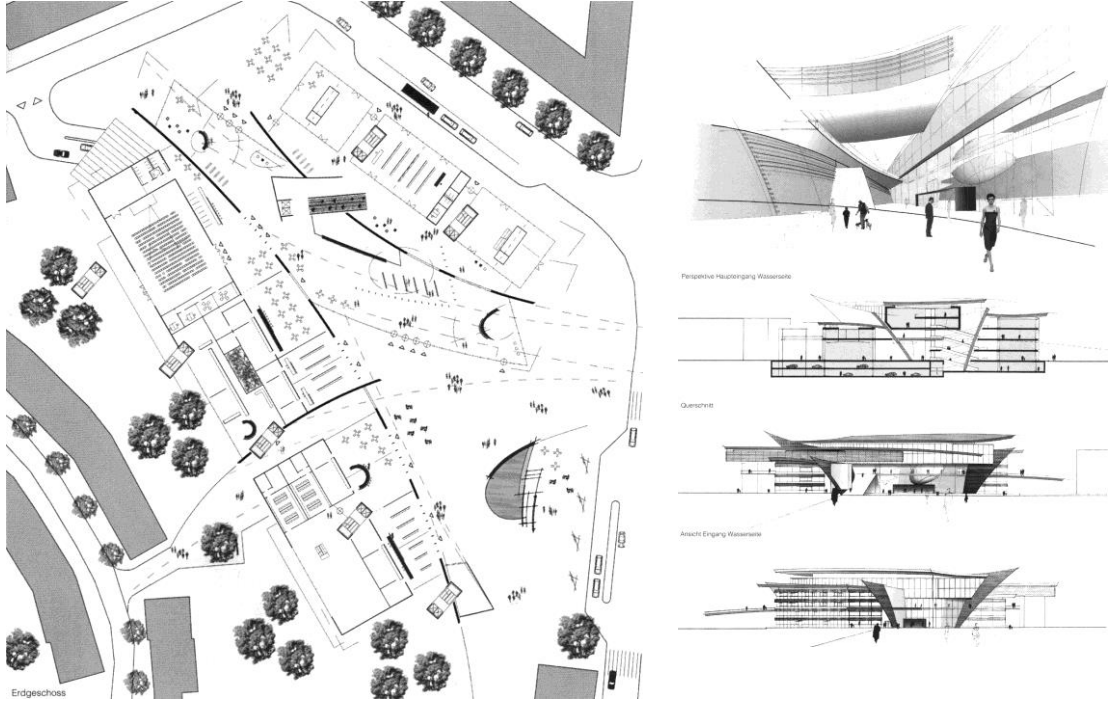
İç-dış ilişkisi ne yönelik bir başka örnek de, Paris'in ana caddelerden birine bağlı olan Oberkampf Sokağı'ndaki bir yapı, sokağın karşısından büyük bir pencere gibi algılanan bir geçit ile içerisinde farklı formların olduğu görünen bir avluya açılır. Bu formların farklılığı ve çeşitliliği ile uyandırdığı merak duygusu mekanın çekiciliğini arttırmaktadır. Yapı sokaktan bir hendek ile ayrılmış ve metal bir köprü ile de bağlanmıştır. Köprüden geçildiğinde insan kendini üstü kapalı, tanımlı bir mekanın içerisinde bulur, yapının çevrelediği derin perspektifte ise soyut formların oluşturduğu derin kompozisyonu insanı çeken bir özelliğe sahiptir. Ancak birkaç adımla sonra bulduğunuz metal platformun metal bir korkuluk ile son bulan bir balkon olduğu anlaşılır. Burada niçin bu mekan doğrudan bir geçiş alanından çok yapının iç dünyası ile dışarıdan görsel bir ilişkinin kurulduğu bir manzara terası olarak tasarlanmıştır. Bu geçidin sol yanındaki kapalı mekan mahallenin postanesine ayrılmıştır, sağ tarafta ise konulara ve iç avluya giriş sağlayan kapılar bulunur. Avluya ve konutlara giriş ise ancak oturanlar için mümkündür. İç ve dış, özel ve kamusal alan arasında bir geçiş mekanı, tanımlı bir ara mekan olan bu alan, mahalle sakinlerinin önemli bir kamusal yapı olan postanenin önünde buluşacağı, sosyalleşme olanağı bulabileceği bir alan olarak düşünülmüştür. Yapının iç dolaşım sistemi ise tam bir labirenttir. İç mekandan dış mekana, sonra tekrar iç mekana girip çıkarak, kütleler arasındaki açık köprülerden geçerek katedilen güzergahlar her gün oynanan bir oyun gibidir ve iç-dış ilişkisini kuvvetlendirmektedir.

h.

Şekil 5.16: a, b Rue Oberkampf Sosyal Konut Kompleksi, Frédéric Borel, 1993

Şekil 5.17: Yapı kent ilişkisinde özel ile kamusal ilişkisi nin kurul ması, iç-dış geçirgenli ğ ni n sağ lan ması, Schwerin, A l manya, Wei ð eplan Consulting Gmb H, Stuttgart Architekt ur bü ro 4a, 2001

5.1.3 Nişler Sunma

Kentsel mekana sürpriz, zenginlik, çeşitlilik kazandıran niş niteliğindeki mekanları, tek düzelikli kıran ve sağladığı korunaklılıkla aidiyet hissi sağlayan oyuklar olarak da düşünebiliriz. Kente farklı dünyalar sunan nişleri çevresine yaşam canlılık kazandıran kaynaklar gibi ele alan Tozkoparan onları kentsel çevreyi anlamlandıran çekirdek alanlar olarak nitelendirmiştir. “Düz tek düze bir sokak, hepsi de birbirine benzeyen cepheler... Arada başka bir şey var, bir vaha, bir niş: Birileri özenmiş, farklı bir dünya yaratmış. Orada bir oyuncağı içinde canlı değerli bir şey... Tanımsız bir yeni yerleşim bir çöküntü alanı; yitilmiş bir kent; karanlık, renksiz, duyarsız bir çevre. Arada birileri bir niş yaratmış, çevreye umut, ışık, duyarlılık yayan bir çekirdek, oraya anlam veren, orayı özel kılan” (Tozkoparan ve diğ. 2001).

“En küçük ölçekte ele aldığımızda “niş” duvardaki biteviye yüzey devamlılığını bozan, içerici, barındırıcı bir delik/kovuk olarak karşımıza çıkar... Christopher Alexander’ın kült kitabı 'A Pattern Language'de nişler başka hiçbir mimarlık kitabında olmadığı kadar önemli bir yer tutar. Alexander nişleri üç ayrı ölçekte incelemiştir: Kent, mimarlık ve yapı detayları” (Germen, 2001).

“Niş”, her şeyden önce farklılığı çağırıştır, fakat beraberinde güvenlik, rahatlık, bir şeylerden sıyrılma ve sürprizi de barındırır. Kentte katılan yapı ve yapı gruplarının kurgusunda oluşacak nişler kentin monotonluğunu kıran bir vaha, sürpriz bir mekan oluşturması ile çekici mekanlar haline alacaktır. Farklı bir his, başka bir yerdeymiş gibi olunan farklılığı yaşayabilme imkanı sunan nişler kent içindeki yuvalarımız ya da bazen kentin odaları gibidir.

Şekil 5.18: Sofyalı sokak üzerinde kentin kargaşasından uzak bir niş, Ece Karakoç

a.

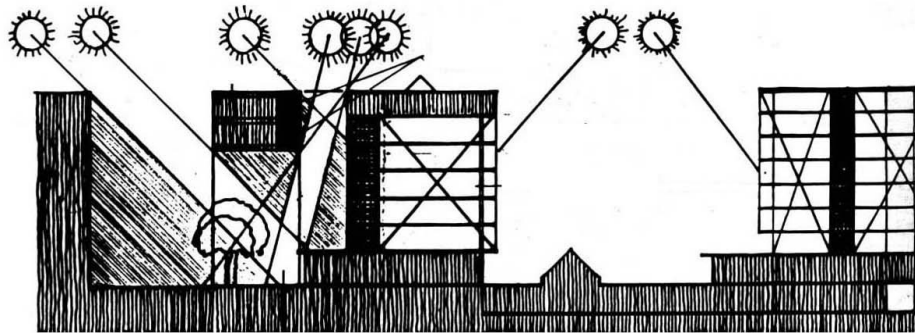

b.

c.

Şekil 5.19: a Avrupa Pasajı, Beyoğlu, Ece Karakoç
b. Balık Pazarı, Beyoğlu, Ece Karakoç
c. Milli Reasürans Etnası, İstanbul

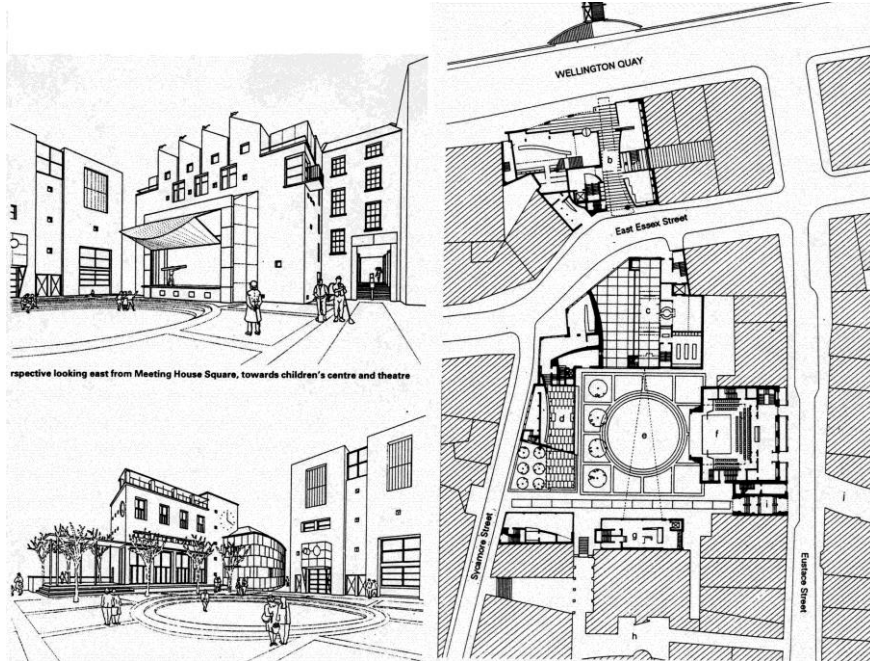
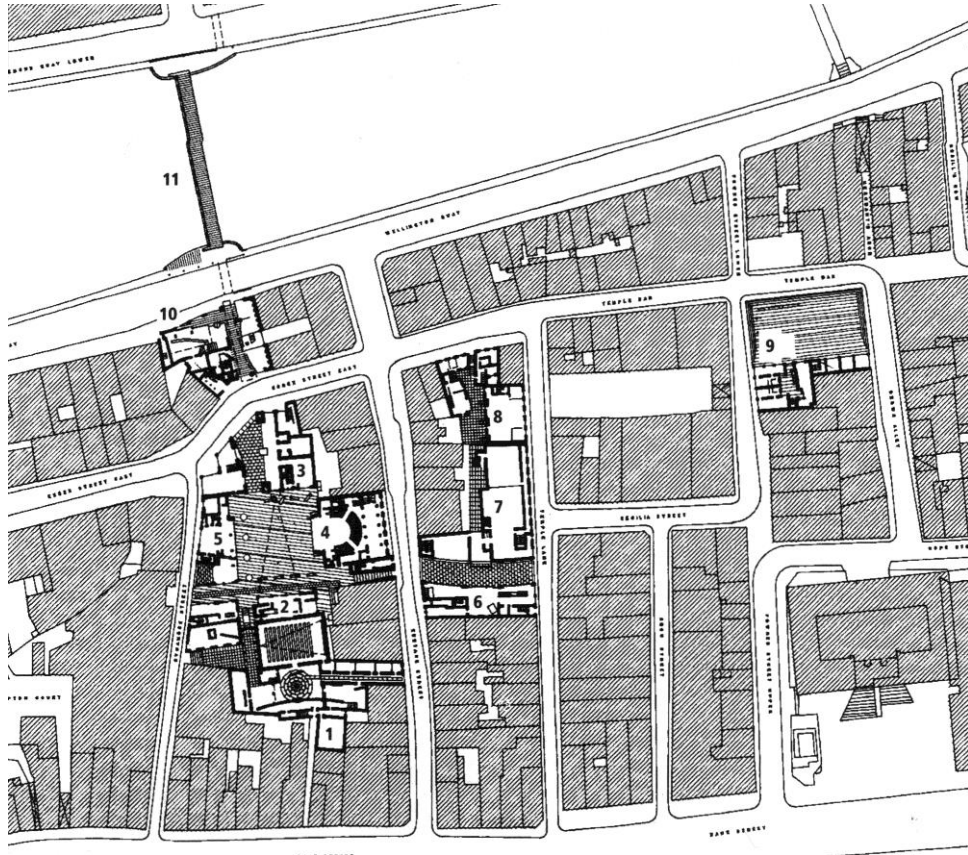
Şekil 5.20: Milli Reasürans Binası, 1984, İstanbul, S, Ş. Hacı

5.1.4 Kayıp Alanların Kullanım Kazandırılması

Kentte gerek yolların gerekse yanlış yapılaşmanın doğurduğu en büyük problemlerden birisi de bir kenara itilmiş, kullanışsız ve kötü bir kent görünümüne yol açan bir takım alanların ortaya çıkmasıdır. Kent mekanı gibi her metrekarenin değerli olduğu bir ortamda bu tür alanların değerlendirilmesinin bir sebebi bir takım yasal olanaksızlıklar ve mülkiyetten doğan engellerdir. Genellikle kimsesiz, sahihsiz görünen bu alanlar yaratıcı bir yaklaşımla ele alınmadığında işe yaramaz yerler olarak işlevsizliğinde getirdiği bir bakımsızlığa terk edilirler ve kent içerisinde akışı, anlam ve algıyı kesintiye uğratarak tanımsız mekanlar yaratırlar. Kentsel mekanda bu alanlar kullanıcılar için ne bir mekan, ne bir röper, ne bir sınır, ne de kent bütününe bir parçasıdır. Onlar aslında yoktur ancak beraberlerinde başka deneyimleri, hiç doğmamış fikirleri de götürürler. Aslında mimarlığın burada başladığı söylenebilir: mekan olabilmesi çok zor bir alanı bile mekan yapabilmek, yaşantıya kazandırmak.

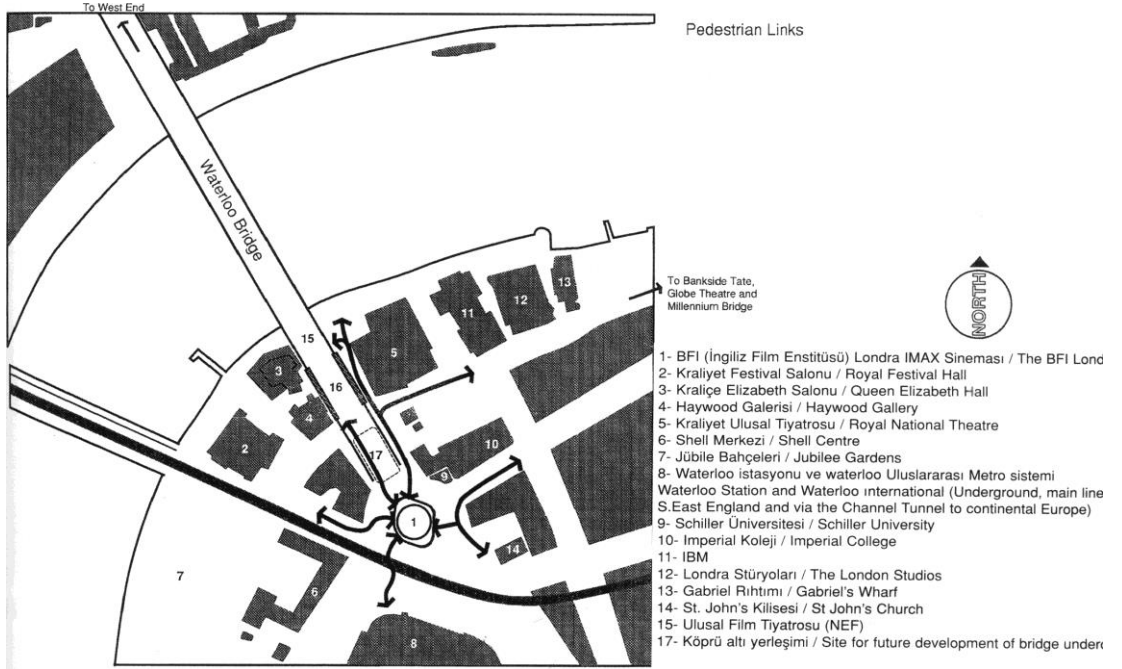
Kent üzerinde kullanım dışı kalmış, işlevsiz dış mekanların oluşmasında en önemli etkenlerden biri bütüncül yapılaşma eksikliği, diğeri de otomobilleşmenin ilk çıktığı günden bu yana önüne geçilemeyen çağın gerçeği oto yollardır. Kesişen, birleşen, üstten alttan geçen oto yollar kentte bir yerlerde mutlaka işlevsiz alanlar yaratır. Kimse erişemediği bu alanlar genellikle kimsesiz alanlar olarak kentin ortasında dururlar. Bütüncül yapılaşma eksikliği sorununun kaynağı en çok mülkiyet sahipliğine yüklenirken, kentlerde dış mekanların kazanılması ve kentsel yaşama destek olması açısından çözülmesi önemli bir problemdir. Genellikle yapı adalarının iç kısmında oluşan bu alanların kent ile bütünleşmesi anlamlı dış mekanlar olarak üretilmesi kentsel mekanın zenginleşmesi açısından önemlidir.

Dublin Temple Bar kentsel yenileme projesi işlevini yitirmiş, tanımsız, kullanışsız dış mekanların nasıl bir yaklaşımla değerlendirilebileceğine dair bir örnektir. Dış mekanların karma kullanımı tanımlanması, binalara ve dış mekanlara yüklenen işlevler anlamlı kentsel dış mekanlar yaratılmasında rol oynar. Birbirinden bağımsız ve birbirine duyarsız tasarlanmış binalar arasında kalan, sokaktan algılanmayan kente katılan ve genellikle sahipleri için bile tanımsız kalan dış mekanların çevreye ve kentsel yaşama duyarlı yapılar tarafından anlamlı hale getirilebilmesi mümkündür. Bu noktada doğru işlevlerin de katılımı anahtar destekleyecektir.

Şekil 5.21: Kentte işlevsiz kalmış dış mekanların yaşayan kentsel çevrelere dönüştürülmesi, Dublin, Temple Bar'da kentsel canlandırma projesi, Master Plan Group 91, 1994-

Londra'nın suç oranı yüksek, terk edilmiş bölge resmini çizen çöküntü alanı olan Waterloo'da işlevsiz alanların değerlendirilmesi ne yönelik bir dizi proje önerilmiş ve uygulanmıştır. Bunlar IMAX Sineması, Mobil Hareketli Görüntü Müzesi, Ulusal Film Tiyatrosu (NFT) ve BFI nehir kıyısı projesidir (Şekil: vaziyet planı). Waterloo istasyon yakınındaki Boğa Ringi yaya hareketlerinin kesiştiği fakat trafiğin ortasında kalmış tanımsız ve işlevsiz büyük bir alandı. Yer altındaki yaya akslarının kesiştiği işlevsiz olan bu kentsel alan kamu alanı olması nedeniyle "halı açık mekan" tasarlanarak fikri projenin anahtar konsepti olmuştur. Bu alana oturtulan dairesel planlı IMAX Sineması işlevi ve konumunun getirdiği çekicilikle bu tanımsız alana yaşam anlamı kazandırmış kent ve kentsel yaşantı ile bütünleşmesini sağlamıştır. Binanın çevresinde dönen yaya aksı üst kottaki otuyol dan kot farkı ve yeşil doku ile yalıtılmış böylece çevreye farklılık kazandıran bir niş olarak bu dış mekan cazibesini arttırmıştır. Bu çöküntü alanına kazandırdığı anlamı ise yapıyı sosyal çevreye katkısı olarak görülebilir, bu yapı ile birlikte çevresi de bir değişim sürecine girmiştir.

Şekil 5.22: IMAX Sineması vaziyet Planı, London, Waterloo, Avery Associates Architects

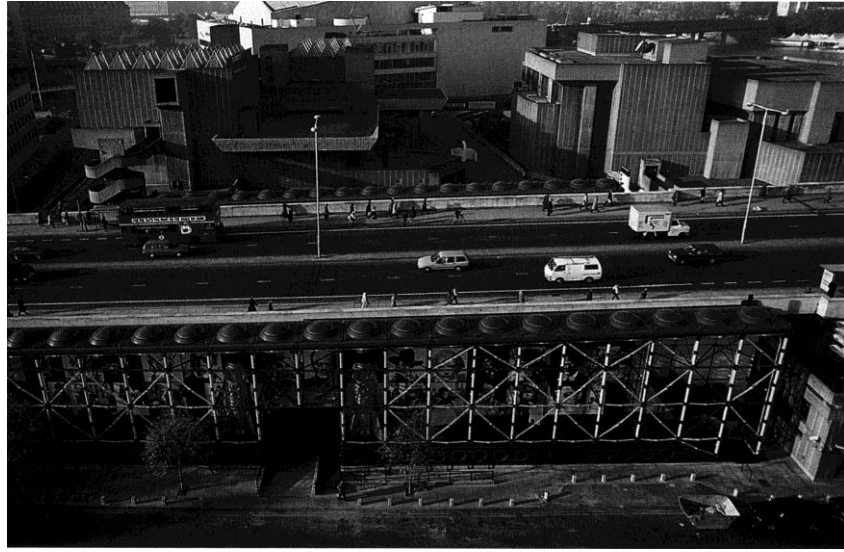

Şekil 5.23: I MAX Sineması, London, Waterloo, Avery Associates Architects

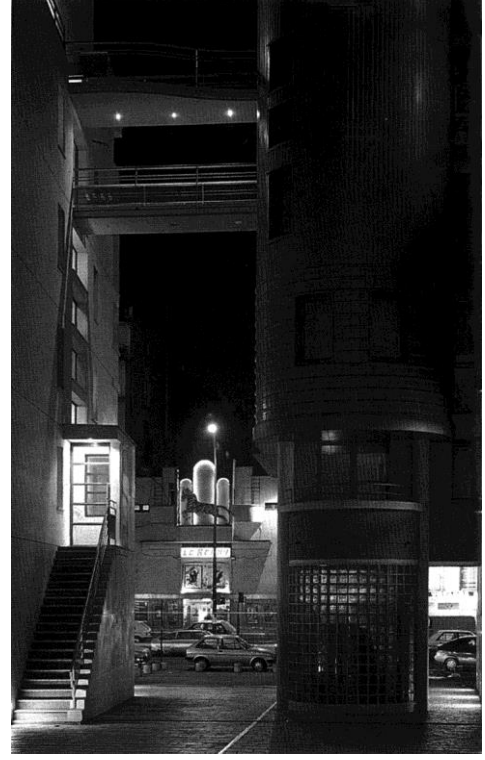
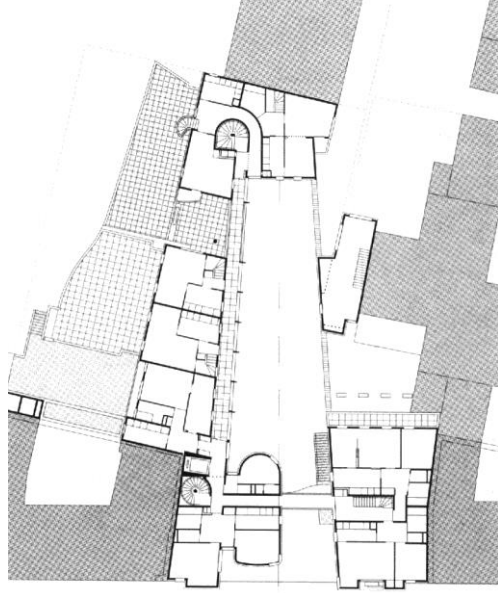
Kentlerde ölü alanlar olarak en çok karşımıza çıkan köprü altlarının değerlendirilmesiye yönelik bir örnek olan MOM Hareketli Görüntü Müzesi daha önce otopark olarak kullanılan bu dış mekân ve çevresine anlam kazandırmış kente katılımı sağlamıştır. Ulaşımı için kullanılan yol kapanarak bu müze için mekân yaratılmıştır. Yayıp sünen neon ışıkları ve üç metre yüksekliğindeki MOM harfleri ile çarpıcı bir görüntüsü olan binanın varlığı hem ölü bir alana işlev kazandırmış hem de çevresindeki çöküntü alanına yaşantıyı geri getirmek adına destek olmuştur. NFT'nin mevcut tesislerinin devamı olarak da Waterloo köprüsü ve nehre bakan eski bar ve restoranı yenileştirilmesi düşünülmüştür. Burada yine köprü altı kullanımı söz konusudur.

a.

Şekil 5.24: a BFI nehir kenarı projesi, 1995
b Köprünün M6 mi' den önceki görünümü
c Köprü altının M6 ni yapıldıktan sonraki görünümü
d NFT, Uusal El m Tiyatrosu, 1992-93, Avery Associates Architects

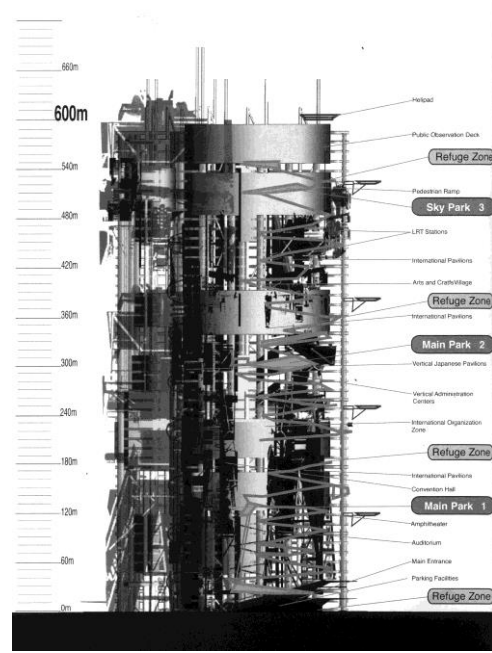
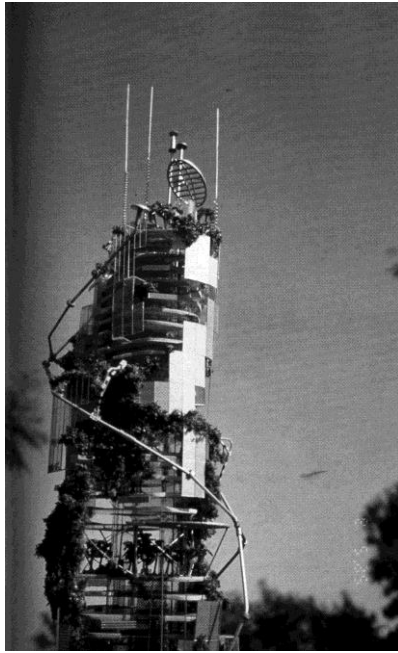

Şekil 5.25: Yapı adalarının ortasında kalan tanımsız alanların kente kazandırılması, Boulevard de Belleville Sosyal Konut Kompleksi, Paris, Frédéric Borel, 1987-89

5.1.5 Kentsel Ortamda Yeşil Doku Eksikliği ni Tama nla ma

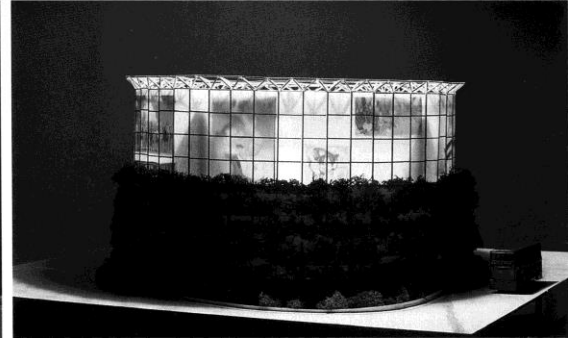
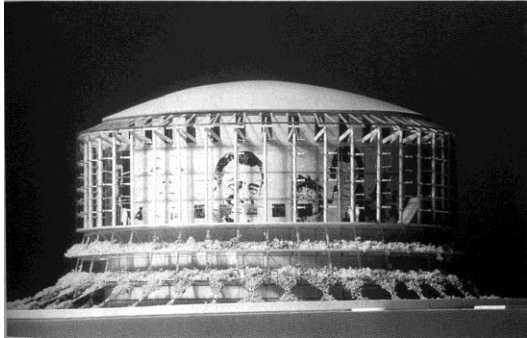
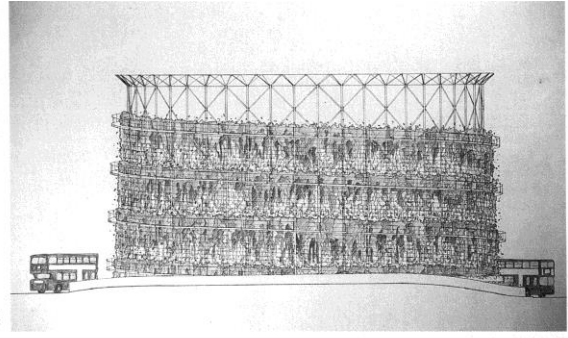
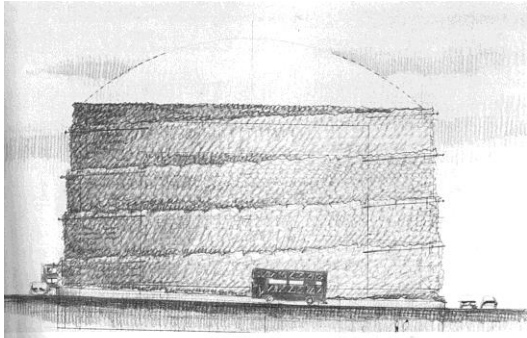
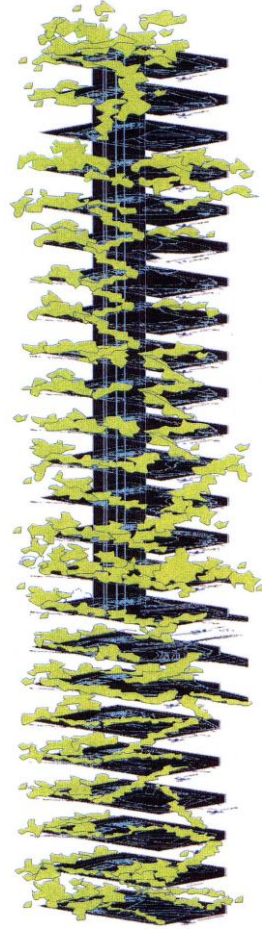
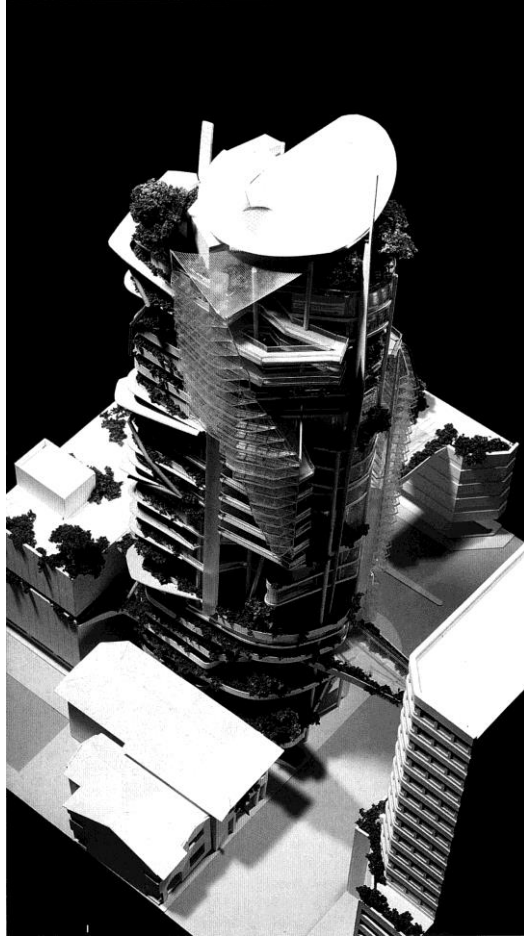
Kentlerin en büyük sorunlarından biri olan yeşil doku eksikliği, insanı doğal ortamdan soyutlayan tamamen yapı çevreye hapseden mekanlar yaratmaktadır. Yeşil dokunun sosyal aktiviteler ile zenginleştirilmesi ve kente dağılımı da kentlerimizin en büyük sorunları arasındadır.

Kentte cadde ve sokakların yerleşmiş yapısında yeşil dokunun eksikliği baş edilebilir bir problemdir. Yeşile yer veremeyen kendilerine ayrılan alan son metrekaresine kadar içine almak için uğraşan yapı tasarımları giderek kentlileri yeşilsizliğe mahkum etmektedir. Bu problemi çözmeklemede farklı öneriler ile göze çarpan yapı tasarımları ise giderek daha sık kentlerimizde görülmektedir. Yeşil dokunun ana teması olduğu binalar, gerek cephelerinde, çatılarında gerekse kente daha duyarlı bir tavırla yarattıkları kamusal alanlarda kentteki bu eksikliği tamamlayıcı rol üstlenirler. En çarpıcı örneklerden bazıları dikey peyzaj düzenlemesine yer veren bina tasarımlarıdır. Nara Tower bu tür bina örneklerinden biridir. Burada ana fikrimiz mari yapının etrafından, arasından ve hatta içerisinden spiraller oluşturarak geçen düşey peyzajdır. Cökdelen vahaları sadece yapının kullanıcılarına ufak kaçamaklar için mekan yaratmakla kalmaz, aynı zamanda doğanın varlığını kente taşır.

Şekil 5.26: a Nara Tower, Nara-Tokyo

b Nagoya Expo 2005 Tower, Nagoya-Seto, T.R. Hınzrah+Yeang

Şekil 5.27: a. Sergi Kulesi, Sıngapur, T R Hızmah+Yeang 1994

b. I max Sine ması bina ölçeğinde kente yeşilin geri kazandırılması için etüdl er,
London, Avery Associates Architect

Şekil 5.28: Yeşil dokunun kente kazandırılması nda yapı tasarımının rolü Milli Reasürans Binası, İstanbul, Ş.S. Hacı.

5.2 Yapı nın Kentsel Mekan Katılımında Destek Unsurları

Yapı nın kente katılımında sahip olabileceği ya da olması gereken nitelikler, destek olarak belirtilen bir takım unsurların yapı tasarımı aşamasında etüdü edilmesi durumunda etkisiz, yetersiz ya da anlamsız kalabilme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Yapı nın kente katılımındaki bu destek unsurları: Yapı ve oluşturduğu dış mekânın ölçeği; kentsel mekânları saran ve yapı-kent ilişkisinde arayüzey olarak önem kazanan cephe; iç-dış, kamusal-özel arasında bir takım mekansal ilişkilerin geliştirilmesinde üçüncü boyutu vurgulayan kesit; kentsel mekânların yaşam kazanması, insan ilişkilerini kuvvetlendirmesi açısından önemli olan fonksiyon-aktivite-programı ve kentsel mekânların yaratılmasında yapı nın etkisine katkıda bulunacak, yaşam ve aktiviteyi davet edecek donatı elemanlarıdır.

5.2.1. Dış Mekan ve Yapı Ölçeği

Kentsel yapı tasarımı nda önemli unsurlardan biri olan ölçek kavramı insanların mekânlarda kendilerini nasıl hissedeceklerini doğrudan etkiler. Yapı tasarımı nda öncelikli olarak istenen etkiye göre ölçeğe bağlı olarak yapı anıtsal, insanı ezen, insana yakın yada çevresi için belirleyici bir landmark olabilir. İnsanın kendisini rahat hissettiği ve yer olarak tanımladığı mekânlar genellikle insancıl ölçeğe sahiptirler. Yatay ve düşeydeki boyutlar ve birbirlerine oranı kentsel mekândaki önemli karakter belirleyicilerindendir.

Kentsel mekânın kullanıcısı insanın ölçeğini aşmayan, ona yakın mekânlar sunmak mekânları cazip hale getirirken, insan ölçeğini aşan tasarımların belli bir sisteme ve planlamaya uygun yerleşimi olumlu bir etki kazandırabilir. Bu alanlar ise insanların sıklıkla kullanıp yer olarak nitelendirecekleri mekânlardan ziyade; konferans yapıları, bir meydana tanımlayan anıtsal ya da röper özelliğine sahip yapılardır. Bu tür yapılar zaten işlevleri gereği büyük ölçekli olup kent içinde konumlanışlarının dikkatle ele alınması gerekir.

“Mimaride ‘ölçek’ kavramı ile bir bina elemanı ya da mekânın diğer biçimlerle bağlantılı olarak nasıl algılandığına; bina boyutları ile insan boyutları ilişkisine; ve bir biri molarak binanın çevresi ile olan ilişkisine işaret edilir. Ölçek kavramının en genel işlevi mimari değişkenlerin (tasarım elemanları ve ilkeleri) kullanımında binanın ya da mekânın yapısıyla ilişki kurmaktır” (Şentürer, 1995).

“Mimarlıkta iyi ölçeğin görsel ve yapısal elemanların bütünle, birbirleriyle ve insan katılımı ile ilişkisi olarak tanımlanabilir. Mimarlıkta ölçeği anlamak ise ölçeği etkileyen değişkenleri ve prensipleri anlamak ile başlar. Ölçek mimarlıkta birçok fonksiyona sahiptir fakat bunlardan en önemlisi kullanıcı/gözlemci ile kurduğu ilişkidir” (Gr, 1985).

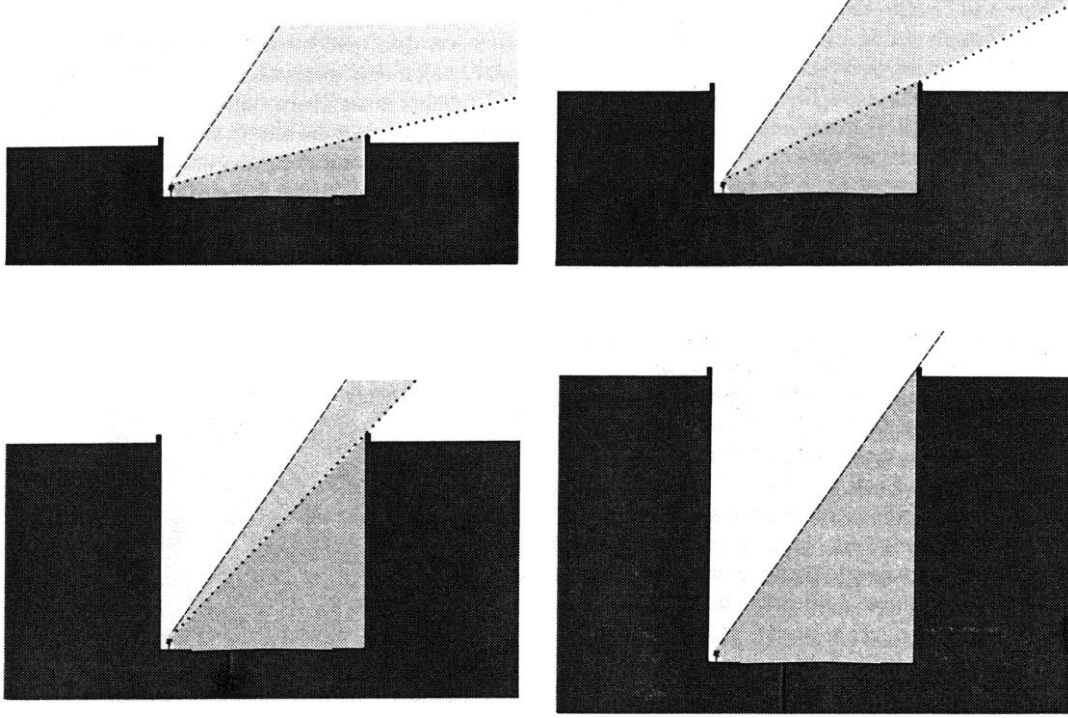
Kent mekanında, insan ölçeğinin dikkate alınmasının gerekliliğinin yanı sıra büyük ölçekli yapıların varlığı bazen kaçınılmaz olmaktadır. Bu noktada, yapının rahatsız edici büyüklükteki boyutlarını kıran tasarımı anlayışları öne çıkmaktadır. Örneğin, yatayda uzanan bir yapı düşeyde yapılacak kırılmalarla, oyuklar ya da geçişlerle insan ölçeğine uygun hale getirilirken, aynı şekilde düşey boyutların yükseldiği binalarda uygun işlevlerle kente katılan kademelerle bu etki yumuşatılabilmektedir. Burada önemli olan çevre ve dış mekan yaşantısına duyarlı yapı tasarımlarının ortaya konulmasıdır.

Şekil 5.29: Düşey elemanlar ile yataydaki boyutların ölçeğe sokulması, Euralille, Lille, Fransa, Rem Koolhaas, 1988-

Aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi zemin kotu ile anıtlı ilişki ilk birkaç katta kurulabilmektedir. Üçüncü ve dördüncü katlar arasında bu ilişkinin azaldığı gözlemlenebilir. Bir diğer eşik beşinci ve altıncı katlar arasındadır. Beşinci katın üzerinde herhangi biri ya da herhangi bir şey ile temas kurmak mümkün değildir.

oluşacaktır. Duvarın genişliğe oranı $3/2$ ise bakışın açısı değiştirilmeden yapının üst bölümleri görülemez. Oran arttıkça açı da artacağı için yüksekliğe hüküm vermek zorlaşırken aydınlatma, güneş ışığı miktarları da sınırlanır (Hedman, 1984).

Şekil 5.31: Sırası ile kentsel duvar yüksekliği ve mekan genişlik oranları $1/4$, $1/2$, $1/1$, ve $3/2$ olan mekanlardaki ilişkileri gösteren diyagramlar, Hedman, 1984

Yapı ve kent ilişkisinin kurulmasında yapının çevresi ile ve kendi içinde ölçekli olması ve yukarıda da belirtilen ölçek niteliklerine sahip olması önemlidir. Bu, kent ile oluşturduğu ilişkide üzerine alacağı rolün de temel belirleyicilerinden biri durumundadır. Yapı ve bölümlerinin kendi içinde ve çevre ile ölçekli olması kadar oluşturduğu dış mekanların ve mekanlar dizisinin akışkanlığı içinde de belli bir ölçeğe sahip olması gerekmektedir.

5.2.2 Kentsel Duvar / Arayüz Olarak Cepheler

Yapının kentle ilişkisinin önemli belirleyicilerinden biri de yapı-kent arakesitinde kalan cephe yüzeyidir. Yapı cephesiyle kent mekanını sınırlarını çizer bu nedenle ki kent içinde hareket ederken yapılarla ilişkiyiz, onlarla kurduğumuz diyalog en çok cepheleriyledir.

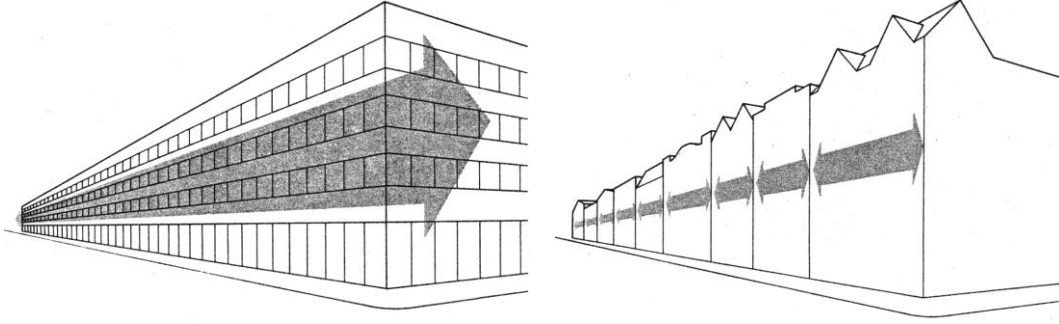
Sosyal bakış açısından cephelerin oluşturduğu arakesit (arayüz); kentlilerin kente açıldığı mekanlardır. Dolayısıyla “kent yaşamının fiziksel ve toplumsal çerçevesinin

boyutlandırılmış mekân parçasıdır cepheler. Bu arayüz, kamu mekânlarının anlam bütünlüğü, okunabilirliği ve tutarlılığına katkıda bulunmakta ve kentsel mekanda ölçek dengesinin bir başka göstergesinin oluşmasını sağlamaktadır. Cepheler kentte pozitif ve negatif mekânları sınırlayan bir ara yüz olduklarına göre, kentsel tasarımı için bir ortam oluşturlar ve bu nedenle kentsel minarinin oluşumuna katkıda bulunurlar (Konuk, 1991) Hem yapıların hem de kent dokusunun konuştuğu dil en belirgin olarak cephelerle karşımıza çıkar.

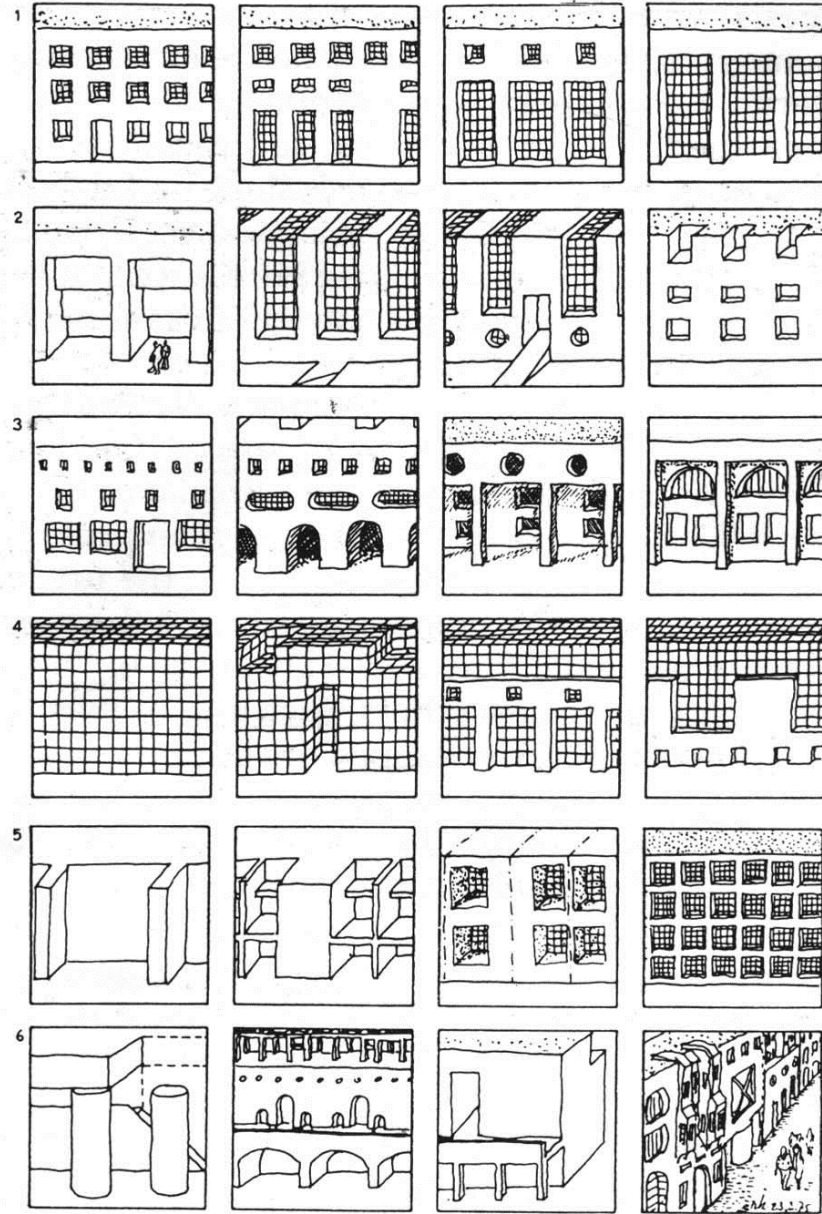
Kullanılan malzeme, renk, şekil ve doku kadar, cephedeki geometrik hareketler ve girişi çıkışlarla cephe yada kentsel duvar karakteri biçimlenir. Oluşan dış doku bir imza gibidir o yerin kendine has özelliğini verir (Hedman, 1984).

Cephe, taşıdığı özellikler ile daha önce değindiğimiz iç-dış, kamu-özel ilişkisinin derecesini, etkinliğini belirlerken iç mekân fonksiyonlarının dış mekânı beslemesinde rol oynar. Özel den kamusal açılan geçitler, açıklıklar kentsel duvarın dış yüzeyini biçimlendirir, yüzeysel doluluk yada boşluklar mahremiyet derecesini ortaya koyar. Cephe üzerindeki elemanların (pencereler, girişi çıkışlar, çatı, güneş kırıcılar,...) oranları, konumları oluşturdıkları armoni, ritim düşey yada yatay yapı, malzeme, renk, dekoratif elemanlar kentsel mekânı tanımlayan, çeşitliliğine katkıda bulunan özelliklerdir ve sürekliliğe katkıda bulunurlar. Cephedeki çıkıntılar, girişler, nişler ışık gölge etkisi ile ön yüzey arka yüzey ayrımının algılanmasını kolaylaştıracaktır. Geçirgenlik (gözeneklilik), geçirimsizlik, açıklıklar, yüzey dokusu, şeffaflık, yansıtıcılık, masiflik mekân karakterini belirlemede önemli etkiye sahiptir ve yapının kentsel mekân üzerindeki konumunu ve etkileşimini belirler.

Kentte yaya hareketinin yaşandığı zemin düzleminin tanımlanması, ölçekli dış mekânlar yaratması şartıyla, yatayda uzanan bir cephe ile mümkün olabilir. Bu noktada yataylığı kıran nişler, parçalanmalar, süreklilik içinde kontrastlık veren özellikler, geçitler, gözeneklilikler,... vb ile yatayda uzanan bir cepheyi daha ölçekli hale getirmek mümkündür.

Şekil 5.32: Yatayda uzanan cephe için kullanışsız boyutlandırma ve birimler kullanma (Hedman, 1984)

Şekil 5.33: Yapı cephesi üzerindeki hareketin kentsel mekan biçimlenişine katkısı R. Krier (Broadbent, 1998)

Şekil 5.34: B na cephelerinin kentsel dış mekâna katılım na örnek (Gehl, 1987)

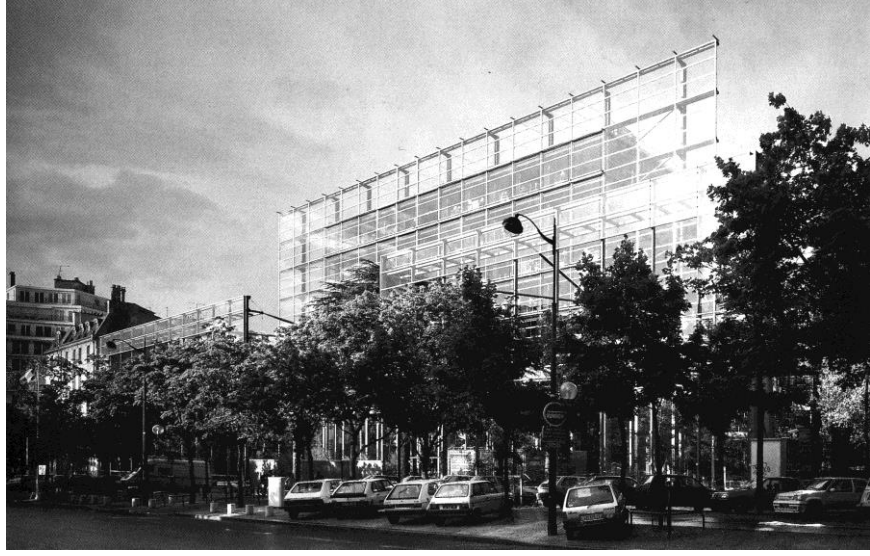
a.

b.

Şekil 5.35: a. Sünger kavramından yola çıkılarak gözenekli bir yapı morfolojisinin elde edildiği MT Lisans Öğrenci Yurdu, Cambridge, S Hall, 1999-2002

b. Sağır cephe tasarımı örneği, I MAX Sineması, London

Şekil 5.36: Fondation Cartier, J. Nouvel, E. Cattani, Paris, 1994

a

b

Şekil 5.37: a. S. Saitowitz ofis ve evi, Sidney, 1993

b. Farklı cephe tasarımları, London, Nigel Gresham 1986-1989

5.2.3 Kesitte Yapı-Kentsel Mekan İlişkisi

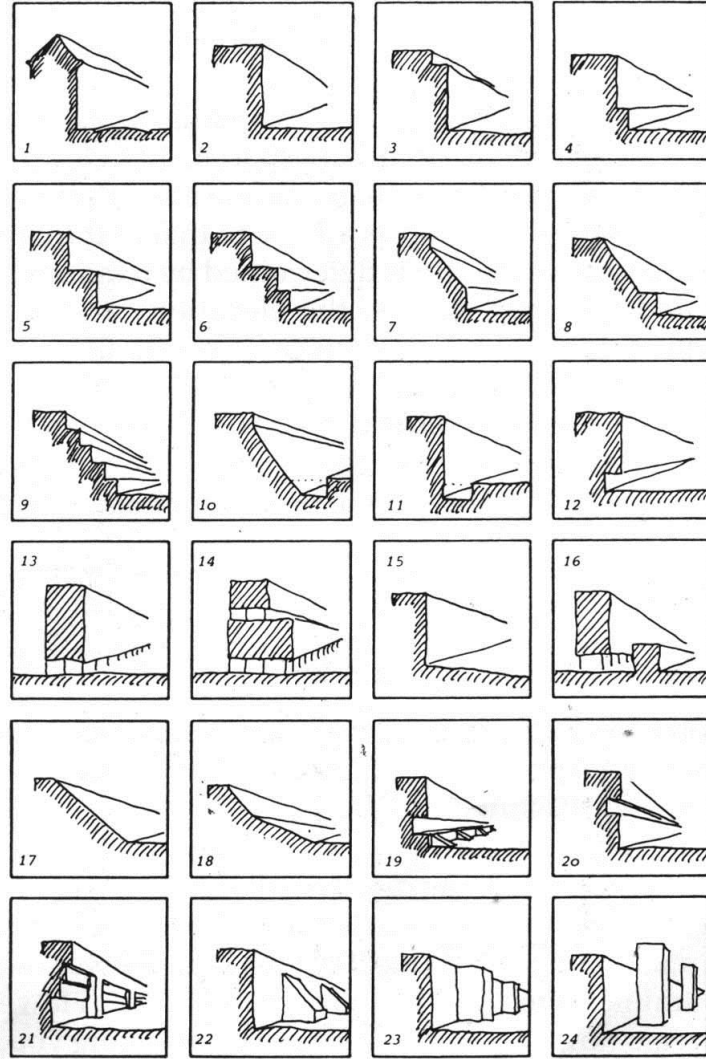
Yapının dış mekanla kuracağı ilişkiler açısından kesit önemlidir. Kent ortamında mekansal algı ve geliştirme üç boyutlu ve kesitle doğrudan ilişkili bir yaklaşıma gerektirir. Yapının tasarımında çevre ile kuracağı mekansal ilişkilerin ortaya konması en çok kesitle mümkündür.

Kent ortamında mekansal algı ve geliştirme üç boyutlu ve kesitle doğrudan ilişkili bir yaklaşıma gerektirir. Bu yaklaşım öncelikle, gün boyu farklı yeryüzü seviyelerini kat eden ve kenti birbiri üstüne binen referans çevrelerinde deneyen kent sakininin görüşüne yer vermesi gerekliliğini savunur. Ancak bu yolla yeni hacimsel mekan düzenlemelerine gidilebilir (Holl, 1991).

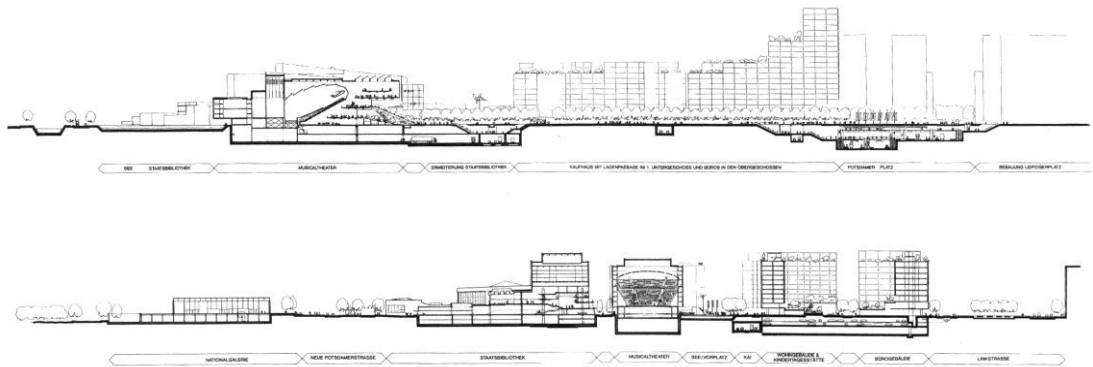
Kesit özellikleri ile yapının bazı katlarında ileri çıkma ya da geri çekmeler yapılabilir. Örneğin zemin kat öne çıkarak insan ölçeğine daha yakın mekanlar oluşturur ya da üst katlar geri çekilerek dikey boyut görsel açıdan hafifletilir. Kot farkları ve basamaklar yaratılarak mekansal bölünmüşlük ve çeşitlilik elde edilebilir. Farklı kullanımları içeren teraslar oluşturulabilir. Arkadlı zemin katlar yaratılarak kent ve yapı ilişkisinde önemli bir yeri olan ara mekanlar yaratılabilir. Zemin kat kolonları üzerinde yükseltilebilir... vs.

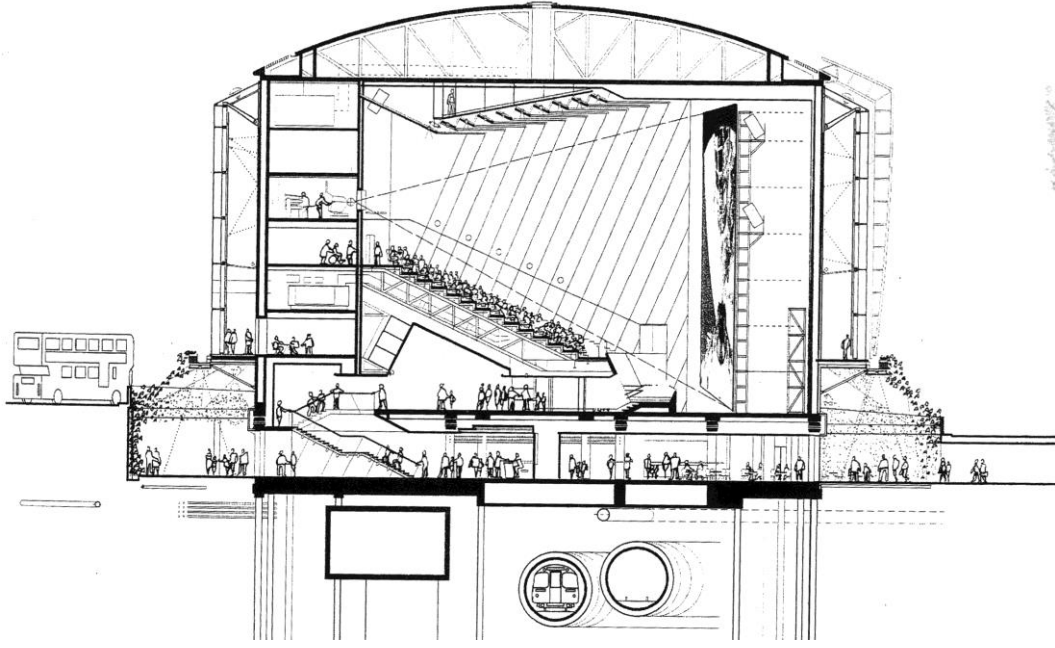
Şekil 5.38: Bina önünde oluşturulan basamaklar ve kentsel mekana katılımı (Gehl, 1987)

Şekil 5.39: Kesit-cephe tipler, R Krier (Broadbent, 1998)

Şekil 5.40: Yapı-kent arasındaki mekansal ilişkilerin kesit çalışması örnekleri, Potsdamer, Berlin, R Hano

Şekil 5.41: I MAX Sinemasının kesit boyutunda dış mekân oluşumu ve kente katılım

Kesit çalışmaları ile yapı ve kent arasındaki mekansal bağlar ve ilişkiler üçüncü boyutta algılanmakta ve sunulmaktadır. Kot farklılıkları, kitlesel hareketler, iç-dış ilişkileri, kademeler, teraslar...vs. kesit çalışması ile algılanabildiğinden yapının kentsel mekân ile ilişkilerinin en net görüldüğü ortamlardan birisi olarak öne çıkmaktadır.

5.2.4 Fonksiyon/ Aktivite/ Program

Kentsel mekanların yaşam kazanmasının en önemli bileşenlerden birisi de insanın katılımıdır. Daha önceki bölümlerde de değinildiği gibi kentsel mekanda insanların en çok ilgisini çeken nitelik fiziksel mekan kadar hatta bazen daha da çok insan aktiviteleridir. Kısaca mekandaki mevcut insan aktiviteleri başka insan aktivitelerini destekleyici bir rol oynar.

Kentsel mekanlarda insan aktivitelerinin özellikle tercihe bağlı aktivitelerin oluşumunun desteklenmesi için fiziksel çevre kalitesi kadar yapıların fonksiyonları, kullanımları da önem kazanır. Çevredeki yapıların fonksiyonlarının analizi ve çevresel ihtiyaçların belirlenmesi ile yapıya kullanımkazandırılması gerekmektedir. Özellikle kentsel mekan ve yaya ile doğrudan ilişki kurma şansına sahip olan zemin katların dış mekana duyarlı olarak tasarlanması ve akabinde insan aktivitelerini destekleyecek ve teşvik edecek zengin ve çeşitli fonksiyonlar üstlenmesi kentsel yaşantıyı beslemeleri açısından önemlidir.

Bu noktada, yaya hareketlerinin saptanması, odak noktalarının oluşturulması yada mevcut odaklar üzerine toplayıcı özellik kazandıracak fonksiyonlar yüklenmesi ile yapının yada yapı gruplarının kent ile kaynaşmasına yardımcı olabilir. Doğru fonksiyonların doğru noktalara yerleştirilmesi ile kentteki yaya hareketi desteklenebildiği gibi, mekanların akışkanlığı da buradan beslenecektir. Yapının sadece sınırları içerisine sıkışmış fonksiyonlar yerine bunların izlerini taşıyan bir yapı çevresi, fonksiyonların yapı dışına kadar taşınması yapı kentsel mekan arasında sürekliliği sağlayacak iç-dış ilişkisini de kuvvetlendirecektir, ayrıca bu tip alanlar kullanım daha çok teşvik etmekte dış mekana da insan aktivitelerinden oluşan görsel ve işitsel bir manzara sunmaktadır.

Yapı, sahip olduğu fonksiyonlar ile de kullanıma hizmet eder. Programın saptanması ve doğru fonksiyonların doğru yerlere yerleştirilmesi ile insan aktivitelerini desteklemesi sonucu kentsel mekan yapı ilişkisini kuvvetlendirilebilir.

a.

b.

c.

Şekil 5.42: Zemin kat fonksiyonlarının dış mekana taşması ile kentsel mekanların canlandırılması, a Bahariye, b Sultanahmet, c Nisantasi, Ece Karakoç

a.

b.

c.

d.

Şekil 5.43: a. Duvar yüzeyine fonksiyon kazandırıl ması ile kent sel yaşantı ya katılım ını n sağ lanması, Beyazıt,

b. Sokak üzeri ne ek ele manlarla fonksiyon kazandırıl ması, Nişantaşı,

c. Fonksiyon iz ve ele manları nın dı şa taş ması ile d u şan bir me kan: Ç çek Pazarı, E m i n ö n ü,

d. Sokak me kan ına taş an kafe fonksiyonunun kent sel me kanları can landır ması, Sofyalı Sokak, Beyoğlu, Ece Karakoç

5.2.5 Kentsel Donatılar

Yapının kentsel mekana katılımına ve onu şekillendirmesine destek olabilecek bir unsur olan kentsel donatılar, kentsel mekan kullanıcıları için konfor sağlayan ve mekandaki fonksiyonunu çeşitliliğini çoğaltan elementlerdir.

Kentsel donatılar/möbilyalar, herhangi bir peyzaj alanında ya da kent mekanında, kullanıcıların konfor, bilgi, dolaşım kontrolü, koruma, eğlenme gibi işlevlerine cevap verecek biçimde yerleştirilmiş elementler olarak tanımlanabilir (Hacıhasanoğlu, 1991).

Kentsel mekanlarda kullanılan donatı elementleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir (Zülfiyar, 1998):

1. Aydınlatma elementleri
2. Bilgi iletişim panoları
 - Algı biçimine göre (uzaktan algılananlar, yakından algılananlar)
 - İşlevlerine göre (Yönlendirici, yer belirleyici, bilgi verici, sınırlayıcı)
3. Toplu taşıma durakları
4. Meydan saatleri
5. Su ögesi (bir odak noktası olabileceği gibi, bir mekandaki devamlılık duygusunu da destekleyici olabilirler)
6. Çeşmeler
7. Satış birimleri (özellikle sirkülasyonun yoğun olduğu yerlerde)
8. Oturma elementleri (Aslında bir oturma elemanı olmanın yanı sıra insanlar oturma yeri oluşturabilirler: merdiven basamakları, çiçeklik kenarları ve duvar üstleri bu amaçla hizmet edebilirler)
9. Bitki kapları (mekanları sınırlama gibi bir amaçla da kullanılabilirler)
10. Üst örtü elementleri (özellikle yaya alanlarında iklimsel açıdan rahatsız edici etkilerden korunmak için kullanılan bu elementler mekanı daha çekici ve daha kolay algılanabilir hale getirebilirler)

11. Zemin kaplamaları (yön gösterme, vurgulama farklı işlevli alanları tanımlama, yapıları ve mekanları birbirine bağlayacak çekici görüntü oluşturma gibi etkilerle kentsel mekanı desteklerler)

12. Heykeller

Hedman (1984) yukarıdaki donatılara ek olarak, ağaç ve bayrak direklerini de kentsel donatılar olarak ele alır. Şekli ve yüksekliği farklı ağaçlar sokakları belirtmek için kullanılabilirdiği gibi bitki türleri fiziksel kimlik kazandırıcı bir özellik de sergileyebilir. Ağaçlar kentsel mekanlarda özellikle cadde mekanından yalıtımın sağlanması, sınırların belirlenmesi ve iklimsel konfor için kullanılabilir. Hedman, bayrak direklerini popüler bir güzelleştirme aracı olarak görür ve özellikle uzun açılmış flamların/bayrakların kentsel tasarımıda mekanı desteklediğinden bahsederken projelerin bu flamlar/bayraklar olmaksızın görülmeye çalışılması gerektiğini de vurgular.

Heykeller yapıların oluşturduğu kentsel mekanda odak noktası oluşturmak, ilgi çekmek ve bazen de insanlara mesaj vermek için kullanılırlar. Kentsel mekanlardaki heykel yada plastik objelerin yeri kadar, boyutları ve mekanla ilişkileri, mekan ile ölçek ve oranları da dikkatle ele alınmalıdır. Yapıların mekan tanımlayıcı özelliklerinin zayıf yada geniş yolların kapsamayı zorlaştırdığı yerlerde büyük ölçekli heykel kullanımı ile bu kaostan çıkış sağlanabilir. Heykelin en büyük faydası mekanı ele geçirmek ve tutmak ve merkezi bir odak sağlaması yeteneğidir. Heykellerin ortamla ilişkilerinde maksimum gerilim oluşturmaları yerlere yerleştirilmeleri mekana katkısı açısından daha verimli olabilir (Hedman, 1984).

Su ögesi kentsel mekanda çevresel mekanın analizi ile doğru biçimlerde konulduğunda insanları çeken en önemli etkenlerdendir. Sesi ile de ortama etkisi olan su kentsel mekanların geçmiştten beri önemli donatılarından.

Günümüzün değişen koşulları ile donatı elemanları da gelişmekte, değişmekte toplumsal ihtiyaçlara göre biçimlenmektedir. Günümüzün hareketli ve sabit olmayan koşullarına uyarlanabilen yeni kentsel donatı elemanları tasarlanmakta, bunların da özellikleri esneklik, değişebilir ve taşınabilir olmaları ile öne çıkmaktadır. Her şekilde kullanıcılar mekan içerisinde kendi çevrelerine kişisel ihtiyaçları doğrultusunda şekil vermeyi tercih etmektedir. Bu noktada kullanıcı ihtiyaçlarına göre değiştirilebilir özelliklere sahip donatı elemanlarına mekanlarda ağırlık

verilmesi gerekmektedir. Örneğin, kentsel bir mekanda sabit olmayan bir oturma elemanının her gün farklı bir yere çekilmiş, farklı bir bakış sağlayacak biçimde konulmuş bazen diğer oturma elemanlarından ayrı iken bazen de onlarla birlikte bir grup oluşturduğu gözlemlenebilir ve kullanıcıların kişisel ihtiyaçlarına göre davranışları bu izlerden okunabilir.

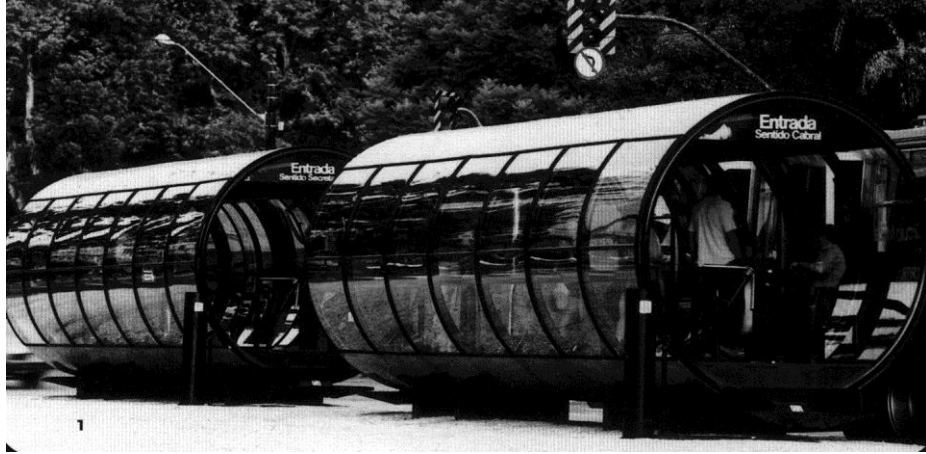
Şekil 5.44: Ağaç formunda, mekan etkisini arttırıcı örtü elemanı, Barcelona (Derek, 2002)

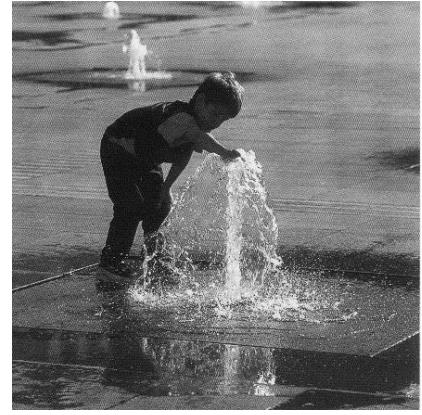
Şekil 5.45: Kentsel yaşantının bir parçası olarak, kentli ile güçlü bir ilişki içinde, buluşma, dinlenme alanı sağlayarak kentsel mekânı destekleyen donatı elemanları (Gehl, 1987)

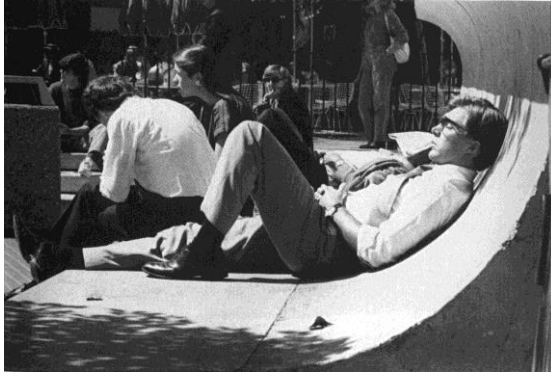
Şekil 5.46: Aydınlatma elemanlarının yapının kentsel mekana katılımına etkisi, Place Charles Hernu, Villeurbanne, Lyon, Fransa, 1985 (Cehl, 2001)

Şekil 5.47: Korunma sağlayan otobüs durakları tasarımı, URBS, J. Lerner, 1996, Curitiba, Brezilya (Solà-Morales, 1996)

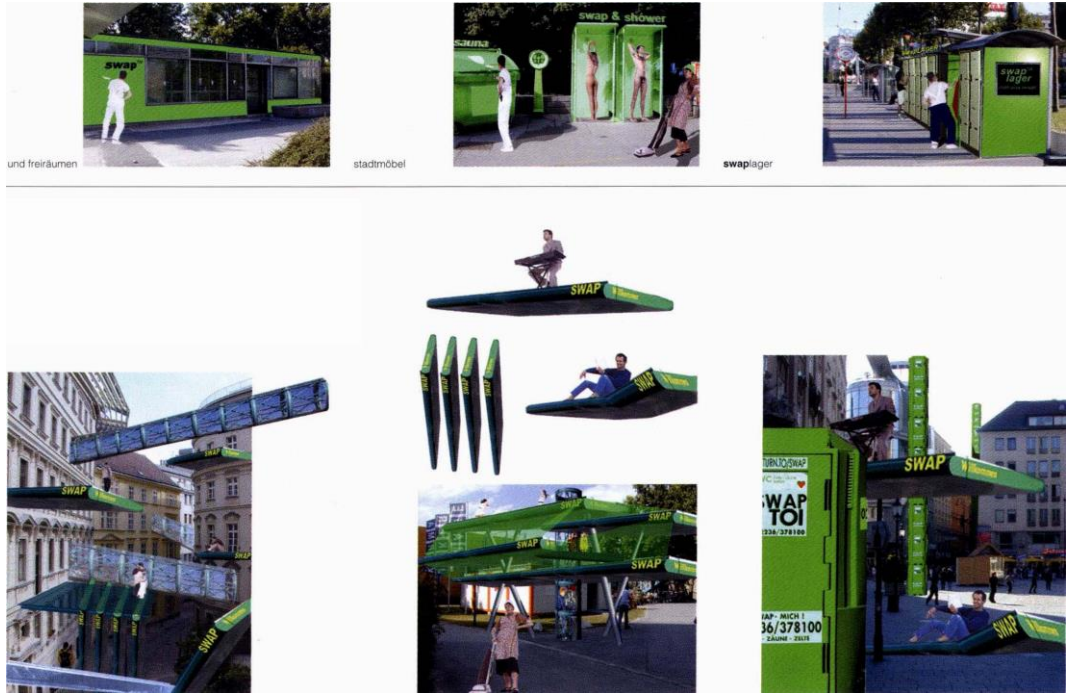
Şekil 5.48: Mekanlardaki su elemanının kentsel yaşantıya katkısı, (Gehl, 2001; Marcus, 1998)

Şekil 5.49: Oturma yerleri ve kentsel yaşantı (Carr, 1992; Marcus, 1998)

Şekil 5.50: Kentsel mekanda sergi amaçlı elemanlar, İstiklal Caddesi, 2003, Ece Karakoç

Şekil 5.51: Çekici, süprizli kentsel mekanlar yaratılmasına destek olacak esnek ve değiştirilebilir, Swap elemanlar, Christoph Falchner+Thomas Grasl+Georg Unterhahenwarter, Almanya, 2001

5.3. Bölüm Sonuçları

Yapının kentsel mekana katılımı, kente yaşam ve canlılık kazandırması bağlamında, yaya hareketlerini desteklemesi ve teşvik etmesi, sürpriz ve farklılık özelliği olan mekanlar sunması, artık alanlara sebep olma ve butür alanlara çözüm getirmesi, kentteki yeşil dokunun eksikliğine çözüm getirmesi ve iç-dış ilişkisi içerisinde kentsel yaşamda kamusal özel dengesini belirlemesi önemlidir. Yapının kente butür bir katılım ve katkısı için ise oluşan dış mekan ve yapının ölçeği, yapının cephe özellikleri, kesit, yapıya verilecek fonksiyon ve donatı elemanları ile insan aktivitelerinin desteklenmesidir. Yapının kente katılım biçimlerinden, çevre şartlarının analizi ve tasarımı kararları ile ilgili olarak, bir ya da bir kaç ya da bazen hepsinin bir yapıda bulunabilmesi mümkün iken destek unsurları her koşulda bu katılımı gerçekleştirecek yapı için kentle kuracağı diyalogda önemlidir.

6. SONUÇ

Yapı kentsel mekanların biçimlenmesinde en büyük görevi yüklenen eleman olarak, yapı oluşumunu ve insan aktivitelerini destekleyerek bu mekanlara yaşantı kazandırabilme gücüne sahiptir. Birbiri üzerinden akan mekanlar, kullanımı destekleyen ara mekanlar, tanımlanabilir alanlar, süreklilik sağlayarak kentsel yaşantıyı teşvik edebilir.

Öncelikle konuya yönelik kavramların, tanımların ve kuramsal yaklaşımların ele alındığı bu çalışmada, kentsel mekana yönelik düşüncelerin bir özeti olarak bu konuya ilişkin temel kavramlar: “Hareket, akışkanlık, bağlayıcılık, melezlik, insan/birey, toplum, geçirgenlik/gözeneklilik, ilişkiler ağı (network), eleştiriye açıklık, disiplinlerarası çalışma, fonksiyon, tavır, mekan-zaman, kesit, yerellik, ortak yaşam, sosyal bağlam, katılım süreci, ilişkiler, sınırlar, yaşam durumları, oyun, labirent, gerçeklik, kamusal-özel” olarak öne çıkmaktadır. Bu kavramların konu olduğu kuramlar ve düşünceler ışığında kentsel mekan irdelenmiştir. Özellikle akış kavramı, kentsel mekanda harekete verilen önemi vurgular. Mekanlar arası bağlayıcılık, gözeneklilik ve geçişlilik de akış ve hareket kavramları ile yakınılı ilişkisi içerisindedir. Bu noktada yapının kentsel mekana katılımında hareketi yönlendirici, belirleyici özelliği önem kazanır. Kamusal ve özel mekanlar arasındaki etkileşim, geçişlilik ve gözeneklilik kentsel mekanların oluşumunda ve yapının kente katılımında rol oynar. İnsan, kentsel mekânın öğelerinden birisi olarak mekanların yaşam kazanması, yer olma özelliği göstermesi için son derece önemlidir. Kentsel mekanlara en çok canlılık kazandıran, tercihe bağlı insan aktivitelerdir ve bu aktiviteler fiziksel çevre kalitesi ile yakından ilgilidir. Bunun yanı sıra diğer insanların varlığı, ilişki biçimleri ve aktiviteleri de mekanları cazip hale getiren bir unsurdur. Kentsel ortamda yapılacak çalışmalar disiplinler arası bir işbirliğini de gerektirmektedir.

Kentsel mekana yönelik düşünsel alt yapı ve incelemeler sonucunda yapı ve kente katılım ve desteği konusunda bir takım sonuçlar elde edilmiştir. Yapının kentsel yaşam ve mekana katılım ve desteği bakımından sahip olabileceği nitelikler:

1. Hareketi yönlendirme: yapı kentsel mekanda hareketi destekleyici olmalı özellikle yaya hareketlerine imkan vermelidir.
 - a) Bağlayıcılık/bütünleyicilik özelliği
 - b) Toplayıcılık özelliği
2. İç-dış / kamu-özel ilişkisinin kurulması: Kentsel mekanda yapı ile kurulan ilişkinin en iyi tanımlanacağı alan kamusal ve özel mekanlar arasındaki ilişkidir. Burada belirlenecek olan sınır kentsel mekanı büyük ölçüde etkiler.
3. Niseler sunma: Yapı kentsel mekan ve yaşam, sürpriz, kaçış, sığınma, farklılık gibi duygular uyandırarak insanlar için cezbedici olabilecek mekanlar yaratabilir.
4. Kayıp alanların kullanıma kazandırılması: Yapı kentsel mekanda bir takım alanların artık alanlar haline dönüşmesini dengeleyici olmalıyken kentlerde bulunan bazı kayıp alanların değerlendirilmelerine yönelik yaratıcı çözümler getirilmelidir. Bu sayede bu ölü alanlar kentsel yaşama kazandırılmalıdır.
5. Kentsel ortamdaki yeşil doku eksikliğini tamamlama: Kentsel mekandaki yeşil doku eksikliğini tamamlamaya yönelik pek çok yeni fikir üretilirken bunlar daha çok geliştirilmeli sadece görsel olmanın ötesine geçilmeye çalışılmalıdır.

Bu çerçevede, yapının kente katılmasına, bu nitelikleri kentsel mekana sunmasında destek olabilecek unsurlar:

1. Dış mekan ve yapı ölçeği: Bina ve oluşan/oluşacak kentsel mekânın ölçeği ve boyutsal ilişkileri mekan tanım açısından önemlidir. Yapı kent arasında kurulması tasarlanan diyalogda amaçların gerçekleşmesi açısından ölçek ve değerlendirilmesi veri niteli sonuçlara ulaşmada etkin rol oynar.
2. Kentsel duvar / Arayüz olarak cephe: Kentsel mekanlara karakter kazandırmada önemli bir rolü olan cephe aynı zamanda kent ve bina ile ilişkinin kurulduğu bir ara yüzey olması ile de öne çıkar. Cephenin biçimlenişi yapının kente katılmasını da büyük ölçüde belirler. Ayrıca iç-dış ilişkisinin kurulmasında arayüzey özelliği ile ele alınıp değerlendirilmesi, sınırların belirleyici elemanı olması açısından gereklidir.

3. Kesitte yapı kentsel mekan ilişkisi: Yapının kentsel mekanla kurduğu/kurması düşünülen ilişkilerin üçüncü boyuta taşınmasına yardımcı olan kesit, yeni ilişkilerin kurulması ve ilişki alanlarının tespitinde ve sunumunda önemlidir.
4. Fonksiyon / aktivite / program Kentsel yaşamdaki canlılığı temsil eden aktivite özellikle yapıya kazandırılacak olan fonksiyon ile yakın ilişki içerisindedir. İnsan aktivitelerinin teşvik edilmesi başka aktivitelerin oluşmasını sağlar.
5. Donatı elemanları: Kentsel mekanda kullanıcı konforunu artırıcı ve yapının biçimlendirici, yaşamı destekleyici yükünü paylaşan ve hafifleten elemanlardır. Yapının kente katılımına destek olurlar.

Yapının kente katılımında üzerine alabileceği özellik ya da özellikler, çevre şartlarının ve potansiyellerinin tam ve doğru biçimde analiz edilmesi ile karara bağlanmalıdır. Buradan elde edilen veriler ile yapı yukarıda belirtilen, kentsel mekana katılımında yüklenebileceği niteliklerden birine, bir kaçına ya da hepsine sahip olabilir. Buna, tasarım hedeflerine ve çevre koşullarının, mevcut potansiyellerin gereklerine bağlı olarak karar verilebilir. Bu aşamada, mülkiyet durumundan kaynaklanan ya da hukuki ve ekonomik bir takım engeller tasarının önüne çıksa da yapının yüklenebileceği bu niteliklerin dikkate alınması gerekmektedir. Yapının kentsel mekana katılımına destek olacak unsurlar ise her durumda üzerinde durulması gereken konulardır. Her katılım biçiminde bu unsurlar dikkatle ele alınmalı, çevresel analizler ile birlikte düşünülerek yapının biçimlenmesi ve kentsel yaşamın bir parçası olmasında görev alınmalıdır.

Yapı kentsel mekanların biçimini, işlevini, yaşamı, oluşumunu, kentle ilişkilerini, iç mekanla ilişkisini belirleyen temel eleman olarak ele alınmalı, iç mekanların tasarımları kadar daha geniş bir topluluğa, daha hızlı, değişken bir yaşama hizmet eden dış mekanların tasarımı üzerinde de itina ile durulmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akarsu, B.**, 1994. Çağdaş Felsefe, İnkılap Kitabevi Yayın San. ve Tic. AŞ., İstanbul
- Akın, O.**, 2000. Küreselleşme Olgusu ve Kent Mekanı Üzerindeki Etkileri, 3. *Biz Yılda Şehirler: Küreselleşme, Mekan-Planlama, Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokiyumu*, 1999, Ed. İ. Dinçer, Y. T. Ü Basım Yayın Merkezi, İstanbul
- Alexander, C.**, 1977. A Pattern Language; Towns, Buildings, Construction, Oxford University Press, Oxford
- Angelil, M., Kingmann, A.**, 1999. Hybrid Morphologies, *Daidalos*, 73, 16-25
- Appleyard, D.**, 1981. Livable Streets, University of California Press, Berkeley
- Arendt, H.**, 2000. İnsanlık Durumu, Çev.: B. Şina Şener, İletişim Yayınları, İstanbul
- Asihara, Y.**, 1981. Exterior Design in Architecture, Van Nostrand Reinhold Company, New York
- Bacon, E.**, 1975. Design of Cities, Thames & Hudson, London
- Başal, M.**, 2000. Kentsel Tasarım Elinde Arazi Bileşim Deneyimi, 11. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Ed. M. Çubuk, MİÜ İstanbul.
- Bilal, C.**, 2001. Nşler: Paris Tarihi Kent Mekanında Yeni Dünyalar, *XXI Dergisi*, 06, 114
- Bozkurt, O.**, 1962. Bir Mekan Anlayışı, İTÜ İstanbul
- Brill, M.**, 1989. "Transformation, Nostalgia and Illusion in Public Life and Public Place", Public Places and Spaces, Ed. I. Altman, E. Zube, Plenum Press, New York
- Broadbent, G.**, 1990. Emerging Concepts in Urban Space Design, Van Nostrand Reinhold (International), London

- Carr, S ve diğ.**, 1992. Pubic Space, Cambridge University Press, New York
- Colquhoun, A.**, 1990. Mimarî Eleştirî Yazıları, Çev.: Ali Cengizkan, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı
- Costa, X.**, 1998. Le grand jeu à venir: Situationist Urbanism *Daidalos*, **67**, 74-80
- Çakmaklı, D.**, 1992. Etna- Kentsel Çevre İlişkisi, Y.T.Ü Mimarlık Fakültesi Baskı İşliğı, İstanbul
- Çavuşoğlu, E.**, 2000. Küresel Mekanın Ekonomi Politikı, 3. *Bir Yılda Şehirler: Küreselleşme, Mekan-Planlama, Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokiyumu*, 1999, Ed. İ. Dinçer, Y.T.Ü Basım Yayın Merkezi, İstanbul
- Çubuk, M.**, 1991. Kentsel Tasarım Üzerine Düşünceler, *I. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, MSÜ İstanbul
- Ellis, N.**, 2001. Slash City, *Lotus International*, **110**, 65-71
- Eşkinat, Y.**, 1992. Kent Planlama ve Tasarım Arasında Gerekli Ara Öçek: Kentsel Tasarım *II. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Ed. M Çubuk, MSÜ İstanbul
- Gehl, J.**, 1987. Life Between Buildings, Van Nostrand Reinhold Co. Inc., New York
- Gehl, J.**, 2001. New City Spaces, The Danish Architectural Press, Copenhagen
- Germen, M.**, 2001. Nisler: Korunaklı Liman Ve Nis Kavramları Üzerine, *XXI Dergisi*, **6** 97-102
- Hacıhasanoğlu, I.**, 1991. Kent Mobilyaları, *Kamu Mekanları Tasarım ve Kent Mobilyaları Sempozyumu*, 1989, Ed. M Çubuk, MSÜ İstanbul
- Harvey, D.**, 1998. Mimarlar, Arılar ve Olası Kentsel Dünyalar Üstüne, *Anywise 1996*, Any Seçmeler, ODTÜ Ankara
- Hedman, R.**, 1984. Fundamentals of Urban Design, American Planning Association, Chicago
- Holl, S.**, 1991. Çağdaş Dünya Mimarları Dizisi: Steven Holl, Boyut Yayın Grubu, İstanbul

- Holl, S.**, 1994. Questions of Perception, Phenomenology of Architecture, A+U Architecture and Urbanism
- Karaman, A.**, 1992. Post Modernizm ve Kentsel Tasarım II. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Ed. M. Çubuk, MİÜ, İstanbul
- Kahvecioğlu, H. L.**, 1998. Mimarlıkta İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, *Doktora Tezi*, İTÜ, İstanbul
- Konuk, G.**, 1991. Kamu Mekanları Tasarımında Cephe Düzeni, *Kamu Mekanları Tasarım ve Kent Mobilyaları Sempozyumu*, 1989, Ed. M. Çubuk, MİÜ, İstanbul
- Kortan, E.**, 1992. Kentsel Tasarım Kentsel Estetik II. *Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Ed. M. Çubuk, MİÜ, İstanbul
- Kortan, E.**, 2003. Kentsel Tasarımın Gerekliği, *Yapı Dergisi*, **257**, 39-42
- Koç, H.**, 2000. Yaya Mekanlarının Değişen Anlamı, *3. Bin Yılda Şehirler: Küreselleşme, Mekan-Planlama, Dünya Şehircilik Günü 23. Kolokiyumu*, 1999, Ed. İ. Dinçer, Y.T.Ü Basım Yayın Merkezi, İstanbul
- Kroll, L.**, 2000. Görüşleri ve Yöntemi *Arredamento Mimarlık*, **05**, 78-79
- Kuban, D.**, 1998. Mimarlık Kavramları: Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş, Yem Yayınları, İstanbul
- Kurokawa, K.**, 2001. Çağdaş Dünya Mimarları Dizisi: Kisho Kurokawa, Boyut Yayın Grubu, İstanbul
- Lang, J.**, 1994. Urban Design: The American Experience, Van Nostrand Reinhold Company, New York
- Lefebvre, H.**, 1998. From Production of Space, Architecture Theory: Since 1968, Ed. K. M. Hays, MIT Press, Cambridge
- Lynch, K.**, 1980. Managing The Sense of a Region, Cambridge Mass: The MIT Press, New York
- Lynch, K.**, 1984. Good City Form, Cambridge Mass: The MIT Press, New York
- Lynch, K.**, 1990. City Sense and City Design, The MIT Press, Cambridge

- Marcus, C ve Francis, C,** 1998. People Places, John Wiley & Sons Inc., New York
- Molinari, L,** 2001. Eric Owen Moss and Culver City, *Lotus Internationale*, **109**, 80-89
- Newman, O,** 1973. Defensible Space, McMillan Publishing Co., New York
- Norberg-Schulz, C,** 1980. Genius Loci: Towards a Phenomenology of Architecture, Rizzoli International Publications Inc.
- Orr, E,** 1985. Scale in Architecture, Van Nostrand Reinhold Co. New York
- Öymen Gür, Ş,** 2001. Mekanal Söylenceler-3: Gerçek Mekanlar, *Yapı Dergisi*, **232**, 39-44
- Özdeş, G,** 1992. Şehirselle Tasarım ve Mekan Kavramı, *II. Kentsel Tasarım ve Uygulamalar Sempozyumu*, Ed. M. Çubuk, MİÜ, İstanbul
- Özkan, S,** 2000. Katılım Mimarlığı mı, "Anarchitecture" mı?, *Arredamento Mimarlık*, **05**, 73-74
- Pamir, H,** 2001. Yer Hissi, *XXI Dergisi*, **06**, 23-26
- Pardorokes, V,** 1992. Kentsel Mekan Tasarım İlkeleri ve Mimarî Oluşuma Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, İstanbul
- Pompili, M,** 2000. Tokyo İçin Bir Tanımlama, *Arredamento Mimarlık*, **04**, 71-72
- Prix, W,** 2003. Wolf Prix İle Kentte Mimarlık Stratejileri, *XXI Dergisi*, **11**, 104-106
- Rossi, A,** 1982. Architecture of The City, The MIT Press, Cambridge
- Rowe, C ve Koetter, E,** 1998. From Colloge City, Architecture Theory: Since 1968, Ed. K. M. Hays, MIT Press, Cambridge
- Sadler, S,** 1998. The Situationist City, The MIT Press, Cambridge
- Sağlar, R,** 1997. Kamusal Mekanlar ve Tasarım İlkeleri, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ, İstanbul
- Sargın, G A,** 2000. Sosyal Mimarlık Politika ve Kent: Lucien Kroll, *Arredamento Mimarlık*, **05**, 74-77

- Sennet, R.**, 1996. Kamusal İnsanın çöküşü, Çev.: S. Durak, A. Yılmaz, Ayrintı Yayınları, İstanbul
- Sharp, D.**, 1999. Kisho Kurokawa, *Arredamento Mimarlık*, **01**, 40-43
- Sisa, N.**, 1997, Portzamparc'ın Açtığı Ufuklar, *Arredamento Dekorasyon*, **10**, 69
- Solà-Morales, I. ve Costa, X.**, 1996. Present and Future Architecture in Cities, Centre de Cultura Contemporània, Barcelona
- Spreiregen, P. D.**, 1965. Urban Design: The Architecture of Towns and Cities, Al A McGraw-Hill Book Co., New York
- Şentürer, A.**, 1995. Mimaride Estetik Oğusu, İTÜ İstanbul
- Şentürer, A.**, 2000. Tokyo: İnanılmaz İşleyiş, Sonsuz Bir Kent ve Modernite, *Arredamento Mimarlık*, **05**, 116-129
- Tozkoparan, T ve dğ,** 2001. Nşler, *XXI Dergisi*, **06**, 92
- Trancik, R.**, 1986. Finding Lost Space: Theories of Urban Design, Van Nostrand Reinhold, New York
- Tschumi, B.**, 1975. The Architectural Paradox, Architecture Theory: Since 1968, Ed. K. M. Hays, MIT Press, Cambridge
- Tschumi, B.**, 1994. Event Cities: Praxis, MIT Press, Cambridge
- Ünlü, A.**, 1998. Çevresel Tasarımda İlk Kavramlar, İTÜ İstanbul
- Velioglu, S.**, 1990. Dış Mekan Yaşantısına Bağlı Olarak Mimarî Öçekteki Fiziksel Biçimleniş Değerlendirmeye Yönelik Bir Model, *Doktora Tezi*, MİÜ İstanbul
- Venturi, R.**, 1991. Mimarlıkta Karşıklık ve Çelişki, Çev.: Serpil Merzi-Özaloglu, Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı
- Virilio, P.**, 1998. Paul Virilio ile Bir Gün, *Arredamento Mimarlık*, **01**, 36-42
- Virilio, P.**, 2000. Aşırı Işıklı Bir Kent, *Sanat Dünyamız*, **78**, 191-196
- Von Mies, P.**, 1992. Elements Of Architecture: From Form To Place, Van Nostrand Reinhold, London

- Yürekli, E.**, 1977. Çevre Görsel Değerlendirilmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, İTÜ İstanbul
- Yürekli, H ve E.**, 2000. “Mat-Urban” (Dantel Kent) ve Mimarlık *Arredamento* *Mimarlık*, **06**, 94-97
- Zülfi kar, C.**, 1998. Kent Mobilyalarının Kullanım İlişkileri, *Yüksek Lisans Tezi*, İTÜ İstanbul

ÖZGEÇMİŞ

Ece KARAKOÇ Temmuz 1978 İstanbul doğumludur. İlk orta ve lise öğrenimini Mılas / Muğla’da tamamlamıştır. 1995 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü’ne girmiş, bir yıl süren eğitim sonunda, aynı üniversitenin Mimarlık Bölümü’ne geçiş yapmıştır. Buradan 2000 yılında bölüm birincisi olarak mezun olup, Mimar ünvanı almıştır. Aynı yıl İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Ana Bilim Dalı, Bina Bilgisi Program’nda yüksek lisans eğitimine başlamış, ilk bir yıl İngilizce hazırlık eğitimi görmüştür. Eğitimi süresince çeşitli mimari bürolarda çalışmış olan Ece Karakoç, mesleki çalışmalarını halen sürdürmektedir.